

Innhold

Gjesteredaktørene har ordet: Andrespråksimitasjon	3
<i>Lars Anders Kulbrandstad og Anne Golden:</i> Andrespråksimitasjon – former og funksjoner	7
<i>Rafael Lomeu Gomes, Toril Opsahl og Unn Røyneland:</i> «Imitation game»? Karnevalesk humor i medierepresentasjoner av andrespråkspreget tale	27
<i>Lars Anders Kulbrandstad og Anne Golden:</i> Sirkusdirektør Arnardos manesjespråk	47
<i>Stian Hårstad og Åse Mette Johansen:</i> «Æg e no pærre et stakkars finn»: Skriftbasert karikering av samiske språkbrukeres norsk i aviser på 1900-tallet	67
<i>Anne Golden og Lars Anders Kulbrandstad:</i> «Grei skuring»? En komikers imitasjon av norsk med polsk preg	99

Gjestredaktørene har ordet: Andrespråksimitasjon

Lars Anders Kulbrandstad og Anne Golden

Med dette temanummeret av *NOA Norsk som andrespråk* ønsker vi å løfte frem et felt innen andrespråksforskningen som hittil har fått liten oppmerksomhet her i landet, nemlig etterligning av andrespråkspregede måter å snakke og skrive på. Innen den typologien som Anne Golden, Lise Iversen Kulbrandstad og Kari Tenfjord i 2007 presenterer i artikkelen *Norsk andrespråksforskning – utviklingslinjer fra 1980 til 2005*, hører dette feltet inn under det forfatterne beskriver som språk- og kulturkontaktlinjen. (De andre linjene er innlærerspråk og didaktikk.) Forskningen retter seg her mot møtet mellom språk og kulturer og belyser blant annet hvordan språkvalg og språkbruk arter seg hos personer med et flerspråklig repertoar, og om språkoppfatninger og språkholdninger i et stadig mer mangfoldig samfunn språklig sett.

I tillegg til vår egen oversiktsartikkel om forskningsfeltet andrespråksimitasjon inneholder temanummeret fire artikler som omhandler fem studier. Mens vi som gjesteredaktører har tatt initiativ til nummeret og har rekruttert de øvrige bidragsyterne, er det NOA-redaksjonen som har hatt ansvar for kvalitetssikringen av alle artiklene gjennom fagfelle vurderinger og oppfølging av disse overfor artikkelforfatterne.

Studiene som presenteres er av ganske ulik karakter, men i samtlige arbeider inngår planlagte imitasjoner i humoristiske eller stemningskapende fremstillinger. I fire av dem er imitasjonen muntlig: Komikeren Lene Kongsvik Johansens Danuta, som er vaskehjelp på Vestkanten i Oslo, snakker norsk med et polsk preg, sirkusdirektør og tryllekunstner Arne Otto Lorang Andersen eller Arnardo snakker sitt særegne sirkuspråk i manesjen, bedriftseier Stein Riis-Kristoffersen og datteren Re-

becca stiliserer både første- og andrespråkspreget norsk og engelsk i *Underholdningsavdelingens* sketsj «Rebecca redder familiebedriften» i NRK, og komiker Herman Flesvigs rollefigur rekrutten Ola Halvorsen snakker kebabnorsk i programserien *Førstegangstjenesten*. Den siste studien er basert på et avismateriale der karikering av samers norske språkbruk i såkalte «finnkallbrev» blir presentert.

Alle imitasjonene har til hensikt å være underholdende. Både i Golden og Kulbrandstads artikkel «‘Grei skuring’? En komikers imitasjon av norsk med polsk preg» og i Lomeu Gomes, Opsahl og Røyne-lands «’Imitation game’? Karnevalesk humor i medierepresentasjoner av andrespråkspreget tale» diskuterer forfatterne hva tilskuerne faktisk ler av, og (en del av) forskningsspørsmålet er hvorvidt dette er underholdende eller latterliggjørende overfor den gruppen som karikeres. I Kulbrandstad og Goldens «Sirkusdirektør Arnardos manesjespråk» belyses språkets eksotiserende funksjon, og opphavet til dette spesielle stemningsspråket diskuteres. I Hårstad og Johansens «’Æg e no pærre et stakkars finn’: Skriftbasert karikering av samiske språkbrukeres norsk i aviser på 1900-tallet» er hensikten å presentere denne spesielle pressesjangeren, og kaste nytt lys over utviklingen av forestillingene om «samiskhet» i tekstmaterialet.

I alle artiklene presenteres og diskuteres de språklige markørene som imiteres, og grader av autentisitet undersøkes i de ulike måtene å snakke norsk på. Danutas polskpregede norsk sammenlignes med andrespråksnorsk fra autentiske polske innlærere. Spørsmålet er hvilke språktrekk Kongsvik Johansen tar i bruk for å få Danutas språk til å fremstå som norsk snakket av en polsk dame, slik også polske lingvister stort sett er enige i at hun gjør. Arnardos særegne fremføring beskrives og sammenlignes både med førstespråks- og andrespråksnorsk. Analysen av bedrifts-eier Stein Riis-Kristoffersens språk viser at han snakker en overdreven, nasal og konservativ Oslo vest-varietet med stor selvsikkerhet, mens engelsken hans er typisk andrespråkspreget og stotrende. Datteren Rebeccas norske talespråk har derimot en r-uttale som forbindes med (øst-)asiatiske innlærere av norsk som andrespråk, noe hun angivelig har lært av den thailandske au pairen i huset. Samtidig virker engelsken hennes som en overdreven versjon av «RP» eller «Queens English». I overgangen fra norsk til engelsk har altså rollene deres endret seg: Rebecca er den kompetente, mens faren fremstår som den mer hjelpeløse. Rekrutten Ola Halvorsens «kebablignende norsk» sammenlignes med autentisk multi-

etnisk norsk slik det kommer frem i tilgjengelige beskrivelser av denne talestilen. Når det gjelder fremstillingene av samer og språkbruken deres i «finnkallbrevene», bærer de gjennomgående preg av en form for retorisk og pragmatisk latterliggjøring som er produsert i et norsk og mektig utenforskap.

Alle disse fremstillingene tar i bruk og forsterker stereotypiske oppfatninger av spesifikke gruppers måter å snakke norsk (og engelsk) på, og imitatorene prøver å skape humoristiske effekter der kontraster og overdrivelse står sentralt.

Vi mener at studier av andrespråksimitasjon beriker norsk andrespråksforskning og håper at temanummeret vil inspirere til videre forskning på dette feltet.

Andrespråksimitasjon – former og funksjoner

Lars Anders Kulbrandstad¹ og Anne Golden²

¹Universitetet i Innlandet, ²MultiLing, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Folk bruker sin imiteringsevne ikke bare når de lærer språk, men også når de etterligner andres måte å bruke språket på. Denne artikkelen dreier som om imitasjon av tale eller skrift som i større eller mindre grad er preget av å være andrespråk for dem som imiteres. Vi introduserer dette forskningsfeltet og går spesielt inn på etterligning der imitatoren med overlegg prøver å gi språket et andrespråkspreg – enten et generelt preg eller et preg av måten som hen oppfatter at en bestemt gruppe eller et bestemt individ snakker eller skriver på. Vi gjør rede for likheter og forskjeller mellom muntlig og skriftlig imitasjon, og fremhever den rollen som stereotypiske oppfatninger av hvordan andrespråkspreget språk lyder eller ser ut, spiller for hvordan så vel generisk som spesifikk imitasjon arter seg. Når det gjelder funksjon, skiller vi mellom intendert nøytral imitasjon og intendert effektskapende imitasjon, og vi går spesielt inn på imitasjon som er ment å virke humoristisk. Vi tar for oss design og metoder på forskningsområdet og trekker frem tidligere forskning om andrespråksimitasjon, særlig norsk forskning.

Emneord: *andrespråk, språkimitasjon, stereotyper, folkelingvistikk, humor*

Abstract

People use their ability to imitate not only when learning languages but also when mimicking others' ways of using the language. In this article, we focus on imitation of speech or writing that, to varying degrees, is characterized by being a second language for those being imitated. We introduce this field of research and are particularly concerned with imitation in which imitators deliberately try to be second language-like – be it in a general way (generic imitation) or based on how they perceive a given group, or a given individual speaks or writes (specific imitation). We explain similarities and differences between oral and written imitation and emphasize the role played by stereotypical perceptions of how second-language-influenced language sounds or looks in both generic and specific imitation. As for function, we distinguish between intended neutral imitation and intended effect-creating imitation, and we particularly examine imitation that is meant to be humorous. We address design and methods in the research area and highlight previous, particularly Norwegian, research on second-language imitation.

Keywords: second language, language imitation, stereotypes, folk linguistics, humor

Innledning

Evnen til å etterligne andres atferd er en genetisk disposisjon hos mennesket (Hurley & Chater, 2005). Det er bred enighet om at nettopp denne evnen spiller en rolle i de fleste former for læring, selv om det er ulike syn på hvor viktig den er, og hvordan den arter seg. I teoretisering av språklæring er det noen retninger som legger *stor* vekt på at tilegnelsen skjer ved at innlæreren tar etter noen som allerede behersker og praktiserer språket det er tale om, mens andre fremhever at det språklige innputtet først og fremst tjener til å aktivere medfødte anlegg for læring, enten generelle kognitive læringsevner eller spesifikke predisposisjoner for å lære språk (Speidel & Nelson, 1989). Likevel er det ingen språklæringsteorier hvor imitasjon ikke på en eller annen måte tjener som forklaring på hvordan språk læres, enten det dreier seg om barns utvikling på førstespråket eller om tilegnelse av et nytt språk etter at grunn-

leggende ferdigheter på førstespråket er utviklet (Kulbrandstad & Ryen, 2018).

Men det er ikke bare ved *læring* av språk vi benytter den mimetiske evnen vi er utstyrt med. Den utnyttes også når vi i ulike sammenhenger og med vekslende formål *etterligner* måter å snakke et språk eller en varietet av språk på – iblant også måter å skrive et språk på. I denne artikkelen gir vi en oversikt over forskningsfeltet andrespråksimitasjon. Vi legger først frem en typeinndeling av andrespråkspreg, der vi skiller mellom *intensjonalt* og *ikke-intensjonalt* preg. Deretter gjør vi rede for hvordan intensjonalt etterligning kan arte seg, og hvilke funksjoner den kan ha. Vi kommer også inn på hvordan slik imitasjon blir utforsket.

Andrespråkspreget språk

De fleste som tilegner seg et nytt språk etter tidlig skolealder, vil snakke språket på en måte som i større eller mindre grad og på ulike vis bærer preg av at de ikke har språket som førstespråk. Det fremmedartede vil ligge i uttale, grammatikk og/eller bruk av ord og uttrykk. De vil ha «utenlandsk aksent» eller «snakke gebrokkent», det vil si at de snakker et andrespråkspreget norsk. Når vi finner tilsvarende i skriftlig bruk av språket, kan vi si at de skriver et andrespråkspreget norsk eller at de «skriver med utenlandsk aksent» eller «skriver gebrokkent». I begge tilfeller vil det som oftest være tale om ikke-intensjonalt andrespråkspreg, det vil si at den som snakker eller skriver, ikke har til hensikt at språket skal ha trekk som avviker fra måter som personer som behersker språket på førstespråksnivå, snakker eller skriver på. Det er likevel tilfeller der personer med overlegg bevarer et slikt «fremmedartet» merke på språket. Det kan være at det spesifikke andrespråkspreget deres er forbundet med positive konnotasjoner, noe som sies å være grunnen til at sangeren og skuespilleren Maurice Chevalier (1888–1972) skal ha vært kontraktforpliktet til å snakke med bred fransk aksent når han spilte i engelske filmer (Derwing & Munro, 2009). Intensjonalt aksentbevaring kan også ha med markering av identitet å gjøre, på den måten at språkbrukeren ønsker å signalisere at hen ikke deler gruppeidentitet med førstespråksbrukere av språket, eller vil fremheve at identiteten er knyttet til en spesifikk annen gruppe, f.eks. en etnisk minoritet (Gatbonton et al., 2005; Piller, 2002).

Ikke-intensjonalt andrespråkspreg forekommer også hos personer som har vokst opp med et språk og dermed er eller har vært førstespråksbrukere av språket. Det gjelder særlig ved emigrasjon der personer slutter å ha språket som dagligspråk, og måten de snakker og skriver dette språket på, gradvis farges av det nye språket. Slik *attrisjon* eller språkforvitring (Schmid, 2011, 2013) er for eksempel beskrevet hos norsk- og svensktalende nordamerikanere (Larsson & Johannessen, 2015) og latinamerikanere (Melvær, 2023). En meget spesiell forekomst av ikke-intensjonalt andrespråkspreg hos førstespråksbrukere er såkalt *foreign accent syndrome* (FAS), der en person plutselig begynner å snakke slik at det høres ut som hen har språket som andrespråk (Moen, 2000). Årsaken er vanligvis en hodeskade eller et hjerneslag som følge av blodpropp eller en blødning i hjernen.

I tilfellet med Maurice Chevalier hadde vi altså en andrespråksbruker som sies med vitende og vilje å ha forsterket aksenten ved å imitere andre talere med samme førstespråksbakgrunn som ham selv. Intensjonalt andrespråkspreg finner vi nok likevel hyppigst hos førstespråksbrukere som etterligner andrespråksbrukere. Coupland (2001, s. 349) omtaler dette som å snakke «*in altera persona* [...] ‘as if this is me’, or ‘as if I owned this voice’». Med en term fra Ben Rampton (1995) kaller han dette *stilisering* («stylization»). Det er denne formen for språkimitasjon vi skal konsentrere oss i det følgende. Men siden *stilisering* ikke dekker alle former for intensjonalt imitasjon, holder vi oss her til *imitasjon* som overordnet, funksjonsnøytral term.

Imitasjon

Imitasjonsobjektet

Intensjonalt andrespråksimitasjon studeres ut fra hva det er som imiteres, hvordan etterligningen skjer, med hvilken hensikt det imiteres, og hvilken virkning imitasjon har på dem som hører eller ser den. På noen forskningsområder finnes det imitasjonsmodeller der typeinndeling av imitasjonsobjektet inngår, for eksempel innen psykologi (Hurley & Chater, 2005), pedagogikk (Warnick, 2008) og økonomi (Le Roux et al., 2016). Vi kjenner ikke til noen slik modell for intensjonalt andrespråksimitasjon, og foreslår derfor følgende grove typologi for norsk med andrespråkspreg. På overordnet nivå kan vi skille mellom *generisk*

imitasjon og *spesifikk imitasjon*. Når det er mer allmenne oppfatninger av hvordan norsk snakkes og skrives som andrespråk som er objektet for imitasjonen, har vi å gjøre med den første typen. Til den andre typen regner vi etterligning av hvordan imitatoren oppfatter at andrespråksbrukere med bakgrunn i et bestemt språk, en bestemt språkgruppe eller språkområde (f.eks. finner, polakker, engelsktalende skotter eller øst-europeiske slavisktalende) eller bestemte enkeltpersoner høres ut eller skriver.

Muntlig og skriftlig imitasjon – likheter og forskjeller

Både muntlig og skriftlig språketterligning kan være spontan eller forberedt, men skillet er selvsagt mest relevant for talt imitasjon, siden skriftlig språkproduksjon normalt er langsommere og ofte innebærer redigering. I begge tilfeller er det likevel tale om grader av spontanitet eller forberedelse, slik at vi snarere har å gjøre med et kontinuum enn en dikotomi (Carter & Hotchkis, 2002). Ved spontan muntlig etterligning spiller det en rolle om den skjer *in situ* eller *ex situ*, det vil si om imitatoren hører språkbruken som hen imiterer, der og da (*in situ*), eller om imitasjonen skjer i en situasjon hvor dette ikke er tilfellet (*ex situ*). Dette er en parallell til det utviklingspsykologiske skillet mellom umiddelbar («immediate») og utsatt («deferred») imitasjon (se f.eks. Meltzoff, 1986). Et annet forhold som gjør muntlig imitasjon forskjellig fra skriftlig, er at den verbale etterligningen kan ledsages av ikke-verbal simulering i form av gester og mimikk. Heller ikke den ulikheten er likevel absolutt, for i skrift kan det grafiske uttrykket – håndskrift, skriftsystem eller alfabet – også etterlignes.

Språklige stereotypier

Måten noe etterlignes på, altså imitasjonsproduktet, vil være mer eller mindre likt imitasjonsobjektet. Fullstendig likhet er vel bare mulig i teorien, i praksis vil det være avvik – intenderte eller ikke-intenderte. De ikke-intenderte avvikene vil kunne henge sammen med manglende kjennskap til andrespråkspreget som imiteres, eller rett og slett skyldes manglende imitasjonsevne (Myers et al., 2024). Enten avvikene er intenderte eller ikke, og enten imitasjonen skjer *in situ* eller *ex situ*, kan avvikene skrive seg fra stereotypiske oppfatninger i samfunnet, for eksempel om hvordan innvandrere snakker norsk, eller hvordan en norsk-talende franskmann lyder (jf. Brunner, 2010). Stereotypier forstår vi som

samfunnets delte forestillinger om ulike sosiale gruppers kjennetegn (Fiske et al., 2002). Det er viktig å fremheve at stereotypier verken er «good or bad, nor are they necessarily discriminatory or prejudicial», men de er nært knyttet til emosjonelle fordommer (Bye, 2015) og er noe vi gjenkjenner, responderer på og kan agere ut ifra (Opsahl & Golden, 2023, s. 113). Stereotypier om andrespråk er gjerne dannet ut fra de mest saliente avvikene, altså de mest iørefallende eller iøynefallende normstridige språktrekkene (Hickey, 2000; Preston, 1992), og de etableres og vedlikeholdes oftest som felles sosiale oppfatninger gjennom mediene (Dragojevic et al., 2016; Sierra, 2019). Med en term hentet fra Dennis Preston kan de kalles *folkelingvistiske artefakter* (Preston, 1996) og med en benevnelse fra sosialpsykologien *sosiale representasjoner* (Flick & Foster, 2017).

For etablering av slike artefakter eller representasjoner spiller altså mediene en viktig rolle. Hvilke språktrekk som medieaktørene velger ut når de imiterer, vil henge sammen med hva de selv oppfatter å være karakterisk for imitasjonsobjektet, men også hva de har hørt eller sett har vært fremtredende i andres etterligning av det samme objektet. Ikke minst vil komikere kunne bidra til å forme slike stereotypier om andrespråk (Dore, 2018; Peréz, 2013).

Språklige nivåer

I andrespråksimitasjon kan vi finne avvikstrekk på alle språklige nivåer (uttale/ortografi, morfologi, syntaks og leksikon) og i pragmatikken. Det som lettest blir lagt merke til, er avvik i forventet uttale, ikke minst i prosodien, altså rytme og intonasjon, og dette viser seg også i mange imitasjonsstudier (Niedzielski & Preston, 2000; Torstensson, 2010; Zetterholm, 2003). Samtidig vil imitasjonen ofte også inneholde iørefallende avvikende artikulasjon av vokaler eller konsonanter og normstridig stavelsesstruktur. Morfologiske trekk kan dreie seg om avvik i for eksempel genus, kasus og tempus, og syntaktiske trekk om avvikende leddstilling og bortfall av grammatiske ord (Tveit, 2009). Ordforrådet kan ha innslag av leksikalsk forenkling gjennom bruk av høyfrekvente ord og omskrivninger, også av emblematiske ord, dvs. ord som særlig representerer eller symboliserer (grupper av) andrespråksbrukere (Kulbrandstad, 2008). Pragmatiske avvik kan for eksempel gjelde måter å uttrykke seg på, altså talestilen (jf. Opsahl, 2009). I noen

tilfeller inngår det også ikke-verbale uttrykk som gestikk og mimikk (jf. Gullberg & McCafferty, 2008).

Funksjoner

Når noen spontant eller planlagt gestalter en andrespråkspreget måte å snakke eller skrive på, uten å mene at det skal ha en spesiell effekt ut over det å være «andrespråksaktig», har vi å gjøre med *intendert nøytral imitasjon*. For eksempel vil skuespillere legge seg til «utenlandsk aksent» eller «snakke gebrokkent» dersom rollen krever det, og når forfattere lar personer med innvandrerbakgrunn i en litterær tekst komme frem med egen stemme i replikker og direkte tale, legger de inn andrespråkstrekk hvis dette gir et realistisk bilde av personenes språkbruk (L.I. Kulbrandstad, 1997; Skaret, 2014; Sutor, 2015). Selv om intensjonen er å representere språkformen på en autentisk måte, kan imitasjonen likevel ha en annen virkning. For eksempel kan den bidra til å befeste stereotypiske oppfatninger om gruppen av personer som imiteres, ikke bare språklig, men også når det gjelder personlige egenskaper og væremåte (Davé, 2017; Lippi-Green, 2012). Til intendert nøytral etterligning må vi også regne språkvitenskapelige studier der trekk ved andrespråkspreget tale eller skrift illustreres med konstruerte eksempler. Dette kan kalles *metaspråklig imitasjon*.

Ved *intendert effektskapende imitasjon* av andrespråkspreget språk har imitatoren et ønske om at etterligningen skal ha en bestemt virkning. Om denne hensikten oppnås, eller om imitasjonen har en annen effekt, eventuelt i tillegg til den intenderte, er en annen sak. En variant innen denne imitasjonskategorien har vi når det i andrespråksundervisning presenteres eksempler med typiske avvikstrekk med det formål at innlærerne skal lære av det. Når førstespråkstalere snakker med andrespråkstalere og uttrykker seg enklere og tydeligere for å prøve å bli lettere å forstå, har vi å gjøre med *foreigner talk* (Ferguson, 1975), også kalt *xenolekt* (Roche, 1989). Selv om slik språkbruk gjerne har trekk som er vanlige i andrespråksvarianter av det aktuelle språket (Berggreen & Tenfjord, 1999, s. 142), er det likevel ikke intendert imitasjon det dreier seg om.

Når imitasjon betegnes som parodi, karikatur, satire, harselas, raljering og lignende, er det *humoristisk andrespråkssetterligning* det dreier seg om. Dette kan plasseres i et kontinuum der vi i den ene enden har det som er ment å være godmodig, uskyldig underholdning – slik

som parodi kan være – og i den andre det som har til hensikt å henge ut eller rakke ned på dem som imitatoren anser å snakke eller skrive på den måten, slik som harselas og raljering. For å avgjøre hvor en gitt imitasjon plasserer seg i kontinuumet, er det ikke tilstrekkelig å ta det språklige uttrykket i betraktning. Innholdet i det som sies eller skrives, er relevant, og særlig konteksten for fremføringen eller teksten må trekkes inn. Pickering og Lockyer (2007, s. 8-9, vår oversettelse) hevder at «hvem som blir komisk behandlet av hvem og med hvilke konsekvenser» er avgjørende for å bestemme om utfallet av en vits kan «anses som støtende eller ikke». Det må også gjelde imitasjon. Ofte er det nødvendig å se imitasjonen i lys av flere kontekstuelle faktorer for å kunne avgjøre hva man står overfor – både faktorer på mikronivå, altså den umiddelbare sammenhengen imitasjonen foregår i, og faktorer knyttet til den videre samfunnsmessige konteksten. Ikke minst gjelder det når man analyserer humor som kan ha ideologisk eller politisk brodd.

Denne kompleksiteten kan eksemplifiseres med et fenomen som på engelsk kalles *linguistic mistrelsy*. Begrepet ‘mistrelsy’ (av «mistrel» = omreisende musikalsk entertainer) viser til en underholdningssjanger i USA der særlig europeisk-amerikanske skuespillere eller sangere opptrådte i stereotypisert afrikansk-amerikansk forkledning og var sminket som svarte («blackface»). Det har vært ulike oppfatninger om sjangeren: Samtidig som den har vært betraktet som rasistisk kulturell appropriasjon, har den vært tolket som uttrykk for hvite amerikaneres fascinasjon for «svarthet» («blackness»), og som en karnevalesk måte å utfordre overklassens makt på. I sin analyse av *linguistic mistrelsy* i Hollywood-filmer, hvor hovedpersonen er en hvit mannlig hip hop-fan som rapper på afroamerikansk engelsk, ser Bucholtz og Lopez (2011) en lignende ambivalens. På den ene siden trekker de hvite skuespillerne oftest på overforenklete lingvistiske stereotypier når de krysser rasegrenser, og på den måten fremstår rollefigurene som latterlige. Selve den språklige formen vil da være krenkende for dem som figuren etterligner. Fenomenet kalles *ikonisering*, siden det koples ikoniske bånd mellom språk og språkbrukere (Irvine & Gal, 2000, s. 37). Et overforenklet språk viser altså til en overforenklet person. På den andre siden kan filmene inneholde svarte karakterer som utfordrer noen av disse stereotypiene, og dette gir seerne mulighet til å stille spørsmål ved gjengse ideologiske oppfatninger om forholdet mellom språk og rase.

Lignende perspektiver kan også anvendes i analyser av imitasjoner av andrespråkspreget språk. Dette er nærliggende når man står overfor humoristiske etterligninger der hensikten er å markere at den eller de som imiteres, representerer noe som er fjernt og fremmed for «oss». Slik *eksotiserende imitasjon* kan ha noe av den samme dobbeltheten som *linguistic misterly*: Det kan bidra til å skape inntrykk av noe gåtefullt og spennende, men det kan også virke andregjørende («othering») og nedsettende.

Flere forskere er opptatt av slik ambivalens i forholdet mellom komikere og publikum (f.eks. Becker & Haller, 2014; Scarpetta & Spagnolli, 2009; Tsakona, 2017). De understreker at selv om komikernes intensjon er god, betyr ikke det at (deler av) publikum *ikke* føler seg latterliggjort og uthengt i forbindelse med en spøk. Ifølge McGraw og Warrens (2010) såkalte «Benign Violation Theory» bygger humor på brudd med forventninger og normer, men for at bruddet skal oppleves som morsomt, må det samtidig oppfattes som godartet, det vil si i bunn og grunn velment. Når noen ikke opplever normbruddet i spøken som greit og ufarlig, men tvert imot som ondsinnet og nedverdiggende, mener Kant og Norman (2019) at dette kan henge sammen med at de føler mindre avstand til det som det blir spøkt med – så vel innholdet som formen, og at de kjenner større avstand psykologisk, sosialt og kulturelt til komikeren og til de delene av publikum som spøken fungerer positivt for. Dette kan avgjort være tilfellet når minoritetsgrupper i Norge erfarer at måten de snakker eller skriver norsk på, blir utnyttet for å få folk til å le.

En helt annen funksjon enn å underholde har imitasjonen når imitatorer later som de har språket som andrespråk for å narre motagerne, mens de i virkeligheten behersker språket på førstespråksnivå. Innen rettslingvistikken er slik *villedende imitasjon* et forskningstema, og der dreier det seg gjerne om å avgjøre om tale eller skrift med andrespråkspreg er autentisk eller fingert (Coulthard et al., 2016; Seals & Schilling, 2020).

Design og metoder

Både spontan og planlagt imitasjon kan være studieobjektet når en forsker på andrespråksimitasjon, eller man kan sammenligne de to imitasjonsformene (Brunner, 2010; Torstensson, 2010). Spontan imitasjon kan undersøkes mens den foregår, eller med post hoc-data. Dette skillet er mest aktuelt når det er muntlig imitasjon som studeres. Fokus i forsk-

ningen kan være på produksjon eller resepsjon, og i begge tilfeller er det interessant å studere forskjellige imitasjonskontekster: ulike imitatorer, ulike imitasjonsobjekter og ulike «mottagere» av imitasjonen (se f.eks. Eriksson, 2010). Dataene kan hentes fra autentiske eller arrangerte etterligninger. Kilder for materiale til studier av imitasjon som ikke er arrangert av forskerne, finnes i filmer (Bucholtz & Lopez, 2011) og TV-programmer og TV-opptak (Halonen & Pietikäinen, 2017), på nettsteder som YouTube (Bin Zulkifli & Bakar, 2024), i sosiale medier (Sierra, 2019) og i trykte medier som skjønnlitteratur (Sutor, 2015), aviser og blader (Fägersten, 2020). En nærliggende variant av simultanundersøkelser er live-opptredener med imitasjonsinnslag. Ellers er det særlig ved arrangert imitasjon at man får mulighet til slike studier. Her kan det både være intraindividuell og interindividuell design, det vil si at man enten studerer hvordan en og samme imitator imiterer personer med bakgrunn i ulike språk, eller undersøker hvordan ulike imitatorer etterligner personer med samme språkbakgrunn. Imitatorene kan være vanlige språkbrukere eller for eksempel skuespillere og stand-up-komikere. Etterligningene kan foregå uten eller med prompt, det vil si at den som skal etterligne, enten bare får angitt hvilken andrespråkspreget variant som hen skal imitere, eller får høre et eksempel på den varianten det dreier seg om. I det siste tilfellet kan instruksjonen enten være at imitatoren skal etterligne det eksemplet hen nettopp har hørt, eller at hen skal si noe annet. Legges undersøkelsen opp med imitasjon både med og uten prompt, får man data til sammenligning av *in situ*- og *ex situ*-etterligning. Der det ligger til rette for det, vil intervjuer med imitatorer være ønskelig; det vil blant annet kunne gi data om hvordan imitasjonen er planlagt. Også intervjuer med publikum eller lesere vil være interessant, det gjelder både med førstespråksbrukere av norsk og med andrespråksbrukere med samme språkbakgrunn som den som imiteres.

Analysen av selve imitasjonen vil i første omgang gå ut på å gjøre systematisk registrering av avvikende trekk på alle språknivåer – også av ikke-verbale uttrykk når det er mulig. Registeringene sammenlignes så med funn fra studier av autentiske andrespråkstalere eller -skrivere som har bakgrunn i samme førstespråk, dersom slike studier finnes. Her vil undersøkelser av spontan og planlagt etterligning og av spontan *in situ*- og *ex situ*-imitasjon kunne sammenlignes med autentisk andrespråk og gi viktig innsikt i hvordan eventuelle folkelingvistiske stereotypier kan spille inn ved andrespråksetterligning. Hvordan imitasjonen arter

seg, kan også bidra til å kaste lys over hvilken funksjon imitasjonen kan være ment å ha, men for å svare på dette spørsmålet vil det også være nødvendig å trekke inn forhold i den nære og den videre konteksten.

Tidligere forskning

Som vi har sett, er det internasjonalt lang tradisjon for å utforske imitasjon av aksentpreget språk, ikke minst i USA. Amerikansk forskning har mest dreid seg om hvordan substandard-varieteter av førstespråksengelsk, ikke minst Afro-American Vernacular English (AAVE), blir imitert i ulike sammenhenger og med ulike formål, men det er også studier av imitasjon av engelsk med andrespråkspreg (se oversikter i Barrett et al., 2022; Lippi-Green, 2012). Det er også på det engelskspråklige området vi har omfattende studier av andrespråksimitasjon i skjønnlitteratur (Sutor, 2015). I norsk sammenheng finnes det foreløpig få studier av imitasjon av norsk med andrespråkspreg etter det vi har kjennskap til. L. I. Kulbrandstad (1997) og Skaret (2014) har undersøkt hvordan innvandreres måte å snakke norsk på blir fremstilt gjennom replikker i norsk barne- og ungdomslitteratur. I en masteroppgave om inversjon hos voksne innlærere av norsk som andrespråk, gir Tveit (2009) eksempler på hvordan oversettere bruker brudd på V2-regelen når de skal gjengi andrespråkspregede syntaksavvik i replikker der avvikene ikke lar seg overføre direkte til norsk. Golden og Opsahl (2023) analyserer et utdrag av nyinnspillingen av filmklassikeren *Norske byggeklosser*, der skuespiller Atle Antonsen spiller en polsk håndverker og mottar detaljerte instruksjoner på stotrende «Norwenglish» av arbeidsgiveren. I en studie av språklig oppmerksomhet bruker L.A. Kulbrandstad (2008) ungdommers imitasjon av andrespråkspreget norsk som metode i datainnsamlingen. Golden og L. A. Kulbrandstad (2022) har studert et trusselbrev med andrespråkspreg i en kriminalsak, og i en artikkel om en annen kriminalsak diskuterer Fløgstad og Karlson (2021) hvordan kunnskapsbasert praksis innen rettslingvistikk kan bidra i slike undersøkelser. Nylig har det kommet tre masteroppgaver på feltet. Jensen (2023) analyserer stilisert multietnolektisk stil i TV-serien *Førstegangstjenesten*, mens Seljelis (2024) oppgave dreier seg om stilisering av norsk med utenlandsk aksent i seriene *Borrettslaget* og *Kongen av Gulset*. Lie (2024) undersøker de tre semiotiske ressursene sminke, kostyme og tale-

endringer som er brukt i konstruksjonen av etnisk humor i de tre mest sette NRK-produserte sketsjene og situasjonskomediene i perioden 2002 – 2022. Disse er *Borettslaget*, *Underholdningsavdelingen* og *Førstegangstjenesten*. Av relevante arbeider fra Sverige kan vi nevne Jonsson, Gradin Franzen, og Milani (2020), som viser hvordan mediafiguren «mann som snakker rinkebysvensk» dels representerer den truende «andre», dels den komiske «andre», og Ganuza og Rydell (2024), som tar for seg skriftlig representasjon av moderne urbant hverdagsspråk («contemporary urban vernaculars») i romaner.

Avslutning

Utforskning av imitasjon av tale og skrift med andrespråkspreg er et relativt nytt område i Norge. Blant utviklingslinjene i norsk andrespråksforskning som presenteres i den forskningshistoriske oversikten til Golden, Kulbrandstad og Tenfjord (2007), L.1. Kulbrandstad (2012) og L.I. Kulbrandstad og Tenfjord (2020), er det nærliggende å regne imitasjonsstudier til linjen språk- og kulturkontakt, inkludert flerspråklighet. Studiene har fellestrekk med tidligere forskning på dette området, blant annet undersøkelser av språkpraksiser i ulike flerspråklige miljøer, der man har vært opptatt av et fenomen som stilisering (f.eks. Opsahl & Aarsæther, 2015). Samtidig har imitasjonsforskningen likheter med forskning om andrespråksinnlæring på felt som uttale (f.eks. Hognestad, 2017; Holm, 2008; Ramstad, 2024), morfologi og syntaks (f.eks. Nordanger, 2017; Ragnhildstveit, 2017; Sollid, 2003; Tenfjord, 1997) og ordforråd (f.eks. Golden, 2022; Jensen, 2020).

Slik vi har vist i denne artikkelen, kan undersøkelser av andrespråksimitasjon berike norsk andrespråksforskning ved å reise nye problemstillinger, belyse nye forskningsspørsmål, inndra nye datatyper og anvende nye forskningsdesign og -metoder. Derigjennom kan studier på dette området være med og gi oss bedre innsikt hvordan språk og språkbruk arter seg i et samfunn der språk og kulturer møtes i stadig større grad, både i direkte kontakt mellom mennesker og i mediene.

LARS ANDERS KULBRANDSTAD

Professor emeritus

Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk, Universitetet i Innlandet

lars.kulbrandstad@inn.no

ANNE GOLDEN

Professor emeritus

MultiLing, Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Universitetet i Oslo

anne.golden@iln.uio.no

Referanser

- Barrett, R., Cramer, J. & McGowan, K. B. (2022). *English with an accent: Language, ideology, and discrimination in the United States*. Routledge.
- Becker, A. B. & Haller, B. A. (2014). When political comedy turns personal: Humor types, audience evaluations, and attitudes. *Howard Journal of Communications*, 25(1), 34–55. <https://doi.org/10.1080/10646175.2013.835607>
- Berggreen, H. & Tenfjord, K. (1999). *Andrespråkslæring*. Ad notam Gyldendal.
- Bin Zulkifli, M. S. & Bakar, K. A. (2024). Language Shaming on YouTube: Linguistic Features, Themes, and Social Implications. *Journal of Research in Applied Linguistics*, 15(1), 128–144. <https://doi.org/10.22055/RALS.2023.43456.3034>
- Brunner, E. G. (2010). *Imitation, Awareness, and Folk Linguistics* (Ph.d.-avhandling. Rice University.) <https://www.proquest.com/openview/4902bc96579992cd180a3447d3482f3d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750>
- Bucholtz, M. & Lopez, Q. (2011). Performing blackness, forming whiteness: Linguistic minstrelsy in Hollywood film. *Journal of sociolinguistics*, 15(6), 680–706. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2011.00513.x>
- Bye, H. B. (2015). Norske stereotyper. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 52(1), 952–954.
- Carter, M. & Hotchkis, G. D. (2002). A conceptual analysis of communicative spontaneity. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 27(3), 168–190. <https://doi.org/10.1080/136682502100008602>

- Coulthard, M., Johnson, A. & Wright, D. A. (2016). *An Introduction to Forensic Linguistics: Language in Evidence* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315630311>
- Coupland, N. (2001). Dialect stylization in radio talk. *Language in Society*, 30(3), 345–375.
- Davé, S. (2017). Racial Accents, Hollywood Casting, and Asian American Studies. *Cinema Journal*, 56(3), 142–147. <http://www.jstor.org/stable/44867828>
- Derwing, T. M. & Munro, M. J. (2009). Putting accent in its place: Rethinking obstacles to communication. *Language Teaching*, 42(4), 476–490. <https://doi.org/10.1017/S026144480800551X>
- Dore, M. (2018). Laughing at you or laughing with you? Humour negotiation in intercultural stand-up comedy. I V. Tsakona & J. Chovanec (Red.), *The Dynamics of Interactional Humor: Creating and Negotiating Humor in Everyday Encounters* (s. 105–126). John Benjamins Publishing Company.
- Dragojevic, M., Mastro, D., Giles, H. & Sink, A. (2016). Silencing non-standard speakers: A content analysis of accent portrayals on American primetime television. *Language in Society*, 45(1), 59–85. <https://doi.org/10.1017/S0047404515000743>
- Eriksson, A. (2010). The disguised voice: imitating accents or speech styles and impersonating individuals. I C. Llamas & D. Watt (Red.), *Language and identities* (s. 86-96). Edinburgh University Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/hilhmr-ebooks/reader.action?docID=536979&query=>
- Ferguson, C. A. (1975). Toward a Characterization of English Foreigner Talk. *Anthropological Linguistics*, 17(1), 1–14. <https://www.jstor.org/stable/30027270>
- Flick, U. & Foster, J. (2017). Social representations. I Willig, C. & Rogers, W. S. (Red.), *Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology* (s. 336–353). Sage.
- Fløgstad, G. N. & Karlsen, H. U. (2021). Rettslingvistisk praksis i Norge. Et kritisk blikk på behandlingen av språkmaterialet i Bertheussen-saken. *Sakprosa*, 13(3), 1-40. <https://doi.org/10.5617/sakprosa.8715>
- Fägersten, K. B. (2020). *Language Play in Contemporary Swedish Comic Strips*. De Gruyter Mouton.

- Ganuza, N. & Rydell, M. (2024). Turning talk into text: the representation of contemporary urban vernaculars in Swedish fiction. *Text & Talk*. <https://doi.org/doi:10.1515/text-2023-0084>
- Gatbonton, E., Trofimovich, P. & Magid, M. (2005). Learners' ethnic group affiliation and L2 pronunciation accuracy: A sociolinguistic investigation. *TESOL Quarterly*, 39(3), 489–511. <https://doi.org/10.2307/3588491>
- Golden, A. (2022). *Ordforråd, ordbruk og ordlæring i et andrespråksperspektiv*. (5. utgave). Gyldendal.
- Golden, A. & Kulbrandstad, L. A. (2022). Norsk andrespråksforskning i rettslingvistikkens tjeneste. I S. Ragnhildstveit, A. Golden, & A.-K. H. Gujord (Red.), *Nye innsikter i norsk som andrespråk: inspirert av Kari Tenfjords forskning*. Alheim & Eide akademisk forlag
- Golden, A., Kulbrandstad, L. I. & Tenfjord, K. (2007). Norsk andrespråksforskning – utviklingslinjer fra 1980 til 2005. *Nordand. Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 2(1), 5–41.
- Golden, A. & Opsahl, T. (2023). «Sånn typisk scene fra en polsk komedie egentlig». Bruk av humorbasert videostimuli i forskning på talere av norsk som andrespråk. *NOA Norsk som andrespråk*, 39(2), 5–36.
- Gullberg, M. & McCafferty, S. G. (2008). Introduction to gesture and SLA: Toward an integrated approach. *Studies in Second Language Acquisition*, 30(2), 133–146.
- Halonen, M. & Pietikäinen, S. (2017). Mocking fakeness. Performance, phonetic aspiration and ethnic humour. *Pragmatics*, 27(4), 507–528. <https://doi.org/10.1075/rag.27.4.02hal>
- Hickey, R. (2000). Saliency, stigma and standard. I L. Wright (Red.), *The Development of Standard English 1300-1800* (s. 57–72). Cambridge University Press.
- Hognestad, J. K. (2017). Prosodiske strategier i norsk som andrespråk. *NOA Norsk som andrespråk*, 33(1), 63–84.
- Holm, S. (2008). *Intonational and Durational Contributions to the Perception of Foreign-accented Norwegian. An Experimental Phonetic Investigation*. (Ph.d.-avhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)).
- Hurley, S. & Chater, N. (2005). *Perspectives on Imitation: From Neuroscience to Social Science - Volume 2: Imitation, Human Development, and Culture*. MIT Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/hillmr-ebooks/detail.action?docID=3338568>

- Irvine, J. T. & Gal, S. (2000). Language Ideology and Linguistic Differentiation. I P. V. Kroskirty (Red.), *Regimes of Language* (s. 35–83). School of American Research.
- Jensen, A. (2023). «Wolla hvorfor skal jeg gå for en norsk greie det suger balle a» – En sosiolingvistisk innholdsanalyse av stilisert multi-etnolektisk stil i Førstegangstjenesten. (Masteravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)).
- Jensen, B. U. (2020). Leksikalsk frekvensprofil i tekster på norsk som andrespråk: en evaluering og videreutvikling. I L. A. Kulbrandstad & G. B. Stien (Red.), *Språkreiser. Festskrift til Anne Golden på 70-årsdagen 14. juli 2020* (s. 153–176). Novus forlag.
- Jonsson, R., Franzén, A. G. & Milani, T. M. (2020). Making the threatening other laughable: Ambiguous performances of urban vernaculars in Swedish media. *Language & Communication*, 71, 1–15.
- Kant, L. & Norman, E. (2019). You must be joking! Benign violations, power asymmetry, and humor in a broader social context. *Frontiers in psychology*, 10, 1380. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01380>
- Kulbrandstad, L. A. (2008). Metaspråk og språklig oppmerksomhet. Ungdom møter andrespråkspreget norsk. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 2008(2), 83–102.
- Kulbrandstad, L. A. & Ryen, E. (2018). Hvordan læres et andrespråk? Overordnede perspektiver. I A.-K. H. Gujord & G. T. Randen (Red.), *Norsk som andrespråk - perspektiver på læring og utvikling* (s. 27–51). Cappelen Damm Akademisk.
- Kulbrandstad, L. I. (1997). Hvilket bilde gir norsk barne- og ungdomslitteratur av innvandrere som språkbrukere? *Norsklæreren* (2/97), 38–49.
- Kulbrandstad, L. I. (2012). Norsk andrespråksforskning. En status i lys av NOA-konferansene 2004–2012. *NOA Norsk som andrespråk*, 28(2).
- Kulbrandstad, L. I. & Tenfjord, K. (2020). Innramming av et forskningsfelt. Forskning om norsk som andrespråk i lys av et utvalg doktorgradsavhandlinger. I L. A. Kulbrandstad & G. B. Stien (Red.), *Språkreiser – festskrift til Anne Golden på 70-årsdagen 14. juli 2020* (s. 109–134). Novus forlag.
- Larsson, I. & Johannessen, J. B. (2015). Incomplete Acquisition and Verb Placement in Heritage Scandinavian. I B. R. Page & M. T. Putnam (Red.), *Moribond Germanic Heritage Languages in North-America*.

- Theoretical Perspectives and Empirical Findings* (s. 153–189). Brill.
- Le Roux, A., Bobrie, F. & Thébault, M. (2016). A typology of brand counterfeiting and imitation based on a semiotic approach. *Journal of Business Research*, 69(1), 349–356. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.08.007>
- Lie, B. (2024). *Etnisk humor: Blackface med varme og ømhet. En undersøkelse av hvilke semiotiske ressurser som er brukt i konstruksjonen av etnisk humor i NRK-produserte sketsjer og situasjonskomedier i perioden 2002 – 2022.* (Masteravhandling, Universitetet i Oslo.)
- Lippi-Green, R. (2012). *English with an accent: language, ideology, and discrimination in the United States* (2nd ed.). Routledge.
- McGraw, A. P. & Warren, C. (2010). Benign violations: making immoral behavior funny. *Psychological Science*, 21(8), 1141–1149. <https://doi.org/10.1177/0956797610376073>
- Meltzoff, A. N. (1986). Immediate and deferred imitation in fourteen- and twenty-four-month-old infants. I Chess, S. & Thomas, A. (Red.), *Annual Progress In Child Psychiatry* (s. 5–23). Routledge.
- Melvær, J. O. (2023). *V2 i norsk arvespråk i Latin-Amerika.* (Masteravhandling, Universitetet i Bergen.) <https://bora.uib.no/bora-xmllui/bitstream/handle/11250/3133623/Masteroppgave-2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Moen, I. (2000). Foreign accent syndrome: A review of contemporary explanations. *Aphasiology*, 14(1), 5–15. <https://doi.org/10.1080/026870300401577>
- Myers, E. B., Olson, H. E. & Scapetis-Tycer, J. (2024). Individual Differences in Accent Imitation. *Open Mind*, 8, 1084–1106. https://doi.org/10.1162/opmi_a_00161
- Niedzielski, N. A. & Preston, D. R. (2000). *Folk linguistics.* de Gruyter.
- Nordanger, M. (2017). *The encoding of definiteness in L2 Norwegian: A study of L1 effects and universals in narratives written by L1 Russian and L1 English learners.* (Ph.d.-avhandling, Universitetet i Bergen.)
- Opsahl, T. (2009). «Egentlig alle kan bidra!» – en samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo. (Ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo.)
- Opsahl, T. & Golden, A. (2023). «Polsk, men» – Narrativer om profesjonell identitet og posisjonering blant høyt utdannede polakker i Norge. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 18(2),

- 110–124. <https://doi.org/10.18261/nordan.18.2.2>
- Opsahl, T. & Aarsæther, F. (2015). Interaksjonelle tilnæringer i andre-språksforskninga. *NOA Norsk som andrespråk*, 30(1-2), 121–150.
- Peréz, R. (2013). Learning to make racism funny in the ‘color-blind’ era: stand-up comedy students, performance strategies, and the (re)production of racist jokes in public. *Discourse and Society*, 24(4), 478–503. <https://www.jstor.org/stable/24441482>
- Pickering, M. & Lockyer, S. (2007). Introduction. The Ethics and Aesthetics of Humour and Comedy. I S. Lockyer & M. Pickering (Red.), *Beyond a Joke. The Limits of Humour* (s. 1–24). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230236776>
- Piller, I. (2002). Passing for a native speaker: Identity and success in second language learning. *Journal of sociolinguistics*, 6(2), 179–208. <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00184>
- Preston, D. R. (1992). Talking Black and talking White: A study in variety imitation. I J. H. Hall, N. Doane & D. Ringler (Red.), *Old English and New: Studies in Language and Linguistics in Honor of Frederic G. Cassidy* (s. 327–355). Garland Publishing.
- Preston, D. R. (1996). Whaddayaknow? The modes of folk linguistic awareness. *Language Awareness*, 5, 40–74.
- Ragnhildstveit, S. (2017). *Genus og transfer når norsk er andrespråk. Tre korpusbaserte studier*. (Ph.d.-avhandling, Universitetet i Bergen.)
- Rampton, B. (1995). Language crossing and the problematisation of ethnicity and socialisation. *Pragmatics. Quarterly Publication of the International Pragmatics Association (IPrA)*, 5(4), 485–513.
- Ramstad, S. (2024). *Det vi hører når vi hører polsk aksent. En studie av hvordan førstespråkstalere oppfatter aksentpreget østnorsk blant personer med polsk som førstespråk*. (Masteroppgave, Universitetet i Oslo.)
- Roche, J. (1989). *Xenolekt. Struktur und Variation in Deutch gegenüber Ausländern*. Walter de Gruyter.
- Scarpetta, F. & Spagnolli, A. (2009). The Interactional Context of Humor in Stand-Up Comedy. *Research on Language and Social Interaction*, 42(3), 210–230. <https://doi.org/10.1080/08351810903089159>
- Schmid, M. (2011). *Language attrition*. Cambridge University Press.
- Schmid, M. (2013). First language attrition. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 3(1), 94–115. <https://doi.org/10.1075/lab.3.1.05sch>
- Seals, C. A. & Schilling, N. (2020). Can people really disguise them-

- selves when writing or speaking? I L. Bauer & A. S. Calude (red.), *Questions About Language: What Everyone Should Know About Language in the 21st Century* (s. 151–166). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367175023>
- Seljeli, J. (2024). *En kritisk diskursanalyse av stilisert utenlandsk aksent som uttrykk for språkholdninger i det norske samfunnet*. (Masteravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).
- Sierra, S. (2019). Linguistic and ethnic media stereotypes in everyday talk: Humor and identity construction among friends. *Journal of Pragmatics*, 152, 186–199. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2018.09.007>
- Skaret, A. (2014). «Hvis det her hadde skjedd på ordentlig, da hadde han snakket et annet språk». Om betydninger av litterære personers tale i bildebøker om kulturmøter. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 9(1), 69–88.
- Sollid, H. (2003). *Dialektsyntaks i Nordreisa. Språkdannelse og stabilisering i møtet mellom kvensk og norsk*. (Dr.art.-avhandling, Universitet i Tromsø.)
- Speidel, G. E. & Nelson, K. E. (Red.). (1989). *The Many Faces of Imitation in Language Learning*. Springer Verlag.
- Sutor, M. (2015). *Non-native Speech in English Literature*. Herbert Utz Verlag.
- Tenfjord, K. (1997). *Å ha en fortid på vietnamesisk: en kasusstudie av fire vietnamesiske språkkinnlæreres utvikling av grammatisk fortidsreferanse og perfektum*. (Ph.d.-avhandling, Universitetet i Bergen.)
- Torstensson, N. (2010). *Judging the Immigrant: Accents and Attitudes*. (Ph.d.-avhandling, Umeå universitet.) <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-30408>
- Tsakona, V. (2017). Humor research and humor reception: Far away, so close. I C. Wladyslaw & B. Dorota (Red.), *Humorous Discourse* (s. 179–202). De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9781501507106-009>
- Tveit, R. G. (2009). *Inversjon i norsk når polsk og tysk er morsmål*. (Masteravhandling, Universitetet i Oslo.) <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/32404/Avhandling.pdf?sequence=4>
- Warnick, B. R. (2008). *Imitation and Education: A Philosophical Inquiry into Learning by Example*. State University of New York Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/hilhmr-ebooks/detail.action?>

docID=3407450

Zetterholm, E. (2003). *Voice imitation: a phonetic study of perceptual illusions and acoustic success* (Doktoravhandling, Lunds universitet.)

«Imitation game»? Karnevalesk humor i medierepresentasjoner av andrespråkspreget tale¹

Rafael Lomeu Gomes^{1, 2}, Toril Opsahl² og Unn Røynealand²

¹Center for Internationalisering og Parallelsproglighet, Københavns Universitet, ²MultiLing, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I denne artikkelen diskuterer vi planlagt imitasjon av norsk og engelsk som andrespråk brukt i humor i populærkulturen. Trekk som assosieres med talere av norsk som andrespråk, inngår også som en del av repertoaret til ungdommer i heterogene, urbane miljøer i det som populært er blitt kalt «kebabnorsk». I denne artikkelen utforsker vi tilfeller der en slik multi-etnolektisk stil blir parodierte for å framheve, utfordre eller befeste identitetskategorier. Avisartikler publisert mellom 2015 og 2021 hvor ordet «kebabnorsk» forekommer, sammenstilles med analyser av videoklipp fra TV-serier hvor humoristiske imitasjoner av andrespråks- og «kebabnorsk»-talende personer brukes. Med bruk av et rasiolingvistisk perspektiv (Flores & Rosa, 2023), teorier om autentisitet (Coupland, 2003; Woolard, 2016), indeksikalsk regimentering (Bucholtz, 2011), begrepet språklig minstrel (Bucholtz & Lopez, 2011) og Bakhtins karnevalesk-begrep (Bakhtin, 1968, 1981; Kjus, 2005) diskuterer vi tilfeller der sammenhengen mellom språk og kropp framstilles som «naturgitt» og ikke sosialt

¹ Dette arbeidet er delvis finansiert av Norges forskningsråd (NFR) gjennom ordningen for Sentre for fremragende forskning, prosjektnummer 223265.

konstruert, og tilfeller der (meta-)parodiske framstillinger kan utfordre stereotypier og bidra til en denaturalisering av språk-/kropp- og språk-/sted-forbindelser. Studien bidrar til en bredere forståelse av hvordan stereotypier blir diskursivt (re-)produsert, og maktforhold forhandlet.

Nøkkelord: *parodi, metaparodi, karnevalisme, «kebabnorsk», medierepresentasjoner, humor*

Abstract

In this article, we discuss the imitation of Norwegian and English as second languages used in humoristic performances in popular culture. Features associated with speakers of Norwegian as a second language are also part of the repertoire of youth in heterogeneous urban environments, in what has popularly been called “Kebabnorsk”. In this article, we explore cases where such multiethnolectal style is parodied to highlight, challenge, or reinforce identity categories. We base our discussion on newspaper articles published between 2015 and 2021 where the term “Kebab Norwegian” has been used and compare them with analyses of video clips from TV series where the humoristic imitation of, among others, “Kebab Norwegian-speaking” individuals is used. Drawing on a raciolinguistic perspective (Flores & Rosa, 2023), and on the notions of authenticity (Coupland, 2003; Woolard, 2016), indexical regimentation (Bucholtz, 2011), linguistic minstrelsy (Bucholtz & Lopez, 2011), and carnivalesque (Bakhtin, 1968, 1981; Kjus, 2005), we discuss cases where the relationship between language and body is presented as “natural” and not socially constructed (i.e., naturalized), and cases where (meta-)parodic representations can challenge stereotypes and contribute to the denaturalization of language/body and language/place connections. Our study contributes to a broader understanding of how stereotypes are discursively (re-)produced and how power relations are negotiated.

Keywords: *parody, metaparody, carnivalesque, “Kebab Norwegian”, media representations, humor*

Introduksjon

Tablå 1

Rebecca er nettopp ferdigutdannet fra London School of Economics; hennes stolte far slår opp døra til styrerommet i firmaet han leder, og sier: «Velkommen da, til Riis-Kristoffersen Rederi og Redistribusjon a/s!». Datteren smiler bredt og gjentar entusiastisk: «Liis-Klistoffesen Ledeli og Ledistlibusjon a/s». Et snev av beskjemmet forvirring farer over farens ansikt før han svarer: «Heh, noe sånt ja». Rebeccas talespråk bærer tydelig preg av en r-uttale som forbindes med (øst-)asiatiske innlærere av norsk som andrespråk. Uttalen er tilsynelatende et resultat av en oppvekst der faren prioriterte Rotary og golf framfor samvær med Rebecca, som han overlot til den thailandske au pair-en «Joy».

Tablå 2

En gruppe rekrutter og to sersjantier befinner seg i en gymsal og er i gang med en undervisningsøkt om militær nærkamp. Den ene sersjantien har akkurat omtalt militær nærkamp som konfrontasjon én mot én, der det gjelder å handle effektivt for å minimalisere trusselen, da en lyshåret og blåøyd rekrutt utbryter:

Sånn helt ærlig én mot én er du fucka eller, du må være flere når du skal i beef mann, helt ærlig. Du må ha kamerata /'çamerata/ dine rundt deg, kanskje en bil som står og venter. Her, gutta, gutta, det er bråk her, wolla, flere på én gang, bare shcmække dem rett ned ((leppelyd)).

Militæret er tradisjonelt kjennetegnet av det – bokstavelig talt – uni-forme, men rekrutten som tar ordet her, Ola Halvorsen, utmerker seg både gjennom utseende og, ikke minst, språkbruk. Han snakker en variant av det som blant annet er blitt kalt multietnolekt, multietnolektisk stil, kontaktbasert talestil, urbant ungdomsspråk, eller mer populært: «kebabnorsk» (se f.eks. Aarsæther, 2010; Ims, 2013; Svendsen, 2021). Dette er en språklig praksis som er forbundet med urbane ungdomsmiljøer og møter mellom talere med mange ulike språkbakgrunner. Blant trekkene som er med på å konstituere denne talestilen, finner vi en karakteristisk prosodi, morfo-syntaktiske trekk som genusforenkling og brudd på V2-regelen, et ordforråd kjennetegnet av et rikt utvalg av karakteristiske diskursmarkører (som *wolla*) og av lånord og slang både

fra engelsk og fra innvandrerspråk som er representert i ungdomsmiljøet (Hårstad & Opsahl, 2013; Svendsen & Røyneland, 2008). Hvis vi ser bort fra det leksikalske nivået, sammenfaller noen av trekkene med klassiske andrespråkstrekk.

I tilfellet Ola Halvorsen – og Rebecca i det første tablået over – er «andrespråk»-trekkene også noe mer og annet. De inngår i etableringen av en spesifikk persona som søker å skape en humoristisk effekt der kontraster og overdrivelse står sentralt. I denne artikkelen er det nettopp hvordan vi skal forstå denne humoren, og hva det er vi egentlig ler av når ulike språk–kropp–forbindelser blir denaturalisert², som blir tematisert.

Data og forskningsspørsmål

Rebecca og faren hennes i tablå 1 er hentet fra NRKs «Underholdningsavdelingen» (NRK, 2015). Hendelsen i gymsalen i tablå 2 forekommer i TV-serien «Førstegangstjenesten» (NRK, 2019), en humorserie utviklet av komiker Herman Flesvig, som selv spiller alle hovedrollene. Disse TV-klippene utgjør en sentral del av datagrunnlaget vi bygger denne artikkelen på. I tillegg bygger vi den videre framstillingen på norske avistekster høstet gjennom *Atekst* (Retriever) i perioden mellom 1. januar 2015 og 1. april 2021. Her ble det gjort et søk på termen «kebabnorsk» i fem store, riksdekkende aviser; VG, Aftenposten, Dagbladet, Klassekampen og Dagsavisen, der 90 forekomster av «kebabnorsk» ble ekstrahert. Dette datamaterialet utgjør bakgrunn for en analyse av de humoristiske medierepresentasjonene av andrespråkspreget tale som vi finner i de to klippene. Forskningsspørsmålet vi stiller, er kort og greit: *Hva ler vi av?* Spørsmålet er om vi ler av parodien, av forventningsbruddene, overdrivelsene, eller av det vi etter hvert vil hevde er *metaparodien* på andrespråkspreget tale.

I det videre vil vi først si litt om tidligere forskning på dette feltet før vi gjør rede for det teoretiske rammeverket som vil anvendes i analysen av både avismaterialet og medieklippene av «Rebecca» og «Ola Halvorsen». Artikkelen munner ut i en diskusjonsdel før en kort avslutning.

² Vi forstår her naturalisering og denaturalisering på den måten som er mest vanlig i samfunnsvitenskapen, nemlig som et forsøk på å framstille forholdet eller forbindelsen mellom to fenomener som noe naturgitt og altså ikke som noe sosialt konstruert.

Litt om tidligere forskning

Karakteren Ola Halvorsen fra «Førstegangstjenesten» har blitt analysert i en tidligere studie av brudd på forventninger til spillet mellom kropp og språk, der også andre TV-serier er inkludert (se Mesthrie, Opsahl & Røynealand, 2022). Ola Halvorsen-karakteren er også trukket fram i en rekke studentoppgaver og sosiolingvistiske fag- og lærebøker (f.eks. Hårstad, Mæhlum & van Ommeren, 2021; Svendsen, 2021). Deler av det avis-materialet vi anvender i denne artikkelen, har tidligere blitt analysert i en studie der hovedspørsmålet var hvilke ulike stemmer som kunne identifiseres i debatten rundt «kebabnorsk» i norske medier (Lomeu Gomes & Svendsen, 2023; se også Svendsen, 2014), for eksempel stemmene til de som kritiserte bruken av kebabnorsk på visse steder (f.eks. arbeidsplassen), og de som selv identifiserte seg som brukere av kebabnorsk og forsvarte bruken i forskjellige sammenhenger. I denne studien er vi opptatt av å ta den forrige analysen et steg videre ved å utforske forskjellige *forståelser* av begrepet «kebabnorsk» i norske medier. Selv om avisartiklene er et annet medieformat enn de humoristiske TV-programmene vi analyserer i denne artikkelen, gir de viktig informasjon om konteksten der framstillingene av Rebecca (Tablå 1) og Ola Halvorsen (Tablå 2) blir utført.

Når det gjelder analyser av bruken av ulike semiotiske ressurser for å skape humor i media, har tidligere forskning blant annet dekket parodier på hvithet i videoer av den sørafrikanske musikkgruppen Die Antwoord (Bekker & Levon, 2020), medierepresentasjoner av samiske identiteter i humoristiske TV-programmer i Finland (Pietikäinen, 2015; 2016), og ikke minst det såkalte «kyllingstuntet» i 2002 (Kjus, 2005). Samtlige fremhever 1) at den spesifikke humoristiske rammen skapt av media i underholdningsprogrammer tillater bruk av språklige og semiotiske ressurser som ellers ville vært sosialt uakseptable, 2) at parodiene inneholder en tvetydighet når det gjelder hvorvidt de reproducerer stereotyper, representerer en normkritikk eller begge deler samtidig, og 3) egnetheten av begrepet «karneval» (Bakhtin, 1968) i analyser av parodiens rolle i utfordringen (og/eller reproduksjonen) av hegemoniske sosiale strukturer. I det følgende presenterer vi det teoretiske rammeverket vi benytter i denne studien, som inkluderer et rasiolingvistisk perspektiv (Flores & Rosa, 2023) og begrepene karneval (Bakhtin, 1968), språklig minstrel ('linguistic minstrelsy') (Bucholtz & Lopez, 2011), autentisitet (Woolard, 2016) og indeksikalsk regimentering (Bucholtz, 2011).

Teori

Bakhtin (1968, s. 10) definerer karneval som «a temporal liberation from the prevailing truth and from the established order». Med utgangspunkt i sin analyse av Rabelais' litterære verk viser Bakhtin (1968) hvordan trekk som typisk er til stede i karnevalsfesten, brukes i litteraturen, og hvilket potensial slike trekk har for å utfordre etablerte samfunnsnormer. Ifølge Kjus (2005, s. 216) markerte karnevalet:

en rituell ramme der samfunnets idealer og orden trygt kunne snus på hodet. Karnevalets frihet gjaldt *kun* innenfor festens begrensede tidsrom. Deltakernes visshet om nettopp dette bidro til karnevalets utøylelige kreativitet og demonstrative regelbrudd.

I bruken av karnevalesk humor i litteratur, eller i underholdningsprogrammer, som er fokus for vår studie, har kroppen og kroppslige funksjoner en sentral rolle (Buchanan, 2018) og autoriteter og hierarkier kritiseres, om enn midlertidig (Birch, 2009). Eksempler på norske verk som har utforsket karnevalesk humor for å problematisere samfunnsnormer, inkluderer både litterære verk som Holbergs «Jeppe på Bjerget» (som påpekt av Kjus, 2005) og samtids-tv-programmer som NRKs «Gauteshow» (NRK, 2024). Typen humor som skapes innenfor en karnevalesk ramme, kan ha et bredt meningspotensial og ikke nødvendigvis oppfattes som kritikk av autoriteter og hierarkier. Pietikäinen (2016, s. 275) påpeker at seerne kan se det «as just humor, political critique, or simply as being offensive and in bad taste». I vår studie er vi interessert i måtene karnevalesk humor brukes i opptredener for å overskride (eller forsterke) forventningene til hva det for eksempel betyr å være «etnisk norsk» og «norsk med innvandrerbakgrunn»; og videre forventningene til hvem som snakker (eller bør snakke) «standardnorsk» og multietnolekt.

Et annet nyttig begrep, som ble introdusert av Bucholtz og Lopez (2011) i deres analyse av humor i Hollywood-filmer, er «linguistic minstrelsy», som vi foreslår å kalle «språklig minstrel» på norsk. De definerer begrepet som:

a form of mock language that reinscribes stereotypes about African Americans and their language while participating in a longstanding and often con-

roversial pattern of European American appropriation of black cultural forms (Bucholtz & Lopez, 2011, s. 681).

Språklig minstrel-begrepet ble introdusert for å utvide forståelsen av begrepet 'blackface minstrelsy'. Hegdal (2015, s. 17) definerer «blackface minstrelsy» som «en scenisk underholdning hvor hvite artister svartsminket av brent kork portretterte det afrikansk-amerikansk liv gjennom musisering, dans og sketsjer». «Blackface minstrelsy» har fått mye kritikk de siste tiårene fordi stereotypiske, rasistiske representasjoner blir etablert for økonomiske og politiske formål (f.eks. Lott, 1993; Roediger, 1991; Saxton, 1990). Siden vi i denne artikkelen fokuserer på stereotypiske medierepresentasjoner av (andrespråkspreget) norsk, er begrepet språklig minstrel særlig aktuelt, ikke minst i kombinasjon med et rasiolingvistisk perspektiv (Flores & Rosa, 2023).

Et rasiolingvistisk perspektiv understreker forbindelsen mellom måter man snakker på, og måter man ser ut på. Flores og Rosa (2023, s. 271) hevder at et rasiolingvistisk perspektiv blant annet vektlegger «the modes of perception through which race and language are jointly apprehended across contexts», og at «the production of naturalized typologies of racial and linguistic features, forms, and categories imagined to emanate from and correspond to always already constituted populations». Det vil si at de semiotiske prosessene som finner sted når man tolker ytringer, kan være påvirket av essensialiserende språkideologier, eller, som den sørafrikanske komikeren, skuespilleren og programlederen Trevor Noah formulerer det: «if the person who doesn't look like you, speaks like you, your brain short-circuits» (Noah, 2016, s. 50). Et rasiolingvistisk perspektiv hjelper oss å kaste lys over rollen som språk spiller i (konstruksjoner av) sosial differensiering i medierte representasjoner i en kontekst med stadig økende demografisk og språklig mangfold.

I tillegg til det rasiolingvistiske perspektivet som kan komme til uttrykk i karnevalesk humor, trekker vi i den følgende analysen inn autentisitetsbegrepet. Mesthrie, Opsahl og Røyneland (2021, s. 57) bygger på Woolard (2016) når de trekker fram hvordan verdien og legitimiteten til en dialekt og dens talere «are typically measured against degrees of authenticity». Ifølge Woolard (2016) måles ulike talemåters grad av autoritet etter hvor «anonyme» eller hvor «autentiske» de er. Majoritets- og standardvarieteter er typiske eksempler på varieteter som

oppnår autoritet gjennom anonymitet. Det er varieteter som ikke knyttes til bestemte steder eller mennesker, men som er overregionale og «tilhører» alle. Motsatt får minoritetsvarieteter og dialekter sin autoritet nettopp gjennom sin nære forbindelse til bestemte steder og bestemte mennesker. De vil typisk måles etter hvor autentiske de framstår eller oppleves. Vi baserer oss på, og utvider, denne påstanden ved å undersøke grader av autenticitet når det gjelder ulike måter å snakke norsk på i humoristiske framstillinger i norske medier.

I den avsluttende diskusjonen kommer vi også inn på begrepet indeksiskal regimentering (Bucholtz, 2011), som belyser hva som skjer med det semiotiske meningspotensialet til språklige uttrykk når de flyttes fra ett område til et annet. Med dette rammeverket som bakteppe skal vi først se nærmere på noen av aviseksemplene vi introduserte innledningsvis, før vi beveger oss over til humoreksemplene fra ulike TV-produksjoner, som ble introdusert i de innledende tablåene.

Analyse

Aviseksempler

Vi vil her først presentere en kort oversikt og analyse av de forskjellige forståelsene av «kebabnorsk» funnet i avismaterialet som et forsøk på å understreke de interdiskursive koblingene mellom hvordan begrepet «kebabnorsk» diskuteres i offentligheten, og humor i medierepresentasjoner av (andrespråkspreget) tale. I avismaterialet er det særlig noen grunnforståelser av «kebabnorsk» som trer fram: et fattig språk knyttet til bestemte steder og som bør unngås, en talestil som kan brukes til ironisering, og en «lekt» som kan knyttes til bestemte steder, eller som transenderer stedet. Grunnforståelsene presenteres nedenfor med ett eller to særlig illustrerende eksempler fra hver gruppering.

Under grunnforståelsen «kebabnorsk som fattig, gebrokkent språk» ser vi tilfeller der folk gjør antagelser om måter å snakke på ut fra hvor man er fra:

«Du snakker for pent til å være fra Oslo øst», fikk jeg ofte høre da jeg var liten. Dette fikk jeg ofte høre (fra) folk jeg ikke kjente, men også fra venner. Forventningene var ofte at jeg skulle snakke gebrokkent norsk, eller at kebabnorsk skulle pryde vokabularet mitt (VG 06.10.2017).

På samme måte blir «kebabnorsk» konstruert som en språkpraksis som bør unngås dersom man ønsker å få tilgang til og forbli på prestisjefylte steder preget av kulturell og økonomisk kapital:

På Blindern, der jeg studerer, har jeg fått beskjed om at jeg muligens burde ta opp norskfaget fra videregående igjen (Dagbladet 07.02.2015).

I et intervju med bransjeavisen Kampanje 15. juni uttalte Geelmuyden at «kebabnorsk er ikke godt nok i GK» (dvs. kommunikasjonsbyrået Geelmuyden Kiese) (Aftenposten 03.07.2020).

Under grunnforståelsen «kebabnorsk som stil» ser vi at kebabnorsk er noe som kan brukes til å ironisere:

Dottera mi gir gåver til muslimske vener til Id, og får gåver igjen til (sic) jul. Dei vitsar om hudfargar og ironiserar med kebabnorsk. Slik tar de (sic) eigarskap over tabu og stereotypiar, og bruker markørar av «kulturelt mangfald» til markering av sosialt fellesskap og sin eigen kultur. (Dagsavisen 10.08.2017).

Til slutt ser vi under forståelsen «Kebabnorsk som dialekt, sosiolekt, multietnolekt» at noen anser «kebabnorsk» for å være formet av sted eller transnasjonale tilknytninger:

Da boka kom, snakket «alle», meg inkludert, om hvor språklig nyskapende den var, skrevet i en variant av Romsås-dialekt, alias «kebabnorsk» (Dagsavisen 07.11.2018)

Denne korte oversikten over aviseksampler viser at mediediskursene om kebabnorsk sirkler rundt tre hovedpunkter: (i) Kebabnorsk konstrueres som en språkpraksis som bør unngås for å kunne få tilgang til utdannings- og yrkesplasser; (ii) kebabnorsk forstås som en språkstil som kan brukes til å skape ironi; og (iii) kebabnorsk knyttes til urbane, flerkulturelle miljøer, for eksempel Oslo øst.

Med dette i bakhodet kan vi straks gå tilbake til «Ola Halvorsen», men først skal vi se nærmere på «Rebecca», der det ikke er «kebabnorsk», men annen språkpraksis som koples til liknende meningsdimensjoner.

Rebecca og Underholdningsavdelingen

I «Underholdningsavdelingens» sketsj «Rebecca redder familiebedriften» (NRK, 2015), som vi presenterte i det første tablået i innledningen, ser vi eksempel på parodi og metaparodi av andrespråkspreget norsk og engelsk. Men vi ser også en parodi på – og metakommentar til – de sosiale praksisene som typisk blir assosiert med visse måter å snakke på. Både bedriftseier Stein Riis-Kristoffersens og datteren Rebeccas kompetanse i ulike språk blir sentrale poeng i etableringen av humor i sketsjen. Kombinasjonen av fars norske dialekt, klesstil og hobbyer gir klare assosiasjoner til øvre middelklasse, eller til og med overklasse, med en overdreven, nasal og konservativ Oslo-vest-varietet, pen genser henslengt over skuldrene og uttrykt interesse for aktiviteter som Rotary-klubben, golf og jakt. Engelsken hans er andrespråkspreget med en tydelig sør-østnorsk aksent (stigende intonasjon både i enkeltord og setninger, og avvikende trykkplassering i enkeltord som «economics»). Far framstår som mindre sikker, og autoriteten hans smuldrer til dels bort, i overgangen til engelsk.

Rebecca på sin side blir også koplet til ulike praksiser og klasser alt etter hvilket språk hun snakker. Norsken hennes er andrespråkspreget – en parodi på thai-/filippinsk-norsk eller «au pair-norsk», der det mest framtreddende, stereotype trekket er bruken av /l/ for /r/. Et annet framtreddende trekk er en intonasjon som assosieres med mennesker med et asiatiske språk som førstespråk. Kompetansen hennes når hun snakker norsk, er koplet til rengjøring og matlaging, noe som understrekes spesielt når hun på familiebedriftens kontor påpeker at farens datamaskin trenger rengjøring, og noe uventet trekker fram et par gule gummi-hansker fra Louis Vuitton-vesken sin. Når hun derimot veksler over til engelsk, er det en helt annen persona som trer fram – og farens inntrykk av henne endres diametralt. Nå er det en effektiv, kunnskapsrik og stilig businessdame som osrer autoritet, vi ser. Nå snakker Rebecca et engelsk som best kan beskrives som en versjon av «RP» eller «Queen's English» – en varietet med klare konnotasjoner til britisk kostskole og overklasse. Også Rebeccas kroppsholdning og bevegelser endrer seg når hun blir engelsktalende – hun blir rettere i ryggen, fastere i blikket, skarpere i stemmen og mer elegant i bevegelsene. Og plutselig har rollene endret seg: Rebecca er den som framstår som sikker, kompetent og autoritativ, mens faren virker litt hjelpeløs med sin andrespråkspregete engelsk. En

lang rekke studier av holdninger til ulike varianter av engelsk viser at såkalt «RP» eller «Queen's English» nettopp er den formen for engelsk som gjennomgående vurderes som mest høystatus, og som den som i størst grad indekserer intelligens, autoritet og kompetanse (f.eks. Garrett, 2010; Levon, Sharma & Ilbury, 2022; Rindal, 2013).

Spørsmålet vårt er: Hva ler vi av? Er det karakterene vi ler av, eller også oss selv? Er dette både en parodi og en metaparodi, der vi ler av våre egne fordommer og stereotype forventninger – og ikke bare farens, selv om det også er en harselas med hvite, dumme overklassemenn? Klippet kan forstås som å presentere tradisjonell karnevalesk humor, der de i mektige posisjoner er mål for latterliggjøring. Samtidig retter parodien humoren mot oss – tilskuerne – som kan le av vår egen ignoranse og lettvinde kopling mellom visse former for kompetanse, sosial tilhørighet og andrespråkspreget språkbruk.

Førstegangstjenesten

Tablå 2 som vi presenterte innledningsvis, forekommer i programmet «Førstegangstjenesten» (NRK, 2019). I denne scenen står rundt 15 soldater i en gymnastikksal når to sersjanter kommer inn i salen. Den ene sersjanten hilser soldatene god morgen, sier at de skal lære nærkamp, og spør om noen har erfaring med det fra før. Ola tar ordet og forteller at han har ganske mye erfaring med det fra Haugenstua, hvor han har opplevd mye blind vold:

Jeg har litt erfaring med det eller ganske mye faktisk. Jeg har schmækka en del folk på Haugenstua da, mer enn jeg kan telle på mine fingre og tottelotter liksom. Opplevd en del blind vold. Jeg va'kke klar over at han hadde progressive briller wolla bakfra.

Sersjanten presiserer hva som ligger i militær nærkamp, og den lille utvekslingen vi så i innledningen, der Ola stiller seg helt uforstående til at noen vil gå inn i en konfrontasjon på egen hånd, finner sted, før sersjanten følger opp med å foreslå at Ola kan vise hvordan det bør gjøres. Det som følger, er en simulering som varer i litt over ett minutt, hvor Ola Halvorsen i tillegg til å bruke kroppen sin til å vise måter å slåss på med en slagfigur i form av en mannlig overkropp i plast, engasjerer seg

i hypotetiske samtaler både med mulige fiender og venner. Det hele kulminerer i et lite ran av månedskort og penger, og en flukt fra politiet via lokaltoget:

Hva dytta du meg for? Ser du ’kke at det er kø her eller, morraknuller? Ser du ’kke at det er fuckings kø her eller? (.) Hva sa du for no’? Helt ærlig hva sa du for no’? Wolla har du problem med at jeg står foran deg i kø, eller? (.) Hva kalte du meg? Helt ærlig [slag] wah, schmækker deg i trynet jo; gutta vi trenger hjelp her. (.) Jeg står på torvet og det står en fakka fyr her som sniker i køen, mann. [til figur] Femten lægs liksom så får du lov til å gå, liksom. Bare bare tenk på det. Se på den her. Albuen her. Si laken! [Figuren «svarer» lavt:] Laken. Mora di danser naken med kæCHup i baken. Rett i albuen da. [Slår ned figur]. Helt ærlig. Færdi. Jeg spiller fotball med Joshua King, mann. Har du spilt fotball før, eller [sparker figur i hodet]. Færdi da okey. [Hopper på figur]. Morraknuller! Hey! Å lø det er månedskort her og nøkler jo. [plukker med seg verdisaker]. Å lø baosj kommer gutta helt ærlig baosj kommer [løper, simulerer at han setter seg, og dørene lukker] Å lø gutta helt ærlig vi klarte det mann. [togstemme] «Neste stopp Haugenstua». Yes. [Klapp].

Den lange sekvensen blir møtt av total stillhet og noen forsiktige smil fra tilhørerne. Som nevnt innledningsvis, snakker Ola Halvorsen her en overdreven variant av såkalt «kebabnorsk». De morfo-syntaktiske trekkene som er beskrevet for en slik stil eller varietet, er ikke særlig påfallende. Prosodien, uttalen og ordforrådet, derimot, er desto mer overdrevet. Van Ommeren og Kveen (2019, s. 31) framhever hvordan prosodiske trekk figurerer høyt i et hierarki av indeksikalitet for dialekttrekk i norsk sammenheng. Morfo-syntaktiske trekk er ikke like tilgjengelige for språkbrukerne sett fra et perseptuelt perspektiv. Ungdommene som ble intervjuet i forbindelse med de første undersøkelsene av framveksten av multietnolektisk stil i Oslo på 2000-tallet (gjennom UPUS-prosjektet, «Utviklingsprosesser i urbane språkmiljø», f.eks. Hårstad & Opsahl, 2013; Svendsen & Røyneland, 2008), trakk alle fram nettopp ordforråd og uttale som saliente trekk. Samtidig er Ola Halvorsens ordforråd og uttale så outrert at de bryter med tilgjengelige beskrivelser av en slik talestil. Ord som «ketsjup» og «kamerater» er uttalt med en stemt velar (eller kanskje faryngal) frikativ/approksimant, som ligger nær fonetiske representasjoner av den nittende bokstaven i det arabiske alfabetet, ghayn. Svendsen (2021, s. 157) omtaler Olas uttale av navn i serien som

«glottale lyder som skaper assosiasjoner til arabisk». Diskursmarkører som «færdi» (‘ferdig’), «wolla», «helt ærlig» (jf. Opsahl, 2009), «mann», og «(å) lø» rammer inn så og si hver eneste ytring, og ordforrådet ellers bærer preg av slang med både norsk («tryne» om ansikt, «schmække» (‘smakke’, om å slå) engelsk («beef», «fuckings», «yes»)) og annet opphav (som «baosj» fra berbisk om politiet, «lægs» av uvisst opphav om penger og før nevnte «wolla» fra arabisk). Overdrivelsen av og bruddene på en autentisk stil kan forstås som det som bidrar til å skape eller forsterke en humoristisk effekt.

Den humoristiske rammen gir en slags lisens til å kunne bruke både språklige, kroppslige og andre semiotiske ressurser på måter som ellers trolig hadde vært uakseptable. Dette gjelder både Rebeccas andrespråkspregete norsk koplet til klassehierarkier, og her, der figuren med det urnorske navnet «Ola Halvorsen» tar i bruk overdrevet kroppsspråk, verbalspråk og, ikke minst, kles- og hårstil (tracksuits og fletter) i framstillingen av en viss type fra det flerkulturelle Oslo øst. Vi hører (og ser) imidlertid en ikke-autentisk bruk av «kebabnorsk» – både fordi språktrekk som ikke er en del av dette repertoaret, brukes (f.eks. uttalen av «kamerater» og «ketsjup»), og fordi han framstår som en ikke-autentisk og potensielt illegitim bruker med sitt navn, lyse hår, blå øyne og hvite hud. Det ligger en forventning her om at spesifikke kropper skal snakke på spesifikke måter, og brudd på disse ideologiske forventningene kan skape sterke reaksjoner (som overraskelse, forvirring, sinne), inkludert – og sentralt i denne sammenhengen – skape en komisk effekt.

På den ene siden kunne man si at både Rebecca- og Ola Halvorsen-figurene utfordrer stereotypien om at det kun er visse typer kropper (med mørkere hudfarge) som snakker på visse måter, men på den andre siden kan man si at figurenes kroppsliggjøring ironisk nok også befester kropp-språkstereotypien, nettopp ved å lage komikk ut av det nærmest «utenkelige» ved at en kropp som Ola Halvorsens (hvit, lyshåret, blåøyd og i tillegg i uniform) snakker og agerer som den gjør. Vi ser altså en tvetydighet her mellom potensiell normkritikk på den ene siden og bekræftelse av stereotyper på den andre (jf. Mesthrie, Opsahl & Røyneland, 2022). Effekten av parodien – eller metaparodien – kan på den måten være at denne språkbruken bidrar *enda* tydeligere til rasialisering, og at den ideologiske koplingen mellom kropp og språk blir styrket. Ved å anvende et rasiolingvistisk perspektiv blir det tydeligere hvordan det eksisterer et dobbelt bånd mellom måter man snakker på, og måter man ser ut på.

For igjen: Hva er det egentlig vi ler av her? Er det 1) at folk snakker på denne måten på Oslos østkant, eller 2) at en som Ola Halvorsen snakker slik, eller 3) at Ola Halvorsen skyter over mål, 4) våre egne stereotype oppfatninger og forventninger – eller kanskje alt sammen? En kan tolke Ola Halvorsens opptreden både som en rein parodi og som en metaparodi, dvs. en parodi på kebabnorsk/eller andrespråkspreget norsk snakket av en hvit person (noe som er med på å forsterke den språklige hierarkiseringen og stereotypifiseringen), eller (også) som en metaparodi der det en ler av, er de ynkelige forsøkene en «urnorsk» person gjør på å etablere seg som en «streetwise» og kul urban fyr med innvandrerbakgrunn, eller våre egne forenklaede forventninger til hvordan mennesker med en viss farge og stil skal snakke. Nettopp det at han ikke helt treffer målet språklig sett, men bruker trekk som *ikke* hører hjemme i «autentisk» kebabnorsk, og som dermed gjør det veldig tydelig at han er en «wannabe», kan sies å være det som skaper komikk. Det kan også hevdes å være en metaparodisk kritikk av hvordan hvithet blir formet og forstått i Norge. Lignende argumentasjonsrekker har blitt fremmet i en analyse av bruken av såkalt «rinkebysvensk» i svensk media (Jonsson, Franzén & Milani, 2020).

Diskusjon

Hva er de potensielt negative konsekvensene av Ola Halvorsens opptredener, spesielt når de dukker opp løsrevet fra serien «Førstegangstjenesten» og re-kontekstualisert på Spotify som sang, eller i Facebook-poster³? Det å kombinere begrepene indeksikalsk regimentering og språklig minstrel hjelper oss til å belyse dette. Bucholtz definerer indeksikalsk regimentering som:

the process whereby a previously broad indexical field of potential semiotic meanings (Eckert, 2008) is narrowed to a much smaller set of strongly ideologized and semiotically inflexible meanings (Bucholtz, 2011, s. 257).

³ Facebook-innlegget med Ola Halvorsens video hvor han gir råd for å hindre spredning av koronaviruset, genererte 24 000 «reaksjoner» (liker, latter osv.), 5 800 kommentarer og 1,8 millioner visninger (per 24. oktober 2024). Dessuten har sangen «Haugenstua», der Ola Halvorsen synger om nabolaget sitt, hatt over 24,8 millioner avspillinger på Spotify, toppet listen over mest spilte sanger i Norge og holdt seg på listen i 20 uker i 2020.

I likhet med Bucholtz og Lopez' (2011, s. 681) analyse av bruken av afroamerikansk engelsk av europeisk-amerikanske skuespillere i Hollywood-filmer som språklig minstrel, mener vi at det foregår en indeksikalsk regimenteringsprosess i Ola Halvorsens opptreden: Gjennom bruken av språklige og semiotiske trekk som ideologisk sett er knyttet til (rasialiserte) minoriserte grupper i Norge, approprierer han kulturelle former som tilhører disse gruppene. Ved å gjøre dette gjentar han stereotypier om minoriserte ungdommer og begrenser det indeksikalske feltet av potensielle semiotiske betydninger kebabnorske språktrekk kan ha. Dette bidrar til å forsterke essensialiserende forståelser av sammenkoplingen mellom språk, kropp og sted, og bidrar til reproduksjon av stereotype representasjoner av innvandreren – «den Andre».

Ifølge Bucholtz og Hall (2016, s. 173, vår oversettelse fra engelsk) er «kropper og kroppsliggjøring (...) sentrale for produksjon, oppfatning og sosial tolkning av språk». Vår teoretiske ramme åpner for å identifisere hvordan karnevalistiske trekk som overdrivelse, subversjon og sterke kontraster brukes for å skape en humoristisk ramme. I denne rammen er det som sannsynligvis vil bli ansett som sosialt uakseptabelt i andre sammenhenger, plutselig akseptabelt. Denne tydeliggjøringen av tvetydighet skaper muligheter både for kritikk av etablerte normer og reproduksjon av problematiske stereotypier.

Et rasiolingvistisk perspektiv trekker på sin side oppmerksomheten mot «race and language [being] jointly apprehended across contexts» (Flores & Rosa, 2023, s. 271). Utøvere kan på elegant vis anvende ulike opplevde grader av autentisitet for å rette oppmerksomheten mot objektet for humoren. Mens en «autentisk taler av kebabnorsk» kanskje ikke er humoristisk bare fordi hen snakker kebabnorsk, kan en antatt «in-autentisk taler» skape humor nettopp på grunn av hens mislykkede forsøk på å passere som en autentisk taler. Autentisitetsbegrepet tydeliggjøres når vi ser Ola Halvorsen og Rebecca opp mot hverandre. Mens Rebecca har tilegnet seg andrespråkstrekk som del av sin primære språktilegnelse, gjennom oppvekst hos aupairen sin, Joy, har Ola Halvorsen appropriert «kebabnorsk» som ledd i en stiliseringsprosess i forsøk på å skape en spesifikk persona.

I denne analysen har vi forsøkt å vise hvordan kombinasjonen av et rasiolingvistisk perspektiv (Flores & Rosa, 2023) og begrepene karneval (Bakhtin, 1968), lingvistisk minstrel (Bucholtz & Lopez, 2011),

autentisitet (Woolard, 2016) og indeksikalsk regimentering (Bucholtz, 2011) kan være nyttig for å analysere humoristiske framstillinger som sirkulerer i media også i Norge, og spesielt slike framstillinger som bruker måter å snakke på som er knyttet til minoritetsgrupper. Med utgangspunkt i arbeidet til Reyes (2016, s. 6), minner Creese og Blackledge (2020, s. 422) oss på at i studier av språk og stereotype figurer er forskerens rolle å dokumentere hvordan slike figurer sirkulerer, og ivareta de aktuelle diskursive prosessene. Det gjelder:

discursive processes that propel images of people into circulation and thus into realms of social life where such figures can be recognized, emulated, parodied, admired, criticized, and so on.

Vårt forsøk i dette bidraget til temanummeret om imitasjon av andrespråkspreget tale og skrift er å dokumentere og analysere figurer som Ola Halvorsen – den antatt inautentiske kebabnorsktaleren fra Oslo øst – og Rebecca – kvinnen fra Oslo vest hvis aksentpregete norsk blir sett ned på av faren, men hvis britisk-engelske trekk blir hyllet.

Avslutning

I tittelen på artikkelen («Imitation game») refererer vi til Turing-testen, der en samtale mellom et menneske og en maskin blir vurdert av en «dommer». Hvis dommeren ikke kan skille maskinen fra mennesket basert på deres interaksjon, vil maskinen ha bestått testen (Shadbolt, 2022; se også Turing, 1950). Det vil si at maskinen vil ha utviklet evnen til å generere svar som ligner så mye på et menneskes, at maskinen kan passere som et menneske. Til en viss grad kan man si at maskinen vil være i stand til å imitere menneskers språklige atferd (eller i det minste generere språklig output som ligner på menneskers).

I vår studie er det også en viss grad av imitasjon involvert, nemlig i karakterenes opptredener i humoristiske programmer på TV der språk spiller en sentral rolle. Vi brukte begrepet autentisitet (Woolard, 2016) for å diskutere spørsmålet om den autentiske taleren av norsk. Kan noen som snakker norsk som andrespråk, som aupairen Joy som oppdro Rebecca, noen gang betraktes som en autentisk taler av norsk? Er måten som Rebecca speiler Joys talemåte (eller talemåten til personer som

lærer norsk senere i livet) på, ment å skape humor? Hvis ja, hva forteller det oss om de språkideologiene som retter seg mot uttalen og dermed den språklige kompetansen til talere som lærer norsk senere i livet?

I Ola Halvorsens tilfelle imiterer karakteren måter å kle seg på, gå på, leve på og snakke på som angivelig brukes av ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo øst. Vi har diskutert ulike tolkninger hans opptreden åpner for. For eksempel kan man anta at noen finner imitasjonen av den måten ungdom lever og snakker på i dette området, i seg selv morsomt, og at Herman Flesvig gjør en utmerket jobb med å imitere dem. Andre kan mene at det morsomme er Ola Halvorsens mislykkede forsøk på å være en autentisk taler av en talestil som hører hjemme på Oslos østkant. Sist, men ikke minst kan man mene at det humoristiske ligger i våre egne stereotype kropp-språk-forventinger. Kanskje ligger det humoristiske i kombinasjonen av alle disse tingene.

Med det teoretiske rammeverket utviklet i denne artikkelen har vi vist at forsøkene på å skape humor var sentrert rundt forventninger til koblingene mellom måter å se ut på, og måter å snakke på. I framtidige studier kan en fruktbar tilnæringsmåte være å analysere hvordan *seere* av disse TV-programmene reagerer på slike forsøk på å skape humor (jf. Golden & Opsahl, 2023).

RAFAEL LOMEU GOMES

Adjunkt, Center for Internationalisering og Parallelsproglighed
Københavns Universitet
rlg@hum.ku.dk

TORIL OPSAHL

Professor, MultiLing, ILN, Universitetet i Oslo
toril.opsahl@iln.uio.no

UNN RØYNELAND

Professor, MultiLing, ILN, Universitetet i Oslo
unn.royneland@iln.uio.no

Litteratur

Bakhtin, M. (1968). *Rabelais and his world*. (oversatt av H. Iswosky). Indiana University Press.

- Bakhtin, M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays by M. M. Bakhtin*. (oversatt av C. Emerson og M. Holquist). University of Texas Press.
- Bekker, I. & Levon, E. (2020). Parodies of whiteness: Die Antwoord and the politics of race, gender, and class in South Africa. *Language in Society*, 49(1), 115–147. <https://doi.org/10.1017/s0047404519000630>
- Birch, D. (2009). “carnavalesque” I D. Birch (Red.), *The Oxford Companion to English Literature*. Oxford University Press. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780192806871.001.0001/acref-9780192806871-e-1337>
- Buchanan, I. (2018). “carnavalesque”. I I. Buchanan, *A Dictionary of Critical Theory*. Oxford University Press.
- Bucholtz, M. (2011). Race and the re-embodied voice in American film. *Language and Communication*, 31(3), 255–265. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2011.02.004>
- Bucholtz, M., & Hall, K. (2016). Embodied sociolinguistics. I N. Coupland (Red.), *Sociolinguistics: Theoretical Debates* (s. 173–198). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107449787.009>
- Bucholtz, M., & Lopez, Q. (2011). Performing Blackness, Forming Whiteness: Linguistic Minstrelsy in Hollywood Film. *Journal of Sociolinguistics*, 15(5), 680–706. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2011.00513.x>
- Coupland, N. (2003). Sociolinguistic authenticities. *Journal of Sociolinguistics*, 7(3), 417–431. <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00233>
- Creese, A., & Blackledge, A. (2020). Stereotypes and chronotopes: The peasant and the cosmopolitan in narratives about migration. *Journal of Sociolinguistics*, 24, 419–440. <https://doi.org/10.1111/josl.12376>
- Eckert, P. (2008). Variation and the indexical field. *Journal of Sociolinguistics*, 12(4), 453–476. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2008.00374.x>
- Flores, N. & Rosa, J. (2023). Undoing Competence: Coloniality, Homogeneity, and the Overrepresentation of Whiteness in Applied Linguistics. *Language Learning*, 73(S2), 268–295. <https://doi.org/10.1111/lang.12528>
- Garrett, P. (2010). *Attitudes to Language*. Cambridge University Press.
- Golden, A. & Opsahl, T. (2023). «Sånn typisk scene fra en polsk komedie egentlig.» Bruk av humorbasert videostimuli i forskning på talere av norsk som andrespråk. *NOA norsk som andrespråk*, 39(2), 5–36.

- <https://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/2262>
- Hegdal, E. (2015). *Charleston i Grukkedalen: Afrikansk-amerikanske artister i Norge før 1940*. [Ph.d.-avhandling]. Universitetet i Oslo.
- Hårstad, S. & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen. Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Fagbokforlaget.
- Hårstad, S., Mæhlum, B. & van Ommeren, R. (2021). *Blikk for språk. Sosiokulturelle perspektiver på norsk språkvirkelighet*. Cappelen Damm Akademisk.
- Ims, I. I. (2013). Språklig registerdanning og verdtilskrivning: Betegnelser på nye måter å snakke norsk på i Oslo. *NOA Norsk som andrespråk*, 29(2), 37–71. <https://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/844>
- Jonsson, R., Franzén, A. G., & Milani, T. M. (2020). Making the threatening other laughable: Ambiguous performances of urban vernaculars in Swedish media, *Language & Communication*, 71, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2019.11.001>.
- Kjus, Y. (2005). Karnevalets formspråk i humor-TV. *Norsk medietidsskrift*, 12(3), 214–233.
- Levon, E., Sharma, D. & Ilbury, C. (2022). *Speaking up. Accents and social mobility*. Rapport. Sutton Trust. <https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2022/11/Accents-and-social-mobility.pdf>
- Lomeu Gomes, R. & Svendsen, B. A. (2023). Minoritized youth language in Norwegian media discourse: Surfacing the abyssal line. I B. E. Antia & S. Makoni (Red.), *Southernizing Sociolinguistics: Colonialism, Racism, and Patriarchy in Language in the Global South* (s. 206–224). Routledge.
- Lott, E. (1993). *Love and Theft: Blackface Minstrelsy and the American Working Class*. Oxford University Press.
- Mesthrie, R., Opsahl, T. & Røyneland, U. (2022). Contesting Stereotypes: Language, Body, and Belonging - Northern and Southern perspectives. I R. Blackwood & U. Røyneland (Red.), *Spaces of Multilingualism* (s. 51–72). Routledge.
- Noah, T. (2016). *Born a Crime: Stories from a South African Childhood*. Spiegel and Grau.
- NRK (2015). Underholdningsavdelingen. Sesong 3. Episode 1. <https://tv.nrk.no/serie/underholdningsavdelingen/sesong/3/episode/MUHH02001115>
- NRK (2019). Førstegangstjenesten. Sesong 1. Episode 4. <https://tv.nrk.no/serie/foerstegangstjenesten/sesong/1/episode/MUHH58000220>

- NRK (2024). Gauteshow. <https://tv.nrk.no/serie/gauteshow>
- Opsahl, T. (2009). Wolla I swear this is typical for the conversational style of adolescents in multiethnic areas in Oslo. *Nordic Journal of Linguistics*, 32(2), 221–244. <https://doi.org/10.1017/S0332586509990059>
- Pietikäinen, S. (2015). Multilingual dynamics in Sámiland: Rhizomatic discourses on changing language. *International Journal of Bilingualism*, 19(2), 206–225. <https://doi.org/10.1177/1367006913489199>
- Pietikäinen, S. (2016). Critical debates: Discourse, boundaries and social change. I N. Coupland (Red.), *Sociolinguistics: Theoretical Debates* (s. 263–281). Cambridge University Press.
- Reyes, A. (2016). The voicing of Asian American figures. I H. Samy Alim, J. R. Rickford, & A. F. Ball (Red.), *Raciolinguistics: How language shapes our ideas about race* (s. 309–326). Oxford University Press.
- Rindal, U. (2013). *Meaning in English. L2 attitudes, choices and pronunciation in Norway*. [Ph.d. avhandling], Universitetet i Oslo.
- Roediger, D. R. (1991). *The Wages of Whiteness: Race and the Making of the American Working Class*. Verso.
- Saxton, A. (1990). *The Rise and Fall of the White Republic: Class Politics and Mass Culture in Nineteenth-Century America*. Verso.
- Shadbolt, N. (2022). «From So Simple a Beginning»: Species of Artificial Intelligence. *Daedalus* 151(2), 28–42. https://doi.org/10.1162/daed_a_01898
- Svendsen, B. A. (2014). Kebabnorskdebatten. En språkideologisk forhandling om sosial identitet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, (1), 33–62. <https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/976>
- Svendsen, B. A. (2021). *Flerspråklighet. Til begeistring og besvær*. Gyldendal.
- Svendsen, B. A. & Røyneland, U. (2008). Multiethnolectal Facts and Functions in Oslo, Norway. *International Journal of Bilingualism*, 12(1–2), 63–83. <https://doi.org/10.1177/13670069080120010501>
- Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence. *Mind*, 59(236), 433–460. <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433>
- Woolard, K. A. (2016). *Singular and Plural: Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Oxford University Press.
- Aarsæther, F. (2010). The Use of multiethnic youth language in Oslo. I P. Quist & B. A. Svendsen (Red.), *Multilingual urban Scandinavia: new linguistic practices* (s. 111–126). Multilingual Matters.

Sirkusdirektør Arnardos manesjespråk

Lars Anders Kulbrandstad¹ og Anne Golden²

¹Universitetet i Innlandet, ²MultiLing, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Den legendariske sirkusdirektøren Arnardo het egentlig Arne Otto Lorang Andersen, var født i Sarpsborg og snakket til daglig bokmålsnært østnorsk med et visst østfoldpreg. Men når han med sin karakteristiske pondus og sine bakkenbarter steg inn i manesjen i full direktørmundur og ønsket publikum velkommen til forestillingen, brukte han en egenartet varietet som gav inntrykk av at han kom til Norge fra den store verden. I denne artikkelen belyser vi Arnardos manesjespråk fra flere perspektiver. Vi begynner med et resepsjonsperspektiv og undersøker hvordan ulike folkelingvistiske termer om andrespråkspreget språk ble brukt om sirkusdirektørens manesjespråk i bøker og aviser. Dette holder vi opp mot det som karakteriserer varietetet rent lingvistisk slik vi finner den dokumentert blant annet i videoopptak av sirkusforestillinger. Videre viser vi hvordan funnene i denne analysen relaterer seg til hva forskning beskriver som karakteristisk for andrespråkspreget norsk på ulike språklige nivåer, og diskuterer funnene i lys av begrepet *stilisering*. Deretter går vi nærmere inn på hvilken effekt Arnardo ønsket at manesjespråket hans skulle ha, og hvordan det var mulig at det kunne virke som det gjorde. Dette knytter vi til en diskusjon om hvor vi kan finne røttene til dette språket.

Nøkkelord: *norsk som andrespråk, språkimitasjon, sirkusspråk, folkelingvistikk, stilisering, eksotisering*

Abstract

The legendary circus director Arnardo's real name was Arne Otto Lorang Andersen, and he was born in Sarpsborg. In his daily life, he spoke a form of East Norwegian close to Bokmål Norwegian with a certain Østfold lilt. But when he stepped into the ring in full director's regalia, with his characteristic paunch and sideburns, and welcomed the audience to the performance, he used a distinctive variety that gave the impression that he had arrived in Norway from the wider world. In this article, we examine Arnardo's ring language from several perspectives. We start with a receptive perspective and investigate how various folk linguistic terms about second language-influenced language were used to describe the circus director's ring language in books and newspapers. Then we compare this to the linguistic characteristics of the variety as documented, for example, in video recordings of circus performances. Furthermore, we show how the findings of this analysis relate to what research describes as characteristic of second language-influenced Norwegian at various linguistic levels and discuss the findings in light of the concept of *stylization*. Afterwards, we take a closer look at the effect Arnardo wanted his ring language to have, and how it was possible for it to have the effect it did. We relate this to a discussion of where the roots of this language can be found.

Keywords: *Norwegian as a second language, language imitation, circus language, folk linguistics, stylization, exotization*

Innledning

I 1963 utgav Alf Prøysen barneboka *Sirkus Mikkeliški* med illustrasjoner av Hans Normann Dahl. Her opptrer de to «sirkusmennene» Ruski og Snuski, henholdsvis direktør og dyretemmer. De kommer inn i fortellingen med replikker som «Vi kjøpa det rådyr», «Da vi få det rådyr og gjøra det frisk i sitt krakenbein», «Inte bråka nå» og «Forresten vi glømt at presentere oss. Jai heter sirkusdirektør Ruski». Et av forbildene for Prøysens gestaltning av sirkusfolkenes måte å snakke norsk på kan ha vært den legendariske norske sirkusdirektøren Arnardo og den spesielle formen for stilisert norsk med utenlandsk aksent som han be-

nyttet i rollen som sirkusdirektør eller som tryllekunstner. I denne artikkelen vil vi belyse denne kunstneriske stiliseringen av norsk fra flere perspektiver. Vi vil se på hva som karakteriserer den rent lingvistisk, gjøre rede for hvor de karakteristiske trekkene sannsynligvis skriver seg fra, og diskutere den eksotiserende funksjonen som denne språkformen har hatt. Siden Arnardos manesjespråk uten tvil ble til gjennom en etterligning av måter å snakke norsk på blant personer som ikke hadde norsk som førstespråk, er artikkelen et bidrag til utforskningen av imitasjon av norsk med andrespråkspreg.

Artikkelen er bygd opp slik: Etter en kort biografisk skisse av Arnardo, tar vi for oss hvordan sirkusdirektørens manesjespråk er blitt omtalt i bøker og aviser. Dette sammenholder vi så med hva vi finner gjennom en analyse av dette språket slik vi møter det i et utvalg fjernsynsprogrammer og filmer der Arnardo opptrer. Videre viser vi hvordan funnene i denne analysen relaterer seg til hva forskning om norsk som andrespråk beskriver som karakteristisk for andrespråkspreget norsk på ulike språklige nivåer. Dette diskuterer vi ut fra begrepet *stilisering* slik det er brukt hos Bakhtin og i nyere internasjonal og norsk sosiolingvistik. Ikke bare hos Alf Prøysen, men også i annet materiale som vi har fått tilgang til, ser vi hvordan Arnardo selv er blitt etterlignet, og denne imitasjonen sammenligner vi med hvordan Arnardo faktisk snakket som sirkusdirektør. Vi går så nærmere inn på hvilken effekt Arnardo ønsket at manesjespråket hans skulle ha, og hvordan det var mulig at det kunne virke som det gjorde. Dette knytter vi til en diskusjon om hvor vi kan finne røttene til dette språket. Avslutningsvis oppsummer vi funnene våre.

Fra Arne Otto Lorang Andersen til Arnardo

Arnardo het egentlig Arne Otto Lorang Andersen og var født i Sarpsborg i 1912. I selvbiografien *Sirkusliv* og Finn Jor og Jørn-Kr. Jørgensens bok *I livets manesje – et møte med Arnardo og hans sirkus – i går, i dag og i morgen* fortelles det om hvordan han som barn ble fascinert av gjøglere og artister som han opplevde på markeder og sirkus. Han ble fast bestemt på å bli sirkusartist selv, og allerede som tenåring stakk han av hjemmefra med det omreisende Cirkus Empress. Han begynte som stallgutt, men tok snart steget inn i manesjen som slangemenneske, balansekunstner

og tryllekunstner. Han tok navnet Arnardo, og det ble han hetende resten av livet. I 1949 fikk han realisert drømmen om eget sirkus. Sirkus Arnardo ble etter hvert Norges største sirkus og Arnardo selv Norges ukronete sirkuskonge. For flere generasjoner i Norge ble han selve innbegrepet av en sirkusdirektør. Han døde i 1995. Siden er sirkusdriften videreført av Arnardos etterkommere.

«Halsbrekkende kaudervelsk»

Arnardo vokste opp hos besteforeldrene utenfor Sarpsborg, og det er rimelig å anta at han tidlig i livet snakket østfolddialekt, som han i så fall i hovedsak hadde lagt av seg som voksen. I et portrettintervju i VG fra 1957 beskriver journalisten Arnardos språk som «avslepent stillferdig, med en tanke Sarpsborg i ene» (Hartmann, 1957). I NRK-programmet *Sirkuskongen Arnardo* fra 1989 snakker han bokmålsnært østnorsk med et visst østfoldanstrøk, blant annet innslag av apikal l («Østfold-l») og iblant -ær i presens av svake a-verb («kastær» o.l.) (Jahr, 2020; Lundeby, 1995, s. 28 og 29). Men i manesjen var det altså annerledes.

I selvbiografien (Arnardo & Bjørnsen, 1962) er Arnardo noen ganger så vidt inne på språket han brukte som artist tidlig i karrieren, og biografene Jor og Jørgensen (1998) kommenterer et par steder måten Arnardo snakket på når han opptrådte med trylleri. De skriver at språket sammen med utseende, klesdrakt og væremåte skapte en slags magisk trollmannsaura (s. 52), og at blanding av norsk–svensk–engelsk–tysk ispedd noen arabiske og rumenske ord virket både skremmende og spennende på publikum (s. 138). Går vi til aviser og andre medier, finner vi mer. Vi har søkt i mediedatabasen Retriever med søkekommandoen «Arnardo» pluss ord som «språk», «aksent», «gebrokken», «fremmed», «utenlandsk», og dette har gitt en rekke relevante treff. Materialet viser at «gebrokken» er den mest frekvente karakteristikken. I VG-intervjuet som vi nettopp nevnte, heter det for eksempel at Arnardo i manesjen «småklovnet seg inn i sitt publikum på dette utilgjengelige sirkusesperanto, sprudlende gebrokkent» (Hartmann, 1957). Aftenposten skriver at «han snakket et artistspråk, et gebrokkent norsk som fascinerte publikum» (Brøymmer, 2010), og Sarpsborg Arbeiderblad at han «brummet gebrokkent» (Melkerud, 2012). En annen yndet karakteristikkk

er «kaudervelsk». For eksempel skriver VG om Arnardos «halsbrekkende kaudervelsk, presist som trommevirvler» (Selås & Thunæs, 1989) og Bergens Tidende om «denne avarten av kaudervelsk» (Tenold, 2012). I VG-intervjuet bruker journalisten også et annet ord fra det tradisjonelle folkelingvistiske repertoaret av betegnelse på utlendingers måte å snakke på når han konstaterer at Arnardo i intervjuet benytter et språk som er «skuffende fjernt fra hans profesjonelle labelensk» (Hartmann, 1957).

«Gebrokken», «kaudervelsk» og «labbelensk» uttrykker gjerne en negativ vurdering av språkformen det er tale om (Kulbrandstad, 2004, 2006). Slik er det ikke i treffene på Arnardo fra Retriever-basen: Overveiende stilles Arnardos manesjespråk i et positivt lys. Forfatterne og journalistene ser det som et velfungerende element i iscenesettelsen av sirkusdirektøren og tryllekunstneren. Et mulig unntak finner vi i det eldste treffet, som er fra en artikkel i romeriksavisa Raumes fra 1956. Der skriver journalisten at Arnardo i manesjen har «lagt seg til en uttrykksform som er – hverken fugl eller fisk – ikke gebrokkent utenlandsk og godt forståelig norsk». Han mener at Arnardo «ville vunnet mye på å snakke rent koselig dagligdags som direktør på et norsk sirkus» (Brynhildsen, 1956).

Språkanalyse

For å undersøke hvordan Arnardo faktisk snakket i manesjen, tok vi kontakt med Nasjonalbibliotekets seksjon for film og kringkasting og bad om hjelp til å finne radio- og fjernsynsprogrammer med eksempler på dette.¹ Derfra fikk vi en videofil med utdrag fra følgende fire NRK-programmer: *Et kunstnerportrett – Arnardo* (sendt 20.09. 1960), *Sirkusgalla på Raufoss* (sendt 21.08. 1971), *Sirkuskongen Arnardo* (sendt 27.12. 1989) og *Bli med på sirkus* (sendt 27.12. 1989). I tillegg har vi benyttet filmen *Cirkus Fandango* fra 1954, der Arnardo spiller sirkusdirektøren og tryllekunstneren. Her presenterer vi analyse av fire utsnitt fra dette materialet.

Det første eksempelet er fra programmet *Sirkuskongen Arnardo*, som blant annet inneholder filmopptak av Cirkus Arnardos åpningsforestil-

¹ Takk til Nasjonalbibliotekets Birgit Stenseth for velvillig assistanse.

ling i 1949.² Sekvensen vi analyserer, dreier seg om Arnardos velkomsthilsen, der han sier: «Høyst ærede publikum. Jeg har gleden av å ønske dere velkommen til Cirkus Arnardo». Han snakker med høy, nærmest ropende stemme og i høyt tempo. Dessuten er det påfallende trekk ved både rytme og melodi, og noen lyder artikuleres litt avvikende fra uttalen i vanlig standardpreget østnorsk.

Eksempel 1

‘**HEIST** ¹**Æ:RR**ede ¹**PUB**likum – mine ¹**DA:Mer** åg ¹**HÆRRa** – jei
‘**HA:RR** ¹**GLE:dn** a ‘**Å:** ¹**ØN**ske dere vel¹**KÅ**Men ‘**TIL** ¹**SIRR**kos
‘**ARR**¹**NARR**do

I transkripsjonen er rytmen angitt ved at stavelser som vi oppfatter at har trykk, står med store bokstaver i fet skrift, mens stavelser som vi har vurdert til å være trykklette, står med små bokstaver og i mager skrift. Tonegangen er angitt ved et opphøyd tall foran stavelser med trykk som er etterfulgt av én eller flere stavelser før neste stavelse med trykk. Trykket i stavelser som ikke innleder en intonasjonsfrase, er angitt med apostrof. Bokstavene i transkripsjonen har samme lydverdi som i alfabetet. Lang vokal er markert med kolon, og dobbelt R/r angir en intens artikulasjon av r som apikal vibrant. Tankestrek viser tydelig pause.

Rytmisk er det særlig de mange trykkstavelsene som avviker fra vanlig østnorsk uttale, og dette gir måten Arnardo snakker på, et fremmedartet stakkato-preg. Tonegangen er avvikende ved at alle intonasjonsfraser som i vanlig østnorsk talemål ville ha tonelag 2, uttales med en melodi som ligner tonelag 1, slik som i frasen «¹**DA:Mer** åg» (Kinn & Kulbrandstad, 2023, s. 55-59). På segmentnivå er det den intense artikulasjonen av r-lyden som er påfallende. Dessuten ligner diftongen i ‘**HEIST** mer på [ei] enn [øy], og vokalen i den siste stavelsen i ¹**SIRR**kos høres ut som en mellomting mellom [u] og [u]. Det eneste morfologiske avviket er flertallsformen **HÆRRa**. I syntaksen er det ingen avvik, og det er det heller ikke i bruken av ord og uttrykk.

Det neste utsnittet er også fra Arnardos velkomsthilsen til sitt publikum. Det er hentet fra programmet *Sirkusgalla på Raufoss* fra 1971. Transkripsjonen er som i det første eksemplet.

² Programmet er nå tilgjengelig i NRKs åpne arkiv med URL <https://tv.nrk.no/program/FUHA06003589>. Utdraget vi tar for oss, starter på tid 18.59.

Eksempel 2³

'HØIST- ²Æ:RRede ¹PUBlikum – mine ¹DA:Mer å ¹HÆRRerr –
¹GO: ¹KVE:L ale ¹SAMmen – ¹JEJ 'HA:RR ¹GLEdn a å ²ØNSke dere
 vel ¹KÅMen til ¹SIRrkus 'ARR¹NARRdo – å ¹HÅ:perr di må ¹FÅ:
 et ¹PA:R for ¹NØYelie ²TI:mer – jej ¹VE:T ¹AT arr¹TISTene vil ²JØ:re
 sit ²BESte – å ¹HÅ:perr at ¹PUBlikum vil jøre de ¹SAMe – ¹ALtså –
¹JÆRTeli å ¹RIKti ¹GO: får ¹NØYelse ale ¹SAMen

Hovedinntrykket er det samme som sist. Det som dominerer, er den ropende stemmen, det raske tempoet og den oppstykkede rytmen, sammen med den energiske uttalen av r-lyden. Også her er det noen avvik i intonasjonen knyttet til tonelag 1, som «¹HÅ:perr di må», men samtidig er det flere eksempler på intonasjonsfraser med tonelag 2 som sammenfaller med vanlig uttale i østnorsk, f.eks. «²ØNSke dere vel». På segmentnivå er det ingen avvik i enkeltlyder bortsett fra r-uttalen, og heller ikke i morfologi, syntaks eller vokabular (ord og uttrykk) er det noe som skiller seg fra normrett språk.

Når Arnardo opptrer som tryllekunstner, møter vi en annen del av hans språklige repertoar i manesjen. Et eksempel på dette finner vi i NRK-programmet *Et kunstnerportrett – Arnardo* fra 1960.⁴ I utdraget kommer Arnardo inn i manesjen, bukker til publikum og begynner å brette opp skjorteermene innenfor den sorte livkjolen han har på seg, mens han sier dette:

Eksempel 3⁵

'GO: ²ETterMIDDag i ¹JEN mine ¹DA:merr – jei ¹SKAL i al be¹SKJEd-
 enHET vise non ganske ¹SMÅ: eksperi¹MENTer i den ²HØYere ma'GI:
¹KALT tråler'I

Når han fortsetter, glir han over i en sekvens der det mellom forståelige ord kommer sammenhengende raske serier med ubegripelige stavelser. De ligner på trommevirvler og arter seg som en slags mystisk tungetale.

³ I ordet ¹JÆRTeli blir RT uttalt som retrofleks, altså [t].

⁴ <https://tv.nrk.no/program/FUHA60001160>. Utdraget vi tar for oss, starter på tid 0.54.

⁵ Her markerer store bokstaver i mager at stavelsen har bitrykk, som HET i beSKJEd-enHET. SKJ i dette ordet blir uttalt som postalveolar frikativ, altså /j/.

«Rapp trollsmannstunge» kaller programlederen Odd Grythe dette i et senere TV-program om Arnardo.

Det er grunn til å anta at Arnardos manesjespråk har autentisk andrespråk som inspirasjon og utgangspunkt, nemlig fra den måten omreisende gjøglere og artister snakket på når de optrådte på markeder og i tivoli, og som Arnardo hadde hørt fra han var ung. Analysen av eksemplene som vi nettopp har presentert, viser at manesjespråket deler noen av trekkene som vi kjenner fra norsk andrespråksforskning. Avvik i setningsrytme og setningsmelodi i andrespråksnorsk som dem vi finner hos Arnardo, er blant annet beskrevet i Holm (2008), Harnæs (2017) og Hognestad (2017). Samtidig hører vi lite eller ingenting av andre karakteristiske andrespråkstrekk. For eksempel er det riktignok en viss tendens til avvikende vokaluttale, men de runde fremre vokalene uttales med få unntak som [ø], [y] og [ʊ] og ikke som [o], [i] og [u], slik det ofte forekommer i norsk som andrespråk (se f.eks. Skommer, 2014).⁶ Den kraftige uttalen av tungespiss-r som utmerker Arnardos manesjespråk, er det vanskelig å finne parallell til i litteratur om norsk som andrespråk. Det kan likevel tenkes at den skriver seg fra en uttale som Arnardo kan ha hørt hos moromenn med tysk bakgrunn, siden skarre-r enda ikke hadde den utbredelsen i tysk som den har i dag. Torp (2007, s. 22) oversetter en eldre beskrivelse av tidligere r-uttale i tysk slik: «R-kallast hundebokstaven, fordi lyden minner om hunden, når han viser tennene i sinne og snerrar slik at tunga hans ristar». Når det gjelder lydkvantitet, har Arnardo ingen slike avvik som for eksempel Harnæs og Van Dommelen (2013) finner i en undersøkelse av andrespråksuttale, og det er ingen tilfeller av avvikende stavelsesstruktur (se f.eks. Berggreen & Tenfjord, 1999, s. 250). I syntaksen er det ingen avvik, og det morfologiske avviket i det første utdraget ovenfor synes å være et unntakstilfelle. Bruken av ord og uttrykk er helt idiomatisk og viser ingen avvik som minner om norsk som andrespråk (Golden, 2022).

⁶ Det er mer av dette hos Arnardo når han spiller rollen som sirkusdirektør og tryllekunstner i filmen *Cirkus Fandango* (1954), f.eks. «¹MANen me di ¹TO:sn ¹STEMmer».

Stilisering

Materialet vi har analysert, er begrenset, og det er ikke grunnlag for å anta at det viser Arnardos manesjespråk i hele sin bredde. For eksempel inneholder det ikke innslag av det som er blitt beskrevet som karakteristisk for dette språket, nemlig at han «stod og knotet på en blanding av norsk, svensk og tysk i manesjen» (Berthelsen & Nordheim, 2000, s. 125). Det som vår analyse viser, er at Arnardo med noen få virkemidler skaper et stilisert «utenlandskpreget» norsk. Stilisering dreier seg ifølge Bakhtin (1981, s. 362) om å skape «an artistic image of another's language». Det skjer ved at noen elementer i en måte å skrive på trekkes fram – det er skjønnlitteratur Bakhtin analyserer – mens andre forblir i skyggen, og på den måten skapes et spesielt mønster av aksenter. Det er nettopp en slik selektering av andrespråkstrekk vi ser hos Arnardo.

Rampton (1995) bygger på Bakhtin i sin analyse av den stiliserte asiatiske engelsken som han finner blant ungdommer i flerkulturelle miljøer i Storbritannia. Det samme gjør Coupland (2001) når han analyserer hvordan walisiske dialekter av engelsk blir stilisert i et underholdningsprogram i BBC Radio Wales. Coupland skriver at stilisering er å snakke *in altera person*, altså å snakke som om du var en annen person. Det er talemåter som spiller på stereotypiske og ideologiske verdier knyttet til andre grupper, situasjoner eller tider. Når Arnardo i sirkusmanesjen snakker som om han hadde en utenlandsk bakgrunn, er det stereotypiske forestillinger om «den store verden» fjernt fra publikums hverdagsliv han utnytter.

I norsk sosiolingvistikk er stiliseringsbegrepet blant annet brukt av Hårstad (2023), som tar for seg stiliserte framstillinger av «jødiskhet» i norske aviser, tidsskrifter og magasiner fram til 1940, og av Hårstad og Johansen (2024) i en undersøkelse av avissjangeren «finnkallbrev», som dreier seg om fingerte leserinnlegg der samers norsk ble karikert. Stiliseringen som studeres i disse arbeidene, skiller seg fra Arnardos manesjespråk ved at de handler om negative, sterkt nedverdiggende stereotyper, mens dette ikke er tilfellet med Arnardo.

Sirkushistorikeren Hermann Berthelsen finner at det kunstneriske bildet som Arnardo skapte av norsk med utenlandsk aksent, «hans tilgjorte utenlandske aksent», fungerte perfekt som element i hans unike presentasjonsteknikk, det vil si hans opptreden i sirkusmanesjen (Berthelsen, 2009, s. 406). Dette manesjespråket ble så sterkt knyttet til

folks oppfatning av Arnardo at vi kan snakke om at det var med å gjøre ham til det Agha (2003, s. 243) kaller en *characterological figure*. Dette begrepet sikter til personer som gjennom måten de snakker på, forbindes med spesielle sosiokulturelle verdier og posisjoner. Det brukes for eksempel om personer som snakker engelsk RP, altså «received pronunciation». Det spesielle med Arnardo som karakterologisk figur, er at han er unik.

Imitasjon av imitatoren

I innledningen siterte vi noen replikker fra barneboka *Sirkus Mikkelski* og åpnet for at den fremmedartede norsken som Prøysen legger i munnen på de to karakterene, kan ha hatt Arnardos manesjespråk som et av sine forbilder. Det vi i så fall står overfor, er planlagt såkalt *ex situ*-imitasjon, det vil si at den ikke foregår spontant, og at språket som imiteres, ikke gjenspeiler noe som imitatoren hører eller ser der og da (Kulbrandstad & Golden, 2024). Rytmen og melodien fra Arnardos måte å snakke på, er nærmest umulig for Prøysen å gjengi i skrift, og vi ser at han i stedet tyr til fonetiske («jai»), morfologiske («glømt») og syntaktiske trekk («da vi få») fra andrespråkspreget norsk som er fraværende eller lite fremtredende i vårt Arnardo-materiale. I tillegg krydrer han språket med ord fra svensk («inte») og tysk («krankenbein»).

Videoene som vi fikk fra Nasjonalbiblioteket, inneholder en åpenbar imitasjon av Arnardo. I forestillingen som programmet *Sirkusgalla på Raufoss* er hentet fra, er det nemlig et innslag der stedets NRK-mann og politiker Halfdan Hegtun opptrer som vikar for Arnardo. Han entrer manesjen i full direktørmundur og sier at han som erstatter for den ordinære direktøren selvsagt er nødt til å trylle litt. Snart tar han en pose opp av lomma, og da får måten han snakker på, gradvis en annen farge.

Eksempel 4⁷

dere ¹SE:R dene lile lile ¹SO:Rte ¹PO:se – den ær ²FULstendi ¹TO:M
ike sant – ale kan ¹SE: at d'ær en 'TO:M ¹PO:se – jei ¹VRRENGer den
'RUNT – d'ær ¹INGen¹TING i den ¹Lile ¹PO:se – men d'ær ganske

⁷ I ordene **SORte** og **'KLA:RT** blir **Rt** uttalt som reflektiv, altså [t]. R/r er her en tapp [r], unntatt i ordet **VRRENGer**.

‘**KLA:RT** – vis man **¹HA:R** lit ær **¹FA:ring** – **¹LIFS**ær**FARing** ike minst – så kan man ‘**SI: ¹SIM**sala**¹BIM** eler **¹KY**keli**¹KY** eler **¹VA** såm helst – å **¹SÅ:** mine damer å **¹HÆR**rer – så **SÅ:** kan man **¹FIN**ne et lite **¹EG** får ek**¹SEMP**el – [...] å **JEJ** jej ike **¹VI:**te vor den lile **¹EG** **¹KÅM**mer fra – men d’ær den lile **¹EG** – å når man **¹KLA:**rer å **¹TRY:**le den **¹FREM** så **¹KLA:**er man sel**¹FØL**eli å **¹TRY:**le den til**¹BA:**ke

I første omgang merkes endringen i et intonasjonsskifte på den måten at intonasjonsfraser begynner med avvikende tonelag, stort sett tonelag 1 i stedet for tonelag 2. Eksempler på dette er «(dere **¹SE:R** dene lile lile) **¹SO:R**te **¹PO:**se» i stedet for «²**SO:R**te ²**PO:**se» og «(jej) **¹VRRENG**er den (‘**¹RUNT**)» for «²**VRRENG**er den»». Men det er også et eksempel på det motsatte: «(den ær) ²**FUL**stendi (**¹TO:M** ike sant))» for «¹**FUL**stendi»». Snart kommer det uidiomatisk enkel bestemthet i «(d’ær **¹ING**en**¹TING** i) den **¹LIL**e **¹PO:**se», og mot slutten er det avvik både i syntaks og morfologi: brudd på V2-regelen: «jej ike **¹VI:**te», infinitiv for presens: «**¹VI:**te», maskulinum for nøytrum: «den lile **¹EG**».

Siden Hegtun her klart og tydelig går inn i rollen som sirkusdirektør og tryllekunstner Arnardo, er det grunnlag for å anta at vi har å gjøre med *intensjonal imitasjon* av Arnardos manesjespråk (se nærmere om former for imitasjon i Kulbrandstad & Golden, 2024). Opptreden er et planlagt innslag i forestillingen, og Hegtun har formodentlig på forhånd tenkt ut hvordan han skal snakke, og kanskje også trent på det. Det dreier seg altså ikke om rent spontan imitasjon. Den foregår likevel i en kontekst der imitatoren nettopp har hørt hvordan imitasjonsobjektet lyder, altså hvordan Arnardo snakker, og er sånn sett *in situ*-imitasjon. Dessuten er Hegtun ganske sikkert som nordmenn flest på den tiden vel kjent med Arnardos språk. Ikke desto mindre er imitasjonen på mange måter forskjellig fra originalen. Noe av den fremmedartede intonasjonen hos Arnardo er der, men det ligger bare i melodien og ikke i rytmen. Videre hører vi kanskje en tendens til å etterape Arnardos kraftige r-lyder i «jej **¹VRRENG**er». Men de syntaktiske og morfologiske avvikene i Hegtuns imitasjon kommer ikke fra Arnardo. Rimeligvis er det stereotypiske oppfatninger i samfunnet om trekk ved andrespråkspreget norsk som slår inn, det som vi med en term fra Preston (1996) kan kalle «folkelingvistiske artefakter». Dette er en parallell til funn i Kulbrandstad (2008), der ungdommer etterligner norsk som andrespråk som de nettopp har lyttet til på et lydopptak. Mens det i opptaket ikke finnes brudd på V2-regelen,

er dette et trekk som går igjen i imitasjonene. I slike tilfeller tjener originalen som en igangsetter, mens det reelle imitasjonsobjektet er internaliserte språklige stereotypier. Man kan anta at dette særlig skjer ved spontan *ex situ*-imitasjon, men som vi ser her, kan de også gjøres seg gjeldende når etterligningen skjer *in situ*. Brunner (2010, s. 109-110) konkluderte på samme måte da hun i et eksperiment ikke fant forskjeller i imitasjon av engelsk med utenlandsk aksent uten prompt («free imitasjon») og med prompt («modeled imitation»). I begge tilfeller mente hun at etterligningen var «strongly based on folk artefacts».

Hvilken funksjon tjerner manesjespråket?

Imitasjon av andrespråkspreget språk kan ha ulike tilsiktede funksjoner (se Kulbrandstad & Golden, 2024). I motsetning til *intendert nøytral imitasjon*, der en utenlandskpreget språkform kan bli gestaltet for å gi et realistisk bilde av språkbruken til karakterer med innvandrerbakgrunn i en film eller i en litterær tekst, var Arnardos stilisering *intendert effekt-skapende imitasjon*. Måten han opptrådte på i manesjen, var ledd i den underholdningen som hele sirkusforestillingen skulle gi. Kjernen i sirkusopplevelsen er følelsen av en annen verden enn den man lever i til daglig, skriver sirkushistorikeren Linda Simon i boka *The Greatest Shows on Earth. A History of the Circus* (Simon, 2014, s. 18). Det er nettopp dette Arnardos fremmedartede manesjespråk skulle bidra til: Den intenderte virkningen var *eksotisering*. Og her spilte den språklige stiliseringen sammen med andre effekter: antrekk (snippkjole og vide bukser, flosshatt), utseende (stor mage, fyldig kinnskjegg, hvitt krøllete hår) og opptreden (majestetisk inntreden, statelig positur under velkomsthilsenen, «mystifiserende» øyebevegelser o.a.). Til sammen skapte dette inntrykk av en fascinerende annerledeshet.

I forbindelse med en sirkusfestival i 2012 som markerte at det var 100 år siden Arnardo ble født, sier skuespilleren Nils Ole Oftebro, som selv vokste opp i Sarpsborg, dette i en samtale med forfatterne Klaus og Hilde Hagerup:

Det Arnardo gjorde på 60-tallet, det var at han brakte den store verden inn i den lille. Det var ikke bare dyrene, han var ikke fra Sarpsborg, han var

fra hele Europa. [...] Alt var internasjonalt, du satt som liten gutt, og plutselig kom hele verden inn i det teltet.⁸

Når Arnardo kunne lykkes i å framheve sin eksotiske sirkuspersona gjennom en fremmedartet kunstnerisk stilisering, må en viktig forutsetning ha vært at norsk med utenlandsk preg ikke var en dagligdags opplevelse for nordmenn flest på den tiden da Arnardo var på sitt mest aktive i sirkusmanesjen, det vil si fra begynnelsen av 1950-tallet og til ut på 1980-tallet. Riktignok påpeker samfunnsforskere at forestillingen om Norge som et relativt homogent samfunn før rundt 1970, er en myte og formet av et dominerende sør-norsk eller hovedstadsperspektiv i migrasjonsforskningen (se f.eks. Ånensen, 2021). Den ser bort fra så vel de nasjonale minoritetene og århundrelangt omfattende samkvem med omverdenen langs store deler av kysten som det faktum at det har vært innvandring til Norge gjennom hele historien, om enn i varierende omfang. Ikke desto mindre viser statistikk at mangfoldet i den norske befolkningen målt etter hvilket land innbyggerne er født i, har økt betydelig i de seneste tiårene, og at innvandrerne er spedt ut over landet i større grad enn tidligere (Steinkellner et al., 2023). Av dette følger at i Arnardos storhetstid *var* det uvant for mange rundt omkring i landet å høre norsk snakket på måter som tydet på at personene ikke hadde norsk som førstespråk. Dertil kommer at de eneste etermediene folk lenge hadde tilgang til, var NRK radio og etter hvert TV, og der var normert norsk bokmål- eller nynorskbasert tale klart dominerende (Sandøy, 1996). Aksentpreget norsk hørtes nok bare unntaksvis.

Å eksotisere i betydningen å framstille noe som fjernt og annerledes har lang tradisjon innen vestlig kunst og kultur. Det har gjerne vært en dobbelthet i dette: både beundring og nedvurdering (Pasztory, 2013, uten sidetall). Samtidig som det fremmede har vært oppfattet som spennende og tiltrekkende ved å være enklere, naturligere og mer livsfriskt, har det vært sett på som rått, tilbakestående og ukultivert (Bhabha, 1994, s. 82; Fanon, 1986, s. 126-127). Siden 1970-tallet har denne eksotiseringen av det ikke-vestlige blitt møtt med sterk kritikk fra postkolonial teori, best kjent gjennom Edward Saids bok *Orientalism* (Said, 1978, 2001). Eksotiseringen som Arnardos manesjespråk og øvrige iscenesetting som hans sirkuspersona representerte, var av en annen type og befant seg

⁸ Intervjuet ligger på <https://www.youtube.com/watch?v=7yM7o6GnR7M>

langt unna for eksempel *linguistic mistrely*, en underholdningsjanger i USA der særlig europeisk-amerikanske skuespillere eller sangere opptrådte i stereotypisert afrikansk-amerikansk forkledning og var sminket som svarte (blackface) (Kulbrandstad & Golden, 2024). Arnardo drev det vi med en tilsynelatende selvmotsigende term kan kalle *nær-eksotisering*, siden de forestillingene om det fjerne og fremmede som han spilte på, var knyttet til europeiske forbilder.

Arnardos forbilder

Det er en lang internasjonal tradisjon for at sirkusartister velger seg artistnavn med utenlandsk klang (Simon, 2014, s. 15, 31-32). Arnardo selv skapte navnet allerede i 1927 ved å kombinere bokstaver hentet fra sitt egentlige navn: Arne Otto Lorang Andersen.⁹ I noen sammenhenger kalte han seg Louis Seratini og Der rote Teufel. Andre eksempler på norske sirkusartistnavn er Benifax (fakir) Marito (tryllekunstner), Grev Danilo (klovn) og Wrato (sjonglør). Derimot ser det ikke ut til at det verken internasjonalt eller her i landet har vært tradisjon for å bruke imitasjon av fremmedartet talespråk som kunstnerisk virkemiddel i sirkusmanesjen. Dette bekrefter Hermann Berthelsen i et intervju.¹⁰ For eksempel hadde ingen av direktørene i sirkusene som Arnardo arbeidet for før han etablerte sitt eget, lagt seg til en utenlandsk aksent. Det gjaldt blant andre ekteparet Anna Leonardi (opprinnelig Mundeling) og Hartvig Leonardi (opprinnelig Berg) i Cirkus Empress, Leth Karstensen i Circus Globus og Rudolf Berny Barthel i Cirkus Berny. Riktignok snakket Leth Karstensen, som ifølge Berthelsen (2009, s. 235) var Arnardos store forbilde som sirkusdirektør, aksentpreget norsk, men det skyldtes at hans danske morsmål slo igjennom. Et mulig unntak blant norske sirkusdirektører var Karl Nordbeck i Cirkus Norbeck. Han hadde bodd en tid i Amerika og brøt alltid litt på engelsk og flettet inn amerikanske ord. Berthelsen antyder at Arnardo kan vært inspirert av ham, men mener likevel at det var omreisende gjøglere og artister som Arnardo hadde opplevd på markeder og tivoli i Østfold under oppveksten, som framfor alt tjente som mønster for manesjespråket han senere utviklet.

⁹ Senere fikk han tillatelse fra Justisdepartementet til å ha Arnardo som etternavn.

¹⁰ Han ble intervjuet på telefon 4.11. 2021.

I selvbiografien (Arnardo & Bjørnsen, 1962, s. 42) forteller Arnardo at han allerede tidlig i tenårene fikk mulighet til å prøve seg som artist på et lite omreisende tivoli og gjorde suksess med å slippe løs «en strøm med gebrokne ord» mens han utførte enkle numre som tryllekunstner og slangemenneske. Han ble senere engasjert hos tivolikongen Lund, der han blant annet fikk oppdrag som utroper, det vil si at han gikk rundt og høylytt reklamerte for de forskjellige attraksjonene i tivoliet. Berthelsen (2009, s. 209) skriver: «Det var i denne tiden han oppdaget og fikk trent sitt enorme gjøglertalent. Han lirte av seg den ene merkelige setningen etter den andre». Da han i en periode opptrådte som slangemennesket Der rote Teufel på en varieté i Oslo, lot han som om han var tysk når han gikk rundt og solgte bilder av seg selv etter opptredenen. I selvbiografien (Arnardo & Bjørnsen, 1962, s. 76) illustrerer han hvordan han da snakket, på denne måten: «Betale hva vil, koste hva vil».

Manesjespråket som Arnardo brukte i rollene som direktør og tryllekunstner i eget sirkus, hadde trekk fra måter han snakket på i det tidligere tivoli- og varietélivet, slik dette er beskrevet i kildene vi nettopp har sitert: tempoet, stemmestyrken, de uforståelige ordvirvlene og det fremmedartede preget. I sin bok om norsk sirkushistorie forteller Berthelsen (2009) om sjonglører, akrobater, taskenspillere (tryllekunstnere), musikanter, dyredressører og andre som fra langt tilbake i tiden reiste rundt i Norge og underholdt med sine kunststykker. Mange av disse kom til landet fra Tyskland og Sør-Europa, og noen ble her så lenge at de tilegnet seg tilstrekkelig norsk til å bruke språket både når de opptrådte og ellers. Storhetstiden for virksomheten var 1800-tallet, da faste markeder, faste og ambulerende tivolier og teaterlokaler, etter hvert også sirkus, gav muligheter for inntekter. Aktiviteten på markeder og tivolier avtok etter hvert, men det var fremdeles mulig å oppleve tilreisende gjøglere slike steder da Arnardo vokste opp, og han møtte artister med bakgrunn i utlandet da han kom inn i sirkusverdenen.

Går vi til folkelivsskildringene i Harald Meltzers *Smaabilleder af Folkelivet* (Meltzer, 1862), finner vi i fortellingen «Paa Grundset Marked» forfatterens gjengivelse av hvordan utlendingers andrespråksnorsk kunne arte seg. En «omvankende Kræmmer-Udlænding» henvender seg til Meltzer og en han går sammen med: «Herrerne kjøbe Brille, convexe, concave, gode Kjøbe, fire Marke Parre, Gode Brille, mekke gode Brille. [...] Herrerne ville have hellere Snuse, jeg egentlig handle Snuse, aber i Norrige Ingen spise Snuse, in Sverige alle spise Snuse, derfor jeg bytte Snuse med Brille»

(s. 119). Vi må selvsagt ta slike gjengivelser for hva de er; de inneholder likevel trekk i morfologi og syntaks som går igjen i moderne faglige beskrivelser av norsk som andrespråk. Det som først og fremst karakteriserer Arnardos fremmedartede norsk, kommer imidlertid ikke fram. Som vi har sett, ligger det nemlig først og fremst i talemusikken, altså rytme og melodi.

Ingen før, ingen etter

Norge hadde hatt mange sirkusdirektører før Arnardo, det var flere i samtiden, og flere har kommet senere. Ingen av forløperne snakket med overlegg utenlandskpreget norsk slik Arnardo gjorde,¹¹ det gjorde heller ikke de samtidige. Cirkus Arnardo ble videreført av sønnen Arild fra 1987, og fra 2020 har sønnesønnen Are vært direktør. Av nyere sirkusdirektører har vi Knut Dahl, som ledet Cirkus Merano, og Jan Ketil Smørdal, som stadig er direktør for Cirkus Agora. Alle disse har vært staselig kledd, gjerne i kjole og hvitt eller i fargerike og glitrende drakter, men de har ønsket publikum velkommen til sirkus og presentert artistnumrene på aksentfri norsk. De satser i det hele tatt på stil og glamour uten språklig eksotikk. Med økt internasjonal mobilitet og et dramatisk endret medielandskap ville nok forsøk på å skape fascinasjon og magi gjennom fremmedartet norsk falle i fisk.

Avslutning

Stilisering av norsk med andrespråkspreg er på ingen måte et marginalt fenomen: Det har en lang historie i litteratur, aviser og blader, på revy-scener og i film og medier. I norsk sirkushistorie er Arnardos manesjespråk likevel unikt – kanskje i sirkushistorien overhodet. Aksentpreget norsk har selvsagt lydt og lyder fremdeles i sirkusmanesjen når utenlandske artister som klovner og tryllekunstner leverer sine numre, men da dreier det seg om ikke-intensjonale andrespråkstrekk; det er innlærernorsk de snakker. Hos Arnardo er det altså noe annet det er tale om, det er stiliserende imitasjon med intensjon om å skape en positiv eksotiserende effekt.

Så vidt vi kjenner til, er det med denne artikkelen første gang at det

¹¹ Karl Nordbeck er et unntak, men han brøt på engelsk og krydret språket med amerikanske ord.

rettes et forskerblikk på det stiliserte andrespråkspregede språket som Arnardo brukte i sine roller som sirkusdirektør og tryllekunstner. Vi løfter fram en ny type materiale for undersøkelse av hvordan slik stilisering kan arte seg. Dessuten er dette trolig noe av det eldste vi kan få tilgang til av slik empiri, i alle fall den eldste audiovisuelle empirien.

Vi tok utgangspunkt i hvordan manesjespråket blir omtalt i en av biografiene om Arnardo og i aviser som vi har funnet fram til i mediedatabasen Retriever. Det er folkelingvistiske termer om norsk med utenlandsk preg som går igjen, oftest slike som gjerne blir brukt med negativ ladning. Analysen av noen utdrag fra videomaterialet fikk fram det som først og fremst karakteriserer stiliseringen av andrespråksnorsk som vi her møter, nemlig en prosodi med avvikende rytme og intonasjon. Ellers har språkbruken trekk – blant annet knyttet til stemmehøyde og tempo – som også kan knyttes til det som må ha vært forbilder for Arnardo da han skapte sitt manesjespråk: utenlandske gjøglere og artister som Arnardo opplevde på sirkus og tivolier under oppveksten og etter at han selv ble del av disse miljøene.

I datamaterialet er det også et videoopptak av en sirkusforestilling der Arnardos manesjespråk blir etterlignet av en «gjestedirektør», og her fant vi interessant nok flere trekk som ikke ser ut til å skrive seg fra språket som blir imitert, men snarere fra stereotypiske oppfatninger om hvordan norsk med andrespråkspreg arter seg.

I tillegg til ny kunnskap om stilisering av norsk som andrespråk og om hvordan folkelingvistiske stereotypier spiller inn ved andrespråksimitasjon, er artikkelen et språkhistorisk bidrag ved å vise et eksempel på hvordan befolkningssammensetning, mobilitet og mediesituasjon skaper og endrer vilkår for språkpraksiser.

LARS ANDERS KULBRANDSTAD

Professor emeritus

Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk

Universitetet i Innlandet

lars.kulbrandstad@inn.no

ANNE GOLDEN

Professor emeritus

MultiLing, Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Universitetet i Oslo

anne.golden@iln.uio.no

Referanser

- Agha, A. (2003). The social life of cultural value. *Language and Communication*, 23, 231–273. [https://doi.org/10.1016/S0271-5309\(03\)00012-0](https://doi.org/10.1016/S0271-5309(03)00012-0)
- Arnardo & Bjørnsen, B. (1962). *Sirkusliv*. J. W. Cappelens Forlag.
- Bachtin, M. (1981). Discourse in the novel. I M. Holquist (Red.), *The Dialogic Imagination. Four Essays by M.M. Bakhtin* (s. 259–422). University of Texas Press.
- Berggreen, H. & Tenfjord, K. (1999). *Andrespråklæring*. Ad notam Gyldendal.
- Berthelsen, H. (2009). *Sirkus i Norge. Gjøglernes og sirkusenes historie*. Commentum Forlag.
- Berthelsen, H. & Nordheim, T. (2000). *Mystikk som underholdning. Tryllingens historie i Norge*. Magiske Cirkel Norge.
- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.
- Brunner, E. G. (2010). *Imitation, Awareness, and Folk Linguistics*. [Doktorgradsavhandling]. Rice University. <https://www.proquest.com/openview/4902bc96579992cd180a3447d3482f3d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750>
- Brynhildsen, T. (1956, 08.10.). Arnardo satte spørsmålstegn og punktum på Kløfta. *Raumnes*, s. 2.
- Brøymer, B. (2010, 04.01.). Sirkus må ha elefanter. *Aftenposten*, s. 10.
- Coupland, N. (2001). Dialect stylization in radio talk. *Language in Society*, 30(3), 345–375.
- Fanon, F. (1986). *Black Skin, White Masks*. Pluto Press.
- Golden, A. (2022). *Ordforråd, ordbruk og ordlæring i et andrespråksperspektiv* (5. utgave). Gyldendal.
- Harnæs, L. A. (2017). Ordtoner i det norske talespråket til utenlandske studenter med tysk som førstespråk. En akustisk studie og et didaktisk perspektiv. *NORDAND Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 12(2), 157–191. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-3381-2017-02-04>
- Harnæs, L. A. & Van Dommelen, W. A. (2013). Hvordan realiserer andrespråksbrukere norsk kvantitetsdistinksjon? Varighetsmålinger i norsk som andrespråk. *NOA Norsk som andrespråk*, 29(1), 53–69. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2624769/Harnaes.pdf?sequence=2>
- Hartmann, A. (1957, 14.09.). Naturbarn i snibel. *VG*, s. 3.
- Hognestad, J. K. (2017). Prosodiske strategier i norsk som andrespråk. *NOA*

- Norsk som andrespråk*, 33(1), 63–84. <https://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/1414>
- Holm, S. (2008). *Intonational and durational contributions to the perception of foreign accented Norwegian: An experimental phonetic investigation*. Doktorgradsavhandling. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/243980/124796_FULLTEXT01.pdf?sequence=1
- Hårstad, S. (2023). «Jai ær en ærligh Jude». Språklig stilisering av «jødiskhet» i norsk offentlighet frem til 1940. *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 39, 30–68. <https://doi.org/10.21827/tvs.39.1.40598>
- Hårstad, S. & Johansen, Å. M. (2024). «Æg e no pærre et stakkars finn»: Skriftbasert karikering av samiske språkbrukeres norsk i aviser på 1900-tallet. *NOA Norsk som andrespråk*, 40(2).
- Jahr, E. H. (2020). Regionalmålet slår tilbake: snart vil ein //lik den såkalla 'Østfold'-l-en vere einerådande i Oslo. I E. H. Jahr (Red.), *Framtidens norsk – norsk språk i 2050. Landslaget for språklig samling 60 år 1959 – 2019* (s. 74–88). Novus. https://www.sprakligsamling.no/_files/ugd/41fb88_b7dd96dec475450d89259b220e6f50ac.pdf
- Jor, F. & Jørgensen, J.-K. (1998). *I livets manesje: et møte med Arnardo og hans sirkus - i går, i dag og i morgen*. Grøndahl Dreyer.
- Kinn, T. & Kulbrandstad, L. A. (2023). *Språkmønster. Innføring i det norske språkssystemet*. Universitetsforlaget.
- Kulbrandstad, L. A. (2004). “Kebabnorsk”, “perkerdansk” og “gebrokken” – ord om innvanderers måte å snakke majoritetsspråket på. I H. Sandøy (Red.), *Den fleirspråklege utfordringa* (s. 114–135). Novus.
- Kulbrandstad, L. A. (2006). «For indeed ... there is much, nay almost all, in names» – en studie av betegnelser på innvandrervarieteter i noen europeiske språk. *NOA Norsk som andrespråk*, 2006(2), 77–89.
- Kulbrandstad, L. A. (2008). Metaspråk og språklig oppmerksomhet. Ungdom møter andrespråkspreget norsk. *NORAND Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 2008(2), 83–102.
- Kulbrandstad, L. A. & Golden, A. (2024). Andrespråksimitasjon - former og funksjoner. *NOA Norsk som andrespråk*, 40(2).
- Lundeby, E. (1995). *Østfoldmål*. Østfold mållag.
- Melkerud, M.-K. (2012, 09.06). Lenge leve sirkuset. *Sarpsborg Arbeiderblad*, 2.
- Meltzer, H. (1862). *Smaabilleder af Folkelivet*. Jac. Dybwad.
- NRK. (1989). *Sirkuskongen Arnardo*. <https://tv.nrk.no/program/FUHA>

06003589

- Pasztor, E. (2013). Paradigm Shifts in the Western View of Exotic Arts. *Multiple Modernities*.
- Preston, D. R. (1996). Whaddayaknow? The modes of folk linguistic awareness. *Language Awareness*, 5, 40–74.
- Rampton, B. (1995). Language crossing and the problematisation of ethnicity and socialisation. *Pragmatics. Quarterly Publication of the International Pragmatics Association (IPrA)*, 5(4), 485–513.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon.
- Said, E. W. (2001). *Orientalismen : vestlige oppfatninger av Orienten*. De norske bokklubbene.
- Sandøy, H. (1996). Språkleg norm og språkleg fridom i norske etermedia. I H. G. Jacobsen (Red.), *Selskab for nordisk filologi: Årsberetning for 1994-1995* (s. 33–39). Selskab for nordisk filologi.
- Selås, J. & Thunæs, B. (1989, 27.12.). TV-møte med sirkuskongen. *VG*, s. 35.
- Simon, L. (2014). *The Greatest Shows on Earth. A History of the Circus*. Reaktion Books.
- Skommer, G. (2014). Norsk fonologi-en utfordring for polske innlærere? *NOA Norsk som andrespråk*, 30(2), 67–85. <https://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/835/830>
- Steinkellner, A., Krokedal, L. & Andersen, E. (2023). *Innvandrerne og deres barn – en mangfoldig gruppe*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/artikler/innvandrerne-og-deres-barn—en-mangfoldig-gruppe>
- Tenold, S. (2012, 29.07.). Litt av et sirkus. *Bergens Tidende*, s. 3.
- Torp, A. (2007). *R - ei urokråke i språket*. Det Norske Samlaget.
- Ånensen, R. D. (2021). Myter om det homogene Norge. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 5(6), 1–8. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2021-06-03>

«Æg e no pærre et stakkars finn»: Skriftbasert karikering av samiske språk- brukeres norsk i aviser på 1900-tallet

Stian Hårstad¹ og Åse Mette Johansen²

¹Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), ²UiT Norges arktiske universitet

Sammendrag

Det er grunn til å anta at språkmøter til alle tider har involvert en bevissthet om avvikende trekk i kontaktprega språkvarieteter. Videre kan slike trekk på ulike måter bli emblematiske for nettopp ei gruppe av språkbrukere – ofte innlærere av et majoritetspråk – og gjennomgå indeksikaliseringsprosesser som gjør dem anvendelige i forskjellige slags imitasjon og karikering. Både skjønnlitterære og andre kilder viser at dette også har forekommet i møtet mellom samiske språk og norsk, og stereotypiske «sametrek» har etter hvert – i skriftliggjort form – blitt en bestanddel av ulike litterære framstillinger av samer (jf. Trohaug, 2005). I denne artikkelen beskrives imidlertid en annen tekstsjanger der en slik skriftmediert stilistisk praksis er helt essensiell. Det handler om relativt korte innlegg i dagspressa, i samtida omtalt som både «finnkallbrev» og «finnkåseri», som i perioden ca. 1920–1970 ga norske avislesere et temmelig fordreid og karikert inntrykk av «samene». Artikkelen tar for seg etableringa av et tekstkorpus og presenterer deretter noen foreløpige analyser av bakgrunnen for og innholdsmessige og språklige trekk ved materialet. Avslutningsvis tematiseres muligheter for videre utforskning av disse medietekstene med vekt på hvordan de kan kaste lys over spredningen av forestillinger om «samiskhet» utover på 1900-tallet.

Nøkkelord: *språkkarikering, stilisering, indeksikalitet, samisk, minoriserte språk, skriftsosiolingvistikk*

Abstract

Language contact across all periods of history has presumably involved awareness of deviant features within contact-influenced language varieties. Such features may become emblematic of a group of speakers – often learners of a majority language – and undergo indexicalisation processes which make them applicable to different kinds of imitation and caricature. A variety of sources indicate that this has also occurred in encounters between Sámi languages and Norwegian, with stereotypical “Sámi traits” gradually becoming a component in literary representations of Sámi people (cf. Trohaug, 2005). This article describes another text genre in which such stylistic practices mediated through writing are essential. Specifically, it examines contributions in the daily press, temporarily referred to as both “finnkallbrev”, ‘letter from a Sámi geezer’, and “finnkåseri”, ‘humorous essay from a Sámi’, which, between 1920 and 1970, provided Norwegian newspaper readers with a significantly caricatured portrayal of the “Sámi”. The article discusses the compilation of a text corpus and then presents preliminary analyses of the material’s background, content, and linguistic characteristics. Finally, it explores potential avenues for further investigation of these media texts, emphasising how they may shed light on the diffusion of conceptions of “Sámi identity” throughout the 20th century.

Keywords: language caricatures, stylisation, indexicality, Sámi, minoritised languages, sociolinguistics of writing

Innledning

At Lapperne staar tilbage i kulturel Henseende har ikke bare sin Aarsag i, at Lapperne bor saa afsides, saa afstængt fra den store Verden; men den største Aarsag er, at Lapperne taler et Sprog, som er saa forskjellig fra det kulturbærende Sprog, Norsk, at der skal aarelang Øvelse til for en Lap at kunne lære at forstaa Norsk og tale Norsk nogenlunde forstaaeligt.

Signaturen h.b. i *Trondhjems Adresseavis* 4.2.1903.

Språkbrukere i språkmøtekontekster har trolig alltid tolka sosial informasjon ut av språklig variasjon (jf. f.eks. Hagland, 2010). Trekk som

oppfattes som avvikende, kan over tid bli assosiert med ei bestemt gruppe av språkbrukere. Trekkene får altså en symbolfunksjon, og bruken av dem indekserer et spesifikt sosialt gruppe-medlemskap. Slike indeksikaliseringsprosesser (Agha, 2003; Silverstein, 2003) involverer ofte trekk fra innlærervarieteter av majoritetsspråk. De oppfatta indeksikalske forbindelsene mellom språktrekk og grupper er videre frekvente ressurser i imitasjon og karikering. Karikerende språkbruk er velkjent også fra møter mellom samiske språk og norsk, både muntlig og skriftlig (se f.eks. Sannhets- og forsoningskommisjonen [SFK], 2023, kap. 24.3.2; Trohaug, 2005, s. 48–49). Denne artikkelen tar for seg en skriftlig teksttype, nærmere bestemt fiktive leserinnlegg i norsk dagspresse i det forrige århundret.

Det språkpolitiske og -ideologiske klimaet i store deler av 1800- og 1900-tallet var kjennetegnet av det norske majoritetssamfunnets systematiske forsøk på å fornorske samer og andre minoriserte grupper, med språkskifteprosesser til norsk som resultat (SFK, 2023). I så måte er det tidstypiske holdninger signaturen «h.b.» får på trykk i trondheimspressa i 1903 (jf. vignettstatet). Forfatteren kommuniserer ei tydelig hierarkisering av folkegrupper og språk. Mens norsk omtales som «det kulturbærende Sprog» som hører til i «den store Verden», brukes den forelda utgruppebetegnelsen «Lapperne» (SFK, 2023, s. 124) om samene, som beskrives som kulturelt tilbakestående og «afstængt» fra det norske språkfelleskapet. At «Lapperne» bruker sitt eget språk, utpekes som hovedgrunnen til tilstanden de befinner seg i. Og veien ut gjennom «det kulturbærende Sprog» synes å være lang, for samer vil ifølge skribenten trenge «aarelang Øvelse» for å mestre kommunikasjon på norsk.

På bakgrunn av disse politiske og ideologiske strømningene vokste det fram en tekstsjanger i norske avisspalter der intensjonen var å underholde leserne med en språkform som illuderte samers interferensprega norske andrespråk. I en gjennomgang av historiske forhold på Stuoranjárga i Skånland i Nordland beskriver Minde (2000) hvordan disse tekstene bygger på:

den lokale nordmannsbefolkninga si oppfatning av en klosset og ubehjelpelig språkføring som bl.a. innbefatter alle de konsonantfeil samene gjorde når de prøvde å snakke norsk. I årene etterpå fins det i nord-norske aviser mange eksempler på fingerte leserinnlegg hvor motivet utvilsomt var å latterliggjøre samenes norskkunnskaper. (Minde, 2000, s. 163)

Minde (2000, s. 163–164) antar at mange av innleggene opprinnelig var skrevet i ungdomslagenes aviser.¹ Artikkelen vår handler nettopp om slike fiktive innlegg av varierende lengde i dagspressa, i samtida omtalt som både «finnkallbrev» og «finnkåseri», som gjennom omtrent femti år, ca. 1920–1970, ga norske avislesere et heller forenkla og fordreid inntrykk av «samen». Vi legger med dette et – så vidt vi vet – ubeskrevet fenomen under forskningslupen. Disse tekstene har vært en vesentlig del av framstillinga av samer og samers språkpraksis i norsk offentlighet gjennom mye av 1900-tallet, og de utgjør ei tidlig mediering av stereotypier om «samen». Brorparten av dem stammer fra en periode der etermedier hadde begrensa utbredelse, og mange nordmenn danna seg sannsynligvis et førsteinntrykk av «samers norsk» gjennom slike skriftlige framstillinger.

Prosjektet har tematisk slektskap med tidligere analyser av representasjoner av minoriserte grupper i norske medietekster: Rasmussen (2021) studerer hvordan inuitter konstrueres kulturelt i vittighetsblader i tiårene rundt 1900, mens Brakstad (2011) og Lien (2015) analyserer framstillinger av «jøden» i dags- og vittighetspressa i de første tiårene av 1900-tallet. Hårstad (2023) undersøker dessuten hvordan skriftlig stilisering av «jødespråk» utnyttes som ressurs i framstillinga av den litterære «jøde»-personaen gjennom en tohundreårsperiode fram til annen verdenskrig. Interessant nok mangla denne relativt frekvente stiliseringa et tydelig språklig forelegg i Norge, men tok utgangspunkt i et «pseudo-jiddisk» kunstspråk som var utbredt i det tyske språkområdet på 1800-tallet (Hårstad, 2023, s. 58). Det er utforskinga av dette materialet som har satt oss på sporet av temaet og empirien for denne studien.

«Finnkallbrevene» er stiliserende språkbruk som i større grad enn representasjonene av «jødespråk» har opphav i et eldgammelt samliv mellom grupper og språk i Norge, og som vi kan regne med at i mindre grad springer ut av det forestilte og inautentiske. Det er i tillegg en sjanger

¹ Mange av lagsavisene er håndskrevne og i liten grad tilgjengelige arkivalia, hvis de overhodet er bevart (jf. Klippenberg, 1995, s. 60). I lagsavisene i Nasjonalbibliotekets digitale samling finner vi ett eksempel på teksttypen det her er snakk om (i *Ungdomsvon* 9.1.1928). Enkelte trekk blir nevnt i historier i andre blader (som i *Ungdomsvenen* 28.12.1918), men da er det som gjengivelse av direkte utsagn fra «samer».

som er mer verbalspråklig og mindre multimodal enn karikaturtegningene der «jøder» og «jødespråk» i hovedsak ble framstilt (se Brakstad, 2011; Hårstad, 2023). Stilisering har fått mye oppmerksomhet i internasjonal sosiolingvistik de siste tiårene, men er foreløpig lite utforska i norsk sammenheng. Det er i tillegg en overvekt i forskningsfeltet av studier av muntlig stilisering, eksempelvis Halonen og Pietikäinens (2017) analyse av «mock Sami» i en finsk humorkontekst. Stiliseringbegrepet viser til språkpraksiser der man med utgangspunkt i etablerte indeksikalske forhold mellom semiotiske trekk og grupper av språkbrukere, skaper til dels ny mening i nye kommunikasjonskontekster ved hjelp av refleksivitet, ofte også forvringninger og overdrivelser (se f.eks. Coupland, 2001; Rampton, 2009). Coupland (2001, s. 371) skiller videre mellom stilisering og parodi, der sistnevnte «would actively discredit the cultural forms being entextualized and position the presenters outside or above the practices they represent». Framstillingene av samer og språkbruken deres i «finnkallbrevene» er en form for retorisk og pragmatisk latterliggjøring som er posisjonert og produsert i et norsk og mektig utenforskap. Dette harmonerer godt med Couplands (2001) parodidefinisjon. Vi har imidlertid valgt å omtale språkpraksisen i materialet vårt som karikering. Både parodien og karikaturen gjør noe eller noen til latter gjennom vrengebilder, men selv om begge sjangrene inngår i en satirisk litterær tradisjon som favner vidt, blir karikaturen i moderne tid særlig knytta til journalistikk der bruken av semiotiske virkemidler tematiserer politisk-ideologiske forhold gjennom overdrivelse og forvringing (Berntsen, 1999, s. 14–15). Vi legger altså vekt på at «finnkallbrevene» er en *pressesjanger*, det vil si ytringer i allmenne og folkelige mediekkanaler. Vi har også valgt å beholde sjangermerkelappen «finnkallbrev» med sitatmarkører. Denne begrepsmessige reproduksjonen er ikke uproblematisk, men er ment å kommunisere posisjonen og konteksten som de fiktive leserinnleggene hadde opphav i.

Hovedformålet med denne artikkelen er å gjøre «finnkallbrev»-fenomenet kjent med utgangspunkt i et materiale av flere hundre enkelttekster som vi har granska. I fortsettelsen kommer vi først inn på arbeidet med å etablere et tekstkorpus. Deretter besvarer vi en del sentrale spørsmål i de påfølgende tematiske bolkene: Hvordan blomstra denne brevsjangeren opp – og døde ut – i avisspaltene på 1900-tallet? Hvilke tekstlige forelegg, i tale og skrift, kan sjangeren antas å ha? Hvilke kjennetegn ved språkformen i brevene lar seg utlede av fore-

løpige analyser av formtrekk? Hvem var de sentrale aktørene bak «finnkallbrevene», og hvordan ble brevene spredt og mottatt i samtida? Mot slutten peker vi på hvordan disse medietekstene kan utforskes videre for å kaste nytt lys over forestillingene om «samiskhet» som ble del av den større samfunnsdiskursen utover på 1900-tallet.

Materialet i overblikk

Den norske avisfloraen gjennom 1900-tallet er enorm; et anslag for 1920 ligger på omkring 300 titler og for 1975 på ca. 200 (Bastiansen & Dahl, 2003, s. 240 og 446). Ikke alt dette var dagsaviser, men når hvert organ kom med 1–10 nummer ukentlig, vil det seg neppe la seg gjøre å lete opp *alle* tekster som involverer karikering av «norsk i samers munn». I jakten på analysemateriale har vi vært prisgitt Nasjonalbibliotekets digitale baser.²

Framgangsmåten vår for å etablere et korpus har basert seg på gjentatte søk på utvalgte ord og fraser fra et knippe tekster vi har støtt på mer eller mindre tilfeldig. Nye søk har leda oss til nye tekster med andre særprega former, som så har inngått i ytterligere søkerunder inntil vi nådde et slags metningspunkt i formmangfoldet. Manuell leting etter de samme teksteksemplene ville vært nærmest uoverkommelig, så vår tilnærming har vært avhengig av det digitaliserte formatet, og vi har heller ikke kontrollert funnene mot analoge utgaver av de aktuelle tekstene. Men selv om de digitale basene er arbeidsbesparende, innebærer de begrensninger: For det første er en god del aviser fortsatt ikke digitalisert, og det er dessuten mange eksemplere på lakuner og mangler også der bestanden stort sett er på plass. For det andre er det tekniske utfordringer med å søke i eldre avismateriale. Trykkkvaliteten er tidvis dårlig, og særlig når spaltene står tett, får man lett «bomtreff» fordi linjeskift ikke blir avlest korrekt. Også sperra tekst og frakturskrift blir feillest innimellom. For å få et inntrykk av hvor hyppig slike feillesinger

² Søkene er utført ved hjelp av Nasjonalbibliotekets tjeneste Nettbiblioteket (www.nb.no/search) (jf. Røssaak, 2022). Medicarkivet *Atekst* (Retriever) har også mye avismateriale fra 1945 og framover, og særlig fra 2000-tallet. Stikkprøver i dette materialet har ikke brakt fram nye funn, og vi har derfor konsentrert oss om materialet i Nasjonalbiblioteket. I henvisninger fører vi opp utgivelsessted i parentes bak avisnavnet dersom navnet ikke entydig angir regional tilhørighet.

forekommer, har vi gjort tilleggsøk på tekster der vi allerede har kartlagt relevante belegg. Dette har avdekt at samme søkestreng kan gi varierende antall treff fordi små grafiske uklarheter av og til blir avlest forskjellig fra søk til søk. Hvor mange relevante tekster vi har gått glipp av, er vanskelig å fastslå, men vi har klare indikasjoner på at noe kan ha gått under radaren av lesetekniske årsaker. Vi mener likevel at vi gjennom systematiske søk har sankt inn en tekstmengde som er karakteristisk for det vi omtaler som en egen sjanger. Vi vil dessuten hevde at utvalget gir et noenlunde klart bilde av den historiske utviklinga av sjangeren kvantitativt og kvalitativt.

Materialet som ligger til grunn for denne framstillinga, er i overkant av 320 tekster fra ca. 40 aviser i tidsrommet 1920 til 1980. Mange av tekstene har dessuten vært på trykk i flere aviser, slik at det totale antallet publiseringer passerer 500.³ Tekstene varierer mye i omfang, fra noen hundre ord til langt over tusen. Materialet kan deles i to kategorier: 1) tekster av typen «brev til redaktøren eller en forutgående (fiktiv) innsender», og 2) andre tekster. Den sistnevnte gruppa omfatter alt fra korte blødmer til lengre historier med komiske motiver, men uten noen navngitt forfatter. Noen få tekster er på verseform, men ellers er det meste i fri prosa, om enn ganske formelprega, som vi etter hvert skal komme tilbake til.

Ettersom vi i første omgang lot søkene omfatte hele Nasjonalbibliotekets digitale base, støtte vi på relevante belegg også i de tidligere nevnte vittighetsmagasinene. Vi må regne med at de i likhet med avisene har bidratt til forminga av forestillinger om «samen», og vi skal vise til noen eksempler fra begge teksttyper nedenfor. Når vi likevel har valgt å konsentrere analysen om tekster fra den ordinære dagspressa, er det delvis fordi vi som nevnt antar at denne medietypen nådde ut til et breiere publikum. Viktigere er det at denne kanalen primært formidla nyheter og derfor ikke var en tekstarena der leseren uten videre forventa å møte skjemt og satire. Vittighetsmagasinenes framstilling av det samiske fortjener utvilsomt å bli granska nærmere, men da vil premissene for analysen være at tekstene formidles i en kanal som per definisjon skal være karikerende, lattervekkende og sarkastisk, og som leseren

³ Flere av gjentrykkene har blitt modifisert når det gjelder stavemåte, men vi regner likevel ikke disse som *unike* tekster fordi de tydelig er varianter av samme beretning.

presumptivt oppsøker nettopp for å bli underholdt eller kanskje også provosert.

Et kronologisk utsyn over «finnkallbrevet»s vekst og fall i norske aviser

Det tidligste «finnkallbrevet» stammer fra 1921. I Narvik-avisa *Ofotens Tidende* sto den 28. oktober et innlegg som gir seg ut for å være et leserbrev henvendt til avisas redaktør: <Kære retaktør!>⁴. Overskrifta «En sames valgbetragtninger» er med si grafiske utforming muligens ment å understreke det fingerte aspektet ved teksten. Innlegget er signert <Ett kammel same>, det inneholder mange språklige trekk som skal illudere interferens fra samisk, og det berører aktuelle partipolitiske forhold. Alle disse momentene er gjengangere i påfølgende innlegg. I løpet av et halvt år hadde åtte andre, hovedsakelig nordnorske, aviser gjengitt teksten, og *Harstad Tidende* hadde samtidig kommet med liknende tekster på trykk to ganger. Også disse var henvendt til redaktøren og hadde mange av de samme språklige særtrekkene, men var i første omgang uten andre referanser til samiske forhold. Dette endra seg i leserbrevene som kom som perler på en snor i *Harstad Tidende*, *Folkeviljen* (Harstad), *Ofotens Tidende* og *Fremover* (Narvik) i 1922 og 1923. Utenom konkrete språkformer har disse andre fellestrekk: Skribenten innleder med frasen «Do redaktøre» eller «Kære redaktøre» (med tallrike stavemåter), han posisjonerer seg som «fattigfinn» og som bosatt i en (ofte navngitt) utkant, og han har noe på hjertet som angår <bolledikk>, altså lokale eller nasjonale politiske hendelser. Videre forteller han gjerne at han bor i en gamle sammen med <kjærringa mett> og sine prektige barn (<gres-telege onga>), og han tematiserer (mistanker om) reintjuveri og (pinefull) mangel på brennevin (<preinvin> eller <jogasta> av sam. *juhkosa*, akk./gen. av *jugus* ‘drikk’), kaffe og tobakk. Samiske artefakter som kommager, margbein, kofte og bellinger nevnes jevnlig uten sammenheng med saken som drøftes. I innledninga påpeker skribenten typisk at det er lenge siden han har latt høre fra seg, og den ofte nokså

⁴ Vinkelparenteser gjengir nøyaktig skrivemåte i kilden. Der avklaring trengs, fører vi deretter opp konvensjonell stavemåte fra samtida, og i noen tilfeller grammatiske opplysninger. Normerte samiske varianter er fra nordsamisk når ikke annet er spesifisert.

brå avslutninga handler om at skrivepapiret har tatt slutt eller at noe har kommet i veien. Mange tekster åpner med hilsener som <burris> eller <boris> (sam. *bures* ‘god dag’) og slutter med <gito> (sam. *giitu* ‘takkt’) eller <hivasti> (sam. *hivás* og kvensk *hyvästi* ‘adjø, ha det bra’). I tematiske overganger forekommer dessuten ofte interjeksjonene <Voi, voi!> (‘oi’, ‘fy’; en diskursmarkør som kan dempe og forsterke utsagn) og <bergele> (sam. *beargalat* og kvensk *perkele* ‘faen’).

I 1924 trykkes en tekst over samme lest i *Nordlands Nytt* (Melbu), og omtrent samtidig debutterer karakteren med lengst levetid innenfor denne sjangeren, nemlig Kanelius Kommelhåjen i *Arbeider-Avisen* (Trondheim) (jf. også nedenfor). Da hadde Kommelhåjen allerede vært omtalt i *Fremover* flere ganger, og i et oppslag i avisa 18. desember 1936 blir leseren gjort «uttrykkelig oppmerksom» på at «Preve fra Kommelhåjen» hadde sitt opphav der: «Man har i andre aviser sett efterligninger. Herfra stammer dog originalen.»⁵

Utover på 1920-tallet slår «finnkallbrevene» ut i full blomst, primært i nordnorske aviser som *Finmarken* (Vadsø), *Nordkap* (Hammerfest), *Nordland* (Bodø), *Andøya Avis*, *Nordlys* (Tromsø), *Vestfinnmark Arbeiderblad* (Hammerfest), *Finnmark Folkeblad* (Vadsø) og *Vesterålen* (Sortland). Foruten *Arbeider-Avisa* i Trondheim er det få aviser i den sørlige landsdelen som publiserer egenproduserte bidrag. Utover i 1930- og 1940-årene begynner imidlertid flere å gjengi innlegg fra andre kilder. Da finner vi ved noen tilfeller interessante språklige metakommentarer. Når *Adresseavisen* (Trondheim) i 1930 gjengir en «Do redagtør»-tekst fra *Harstad Tidende*, omtales den for eksempel som «fornøielig quasi-lappisk». *Humoristens Årsrevy* (Oslo) bringer vinteren 1942 et eksempel på «de såkalte lappehistorier» som introduseres slik: «En lapp er nå engang en lapp, og når han skal snakke norsk så blir det svært gebrokkent.» Deretter listes noen av de vanlige særdragene opp. På samme måte begynner en tekst i *Nordlands Avis* (Hemnes) i 1937 med en «F-grammatikk» [«Finne-grammatikk»?] der mange av de vanligste lydforvekslingene presenteres. *Dagsavisen* (Trondheim) trykte i 1948 en serie på sytten «Præv i frå Rævmo fjelle» signert «Mattis Sjursa», og det første ble innleda med ei kort forklaring: «Mattis har sitt eget språk,

⁵ En mulig opphavsmann er Alfred Nilsen som i 1923 var redaktør for *Fremover*. I et intervju i *Morgenposten* i 1950 forteller han at han har brukt «Kommelhågen» som pseudonym om en figur som «doserer gebrokkent om alle mulige forhold», og at han var «den første som skrev den slags petitstoff her i landet».

og mange av våre lesere vil kanskje synes det er tussig å forstå. Men når vi kjenner hovedreglene i ‘finnkallspråket’, så er det i grunnen som fot i hose.» Og så følger en oversikt over de sedvanlige konsonantvekslingene. Når *Vestlandsnytt* (Fosnavåg) gjengir et «finnkallbrev» fra *Dagsavisen* det samme året, ledsages den av en innledning om samenes språkkunnskaper:

[D]ei fleste les og skynar norsk. Men når dei skal snakke eller skrive det sjølve, snur dei litt på setningsskipnaden. Dessutan er dei og kjende for at dei byter bokstavar slik at dei seier p, k og t i staden for b, g og d; men dette hindrar dei ikkje frå å bruke det heilt omsnutt. Dette målet er so kjendt at alle likar det og skynar det. [...] Fleire blad nordanfor hev sine faste epistelar på dette blandingsmålet.

Både «same», «lapp» og «finn» blir brukt for å omtale minoriteten som skribentene skal oppfattes som representanter for, og selv om «finn» historisk også har blitt brukt om kvener/norskfinner, har vi få holdpunkter for å anta at denne gruppa er tematisert.⁶ I noen tilfeller kan det være snakk om ei sammenblanding, som når leksemer som <perkele>/<bergele> og <hyvast>/<hivasti> blir brukt, for disse likner mer på de kvenske variantene (hhv. *perkele* og *hyvästi*). Men for det aller meste gir fortellinga i seg selv, gjennom å referere til emblematiske objekter og praksiser, klare indikasjoner på at den er lagt til et samisk miljø.

Det seine 1920-tallet og 1930-tallet er perioden med flest «finnkallbrev» på trykk, men både nye tekster og gjentrykk kommer jevnlig de påfølgende to tiårene. Det ser ut til at frekvensen av tekster på «finnkallspråket» går betraktelig nedover fra slutten av 1950-tallet. Nye innlegg, i all hovedsak i aviser i Nord-Norge, blir dessuten langt sjeldnere gjengitt i andre aviser. De yngste brevene som vi kan finne, er som nevnt fra 1974, men da er det relativt ensomme svaler etter flere år uten liknende tekster på trykk. En langvarig tradisjon i denne perioden som også illustrerer den formmessige utviklinga, er Ferder Frederiksens

⁶ I *Arbeider-Avisens* Kommelhåjen-spalte forekommer <kvenfolk> ved tre tilfeller, men selv om det er lagt inn en potensiell tvetydighet her, skal ordet primært forstås som «kvinnfolk». Liknende opptrer <same> noen ganger som «feilstaving» av *samme* (det.). Selv om ordet formalt peker i retning av landsmål/nynorsk, er det mer naturlig å forstå det som en subtil innlemming av det etnonymet som samepolitiske aktivister i samtida ville la erstatte «lapp» og «finn» (jf. f.eks. Kjerschow, 1922, s. 37–42).

«Mikkel i Juksefjord», som han brukte som alter ego i omtrent førti år. Frederiksen var redaktør i Harstad-avisa *Folkeviljen* fram til 1941, og muligens var han kjent med «finnkallspråket» derfra. I allfall tok han det i bruk i «Mikkel»-spalten som han holdt seg med som redaktør i både Noregs fiskarlags fagskrift *Me'a* og *Fiskeribladet* i etterkrigsårene. De korte innleggene fra «Mikkel i Juksefjord» hadde mange av de kjente forndragene, men sjelden referanser til stereotypiske samiske elementer som klesplagg, reindrift og mat. Som man kan vente i disse bransjekanalene, lå fokuset på fiske og fiskerens liv, og utover mot 1960 blir det stadig lengre mellom samiskmarkørene. Når «Mikkel» ytrer seg i *Fiskeribladet* høsten 1960, er teksten talemålsnær på mange måter og lar seg plassere i Ofoten-området, men det er kun formen <prev> som peker mot «finnkallspråket». De siste innleggene fra «Juksefjord» var på trykk i 1987, og da framstår «Mikkel» som en «avsamifisert» karikatur av en nordnorsk fisker. Det er også en tendens til at de seinere innleggene (fra 1960-årene og utover) fjerner seg fra den sterkt politiske satiren som særlig Langhelles Kommelhåjen-variant innebar. Flere innlegg framstår som en formal «oppvisningsdans» som dreier seg om å kle et relativt plump narrativ, ofte med slapstick-elementer, med den stereotypiske språkdrakta for sjangeren.

Fra muntlig variasjon til skriftlig karikering? Nærmere om opphavet

Det er problematisk å peke ut startpunktet for en indeksikaliseringsspross. Som beskrevet i innledninga må et knippe språklige trekk etter hvert oppfattes som spesifikk for ei sosial gruppe eller en kategori. Men subtile semiotiske distinksjoner kan inngå i meningsskaping på mikroplanet lenge før de manifesterer seg i uttrykk som en større populasjon gjenkjenner og tar i bruk (jf. Silverstein, 2003). Og selv om vi peker ut et første eksempel på «finnkallbrevet» som karikatur og kjernesjanger, må vi regne med en forutgående *registerdanningspross* (eng. *enregisterment*, Agha, 2003) som etablerer semiotiske elementer med den nødvendige indeksikaliteten for at teksten i det hele skal kunne kommunisere. Mange av «same-trekkene» i brevene er godt dokumentert fra forskning på framveksten av (nord)norske talemål etter språkskiftet i samisk-norske språkkontakt-områder, framfor alt i Nord-Troms og Finnmark. Grunnlaget for utviklinga av disse talemålene var en fase av andrespråkslæring av norsk for samisk-

og/eller kvensktalende i språkskifteperioden. Med utgangspunkt i studier fra Vuošvággi–Furuflaten i Nord-Troms introduserer Bull (se f.eks. 1993) etnolekt-terminen i norsk språkforskning; hun argumenterer for at norsken på Furuflaten er en etnolekt. Med utgangspunkt i dette og tilgrensende arbeider av andre forskere presenterer Bull (2004) en oversikt over kontaktfenomener i norsk språkpraksis i Nord-Troms og Finnmark. Det er liten tvil om at denne muntlige variasjonen danner et viktig grunnlag for «finnkallbrevenes» språkform, som vi presenterer i nærmere detalj i neste del av artikkelen.

Når det gjelder det skriftlige grunnlaget for «finnkallbrev»-forfatterne, kan vi anta at skjønnlitterære bidrag, innlegg i dagpresse og magasiner og mer perifere skriverier som lagsaviser etablerte stiltrekk som i kombinasjon ble en kime til teksttypen. Leserbrevsjangeren var velkjent, og åpne brev til redaktøren som var undertegna med en navngitt person, florerer i regionale og lokale aviser fra midten av 1800-tallet. Fenomenet *fiktive* leserbrev var heller ikke noe nytt; fra slutten av 1700-tallet forekom fingerte inserater som fungerte dels som satire, dels som skalkeskjul for kontroversielle meningsytringer (Krefting mfl. 2014, s. 195–196). Langt sjeldnere var innskriveren posisjonert som samisk. Noen få teksteksemplere fra seint 1800-tall utgjør kanskje en slags grunnidé for «finnkallbrevene». Avisa *Nordkap* trykte den 2. april 1897 et brev til «Hr. Redaktør» med signaturen <En ægte finske fra bag i Sørøia>. Anslaget likner på det vi finner i de seinere morotekstene: «Kan De være saa snil at lade en finnekone faa plads for nogle fattige liner i Deres ærede blad». Men teksten har en seriøs stil og gir en nøktern beretning fra et samisk miljø. Det er likevel grunn til å tro at innlegget er fiktivt og utgjør et litterært uttrykk for det vi kan kalle «samerøsten fra distriktet». Språkformen er ellers konvensjonelt riksmål med innslag av blant annet <præven> (*brevet*) og <dænke ogsaa-saa> (*tænker ogsaa*).

Samme avis trykte et liknende, usignert innlegg den 20. mars 1900 som innledes slik: «Det er vel sjeldent dere hører noget fra os inde i fjordene, da ingen af os finner kan stort af det som kaldes skrivning; men lidt faar jeg vel i dag ruske sammen.» Slike metakommentarer om egen mangelfulle skriftkyndighet gjentas i mange av de seinere «finnkallbrevene». Avsenderen oppgir å være «finn» fra Sørøysundet, men bortsett fra én referert replikk, <Vaaj, vaaj, den værføtten varan feit>, er teksten uten gjenkjennelige samiskmarkører.

Ofotens Tidende (Narvik) trykte i mars 1914 tre innlegg med mange likhetstrekk med de seinere brevene. To av dem er signert hhv. <Annavales> og <Volesanna> og har overskrifta <Fraa Snubba>. Det tredje innlegget er signert <Jetarvolla> og har overskrifta <Fra Pallangsmarka>. Både Duorga–Snubba/Lenvikmark og Bálakáidi–Ballangsmarka er samiske områder i Ofoten (Minde, 2000, s. 42; Pettersen, 2003), men denne koplinga er nokså implisitt i alle de tre tekstene. Ordet <Pallangsfinna> forekommer én gang, men ellers baserer skribenten(e) seg på leserens innforståtte kunnskap om lokale forhold både når det gjelder form og innhold. Språkformen er talemålnær med en del trekk som antyder samisk substrat.⁷

De fleste av formdragene i disse leserbrevene, og i «finnkallbrevene», kan påvises i eldre tekster, noe som antyder hvordan emblematiske samiskmarkører har sirkulert gjennom lang tid. Allerede i 1850-årene finner vi spor av dem i en historie om en «Lappefamilie» i Øksfjord i Loppa som var på trykk i *Tromsø-Tidende* 12.10.1854 (gjentrukt i *Drammens Tidende* 3.11.1854). Her har flere av replikkene til familiefaren preg av hans <gebrochne Norsk>. Vi finner også markører på «samiskhet» i *Vardø-Postens* føljetong *Fra ferielivet* gjennom sommeren 1890. Historien foregår i «den tunge tågefulde luft i ‘det høie nord’» og har brokker av direkte tale med dialektale trekk. Karakteren «flytlappen» har flere språklige drag som skiller ham fra de andre aktørene, men konteksten tilsier at de talemålnære replikkene er ment å bringe et anstrøk av realisme og ikke en komisk effekt inn i fortellingas typetegning. Slik leser vi også mange av de andre eksemplene fra tiårene omkring 1900 der «samer» opptrer.

I flere av Bernt Lies (1868–1916) bøker er det samiske karakterer med liknende språklige særdrag. Det er nok *Sorte ørn: Guttefortællinger* fra 1898 (første gang utgitt i 1893 som *Unge Dage: ni Smaafortæl-*

⁷ De tre tekstene avfødte seinere på våren reaksjoner fra samisk hold som bekrefter at den språklige formen var ment som karikering av samers norsk. Den 7. april 1914 kom et innlegg fra «Flere Ballangsmarkinger» som gikk hardt ut mot at avisa kunne trykke «sligt smuds» som «gjorde karrikatur av Ballangsmarkingerne»: «Fy for en uhyrlighet og tølperagtig optræden.» Den 1. mai 1914 kom ytterligere en protest mot «de mørke illustrasjoner i form av sprok og stil for Ballangsmarkens finnebefolknings vedkommende» som de tre anonyme tekstene innebar: «Jeg maa tilbagevise sproket og stilen for Ballangsmarkens vedkommende at være urigtig og vildledende [...] Ballangsmarkens befolkning taler flytende norsk», understreket innsenderen.

linger)⁸ som har fått flest lesere, og de har blant annet møtt «Fin-Marja» som har en del av de typiske trekkene: <pli> for *bli*, <taarlighede> for *daarlighed*, <dage> for <dagen> og avvikende flertallsbøying i <aare> (ubest.pl.). En figur med samme navn opptrer i Hallfrid R. Klæbues bok *Jens Burkhardt og andre fortællinger om Nordlands-barn* fra 1914, og trekkene hennes blir dessuten direkte kommentert i rammefortellingen: «Gramatik kjendte hun ikke av navn – hun spurte heller ikke efter den. Hun la trøstig iveri, og det hun hadde at sige, det fik hun sagt med priselig klarhet» (s. 6). Mange av de samme trekkene opptrer i Inga Bjørnsons *Dundor-Heikka og flere lappers historier fortalt av dem selv* fra 1916, og også her blir språkformen kommentert i forordet: «Deres [samenes] norsk er en blanding av dialekt og skriftsprog. Sig imellem bruker de kun lappisk.» Men uttrykket er langt fra det karikerte som vi finner i seinere tekster. En samtidig anmelder roste heller Bjørnson for måten hun gjenga talemålet på: «Det er ikke disse platte pointeringer av det gebrokne, det er et levende, habilt sprog», skrev Matti Aikio i *Tidens Tegn* (10.10.1916). Et siste eksempel på en slik realismetradisjon er Reinert Viklands *Prædikanten. Nutidsroman fra Vaaganvær* som gikk som føljetong først i *Hvepsen* og seinere i *Folkeviljen* i 1920, og der gjennomgangsfiguren «Fin-Lars» har flere «sametrekk» i sine replikker. Både Alfred Skar og Harald Langhelle, som begge skulle bli sentrale bakmenn for «finnkallbrevene», kjente denne teksten godt.⁹

⁸ Lies fortellinger ble først trykt i *Illustreret Tidende for Børn* i 1892, og i bokform, *Sorte Ørn*, kom de i nye utgaver i 1907, 1912, 1917, 1950, 1959 og 1971. De må altså ha nådd et stort publikum gjennom nesten åtti år. Lies siste verk var skuespillet *En racekamp* (1915) der «Fjeldfinnen Marja-Nilas» er blant karakterene. I sceneanvisningene (s. 3–4) står: «Han taler korrekt norsk, bare med Finnernes Tilbøielighed til at uttale bløte Konsonanter haardt og omvendt.» Denne uttalemåten er ikke markert i replikkene. I samme stykke opptrer ei gruppe nokså vagt definerte figuranter, «Finnerne», som har noen korte replikker på samisk, blant annet «Batse Ibmelin!» og «Vuoi bærgalak! Vuoi! Vuoi!». Da stykket ble satt opp på Nationaltheatret høsten 1916, kommenterte enkelte av anmelderne språket til «Marja-Nilas» (spilt av bergenseren Lauritz Stub Wiberg): «Nordlandstonelaget sakna ein alt for mykje, finnenorsken maatte det òg vore raad aa gjera meir utav» (*Den 17de Mai*, 7.11.16.). «Den gamle lap, Marja-Nilas, spilledes fortrinlig af Stub-Wiberg, hvis sprog og udtale skuffende mindede mig om vor gode ven Matti Aikio» (*Aftenposten*, 7.11.16).

⁹ Blant annet skrev Alfred Skar, redaktør i *Folkeviljen* 1919–1922, en omtale av Viklands «grinagtig morsomme historie» i avisa den 19. april 1920, og da Skar og Harald Langhelle noe seinere hadde ansvaret for *Nordlands Framtid*, skrev Skar også her om Viklands tekster (f.eks. 12.7.1922).

Fra 1910-årene finner vi langt mindre alvorstunge og dramatiske tekster med entydig komiske tilsnitt. Et eksempel er historien «Ogsaa en Prædikant» fra *Innlandsposten* (Kongsvinger) i 1911. Her har «en gammel graaskjægget Lap» holdt preken for ei forsamling av samer, og signaturen «X» oppgir å referere «paa hans gebrokne Dialekt», med flere innslag av det som seinere gjenkjennes som de typiske «sametrekkene». En forkorta versjon av historien med langt færre samiskmarkører kom på trykk i vittighetsmagasinet *Hvepsen* i 1915.¹⁰ Det er tydelig at magasinet tidlig formidla skjemtehistorier med «samer» under overskrifter som «En vittig lap» og «Lappebrev». I 1917 trykte bladet for eksempel to anekdoter med «sametrek». Begge er signert «C.M.», som trolig viser til Cornelius Steinbloch Moe (1874–1940), en mangfoldig skribent fra Tromsø som arbeida som lærer og skolestyrer flere steder i Troms og Finnmark.¹¹ Seinere sto denne typen tekster gjerne først på trykk i *Hvepsen* for så å bli gjengitt i lokalaviser. Et eksempel er hvordan et brev signert «Jossa Jomby» i *Hvepsen* i 1921 ble gjengitt i over tjue aviser over hele landet i løpet av to måneder samme år. Interessant nok ble versjonen i *Finmarken* justert slik at antallet «sametrek» er større enn i originalen.

Selve gjennombruddet for «den vittige samehistorien» ser ut til å være to fortellinger som først ble trykt i aviser fra Trondheim. I 1920 kom først *Dagsposten* med «En sandfærdig historie fra Nord-Norge», som dreier seg om Finn-Nils' bravader som skipper på ei ishavsskute.¹² Finn-Nils har en rekke av de typiske formdragene i replikkene sine, og de ble gjennomgående bevart da historien ble gjengitt i minst fjorten aviser de påfølgende månedene, fra Kristiansand i sør til Vadsø i nord. Enda større spredning fikk historien «Naar Aursundfinnan frir» om hvordan ei staselig lærerinne satte «hjerterne i brand» både hos lokale

¹⁰ Bjørnson (1916) har en versjon av historien, og der tidfestes den til 1860-årene.

¹¹ Moe ga i 1923 ut romanen *På eventyr i Nordhavet* (Gyldendalske Bokhandel), der sjømannen Mattis Berkani «med kvænsk brytning» er med. Han bruker mange av trekkene fra tekstene i *Hvepsen*, men inkluderer dessuten mer kvenskspesifikke former som <poik> (kvensk *poika* 'gutt, sønn'). Moe skrev også mange dikt, og et av hans mer kjente, «Frieri», har en språkform som antyder påvirkning fra samisk (og/eller kvensk), for eksempel <do> 'du', <Våres kærning plive do>, <prenn i præste>, <sattas> 'Satans' (Jensen, 2017, s. 7).

¹² Historien er signert «A.G.», men det har ikke lyktes oss å finne ut hvem forfatteren var. En variant av historien kom i 1961 på trykk i M. Dahls *Jau, no ska du hør* (F. Bruns Bokhandels forlag).

bondemenn og hos «de kofteklede finner». «Mattis Mattæus Mathiassen» lot seg begeistre, og resten av teksten er en gjengivelse av hans klossete frierbrev, med en lang rekke «sametrekk». Den eldste versjonen vi har klart å lete fram, sto i avholdsbladet *Sverre* utgitt i Trondheim desember 1920, men deretter spredte den seg bemerkelsesverdige vidt i flere omganger. Avisa *Fjell-Ljom* trykte historien samme måned, og så kom en lang rekke gjengivelser i 1923. Da var handlinga imidlertid flytta fra Aursunden (ved Røros) til et samisk miljø nordpå, «inde i en Finmarksfjord». Revisjonen ble trolig gjort av avisa *Nordkap*, og det er denne versjonen (med ørsmå endringer) som så ble spredt til minst 25 andre aviser landet over de følgende to årene. To år seinere, i 1926, gikk historien en ny runde i minst 15 aviser, denne gangen i en forkorta versjon med opphav i Kongsvinger-avisa *Indlandsposten*, men med mange av de samme språktrekkene bevart. I 1927 trykte så avisa *Vesterålen* igjen den «nordnorske» varianten som hadde sirkulert i 1924.

Sentrale formdrag i skjæringspunktet mellom det autentiske og inautentiske

Videre ser vi nærmere på den språklige formen i tekstene: Korpuset viser et formmangfold med utallige idiosynkratiske innslag. I oversikten i *tabell 1* sirkler vi forsøksvis inn en del formmessige fellesnevner og utleder hvilke språktrekk som blir hyppigst brukt i karikeringa av samers norsk. Oversikten baserer seg altså ikke på ei systematisk kvantifisering av trekk, men på inntrykket vi sitter igjen med etter å ha gått gjennom tekstmaterialet. Variasjonen i tekstene utgjør et kontinuum som spenner fra det å bare inkludere trekket plosivinterferens (pkt. 1 i tabellen) til å inkludere mange av trekkene. Ingen tekster har innslag av samtlige trekk, og flertallet av tekster har en variasjonsprofil som befinner seg mellom disse to ytterpunktene. I tillegg er det viktig å påpeke at det finnes mange tilfeller av tekstintern variasjon, slik at bruken av et bestemt trekk slett ikke trenger å være gjennomført.

For konsonantene er det absolutt mest frekvente trekket ombytting av stemte og ustemte plosiver, dvs. $p \leftrightarrow b$, $t \leftrightarrow d$ og $k \leftrightarrow g$ (pkt. 1). Det er imidlertid store forskjeller på hvor konsekvent dette blir gjort, og det er flere tilfeller av mekanisk utbytting av *grafem* og ikke *fonem*, som når *kjole* blir <gjole> og *begynne* blir <pekyenne> selv om *k* og *g* neppe blir

Tabell 1: Oversikt over sentrale formtrekk med eksempler fra «finnkall-brevene».

Formtrekk		Skrivemåte i kilden	Konvensjonell skrivemåte
1	Ombyting av stemte og ustemte plosiver: p↔b, t↔d og k↔g	<pla> <retaktør> <litekrain>	<i>blad</i> <i>redaktør</i> <i>lite grann</i>
2	Ombyting f↔v	<jæf> <vrihet>	<i>gjev</i> <i>frihet</i>
3	S for sj	<stasjonen> <brodukson>	<i>stasjonen</i> <i>produksjon</i>
4	Markering av j som frikativ	<kjass> <Kjohannes>	<i>jass</i> <i>Johannes</i>
5	Konsonantbortfall ordinitialt	<golissan> <rona>	<i>skolissene</i> <i>kroner</i>
6	/y/ ⇒ /i/ el. /u/	<lis>; <lus> <stikke>; <stukke>	<i>lys</i> <i>stykke</i>
7	/u/ ⇒ /u/	<do> <ogodeli>	<i>du</i> <i>ugudelig</i>
8	/ø/ ⇒ /e/; /øy/ ⇒ /ei/	<kjere> <lefta> <heire> <heie>	<i>kjøre</i> <i>løfta</i> <i>høyre</i> <i>høyet</i>
9	Avvikende genusmarkering - Nærmest konsekvent genusinversjon ved omtale av personer	<eit pra main> <ein gjæve pla> <min folk> <sit meining> <ei prev> <ei tram> <ho Tranmæl> <han Berit kjerringa våres> <ho bræst> <ho Ola> <ho ChørCIL>	<i>en bra mann</i> <i>et gjevt blad</i> <i>mitt folk</i> <i>si/sin meining</i> <i>et brev</i> <i>en dram</i> <i>Tranmæl</i> <i>Berit kjerringa mi</i> <i>presten</i> <i>Ola</i> <i>Churchill</i>
10	Numerus og bestemthet for substantiv	<i den elv> <al den temmer> <i han bord> <tel 250 gronan> <kjærringan met> <do paran>	<i>i elva</i> <i>alt tømmeret</i> <i>på bordet</i> <i>til 250 kroner</i> <i>kjerringa mi</i> <i>to par</i>
11	<han> som formelt subjekt	<han pli gode tider for fattig finnkallan> <då være han lus dag>	<i>det blir gode tider for de fattige finnkallene</i> <i>da var det lys dag</i>
12	Bestemt adjektivbøying i ubestemte konstruksjoner	<en jæve mainn> <ho e flinke kering> <en store gomite>	<i>en gjev mann</i> <i>hun er ei flink kjerring</i> <i>en stor komité</i>
13	Manglende verbinversjon i hovedsetninger	<Eg no reise> <Vi ikkje forstå nokka>	<i>Jeg reiser nå</i> <i>Vi forstår ikke noe</i>
14	Manglende kopulaverb og finitthetsbøying	<Da vi lett å narre> <vi vorre klein> <di vere ikke pra>	<i>Da er vi lett å narre</i> <i>Vi var kleine</i> <i>De er ikke bra</i>

15	Preposisjonsvariasjon - Bruk av prep. ved objektsposisjon i norsk - Utelatelse av prep. (gjerne tilsvarende samiske illativ-konstruksjoner) - <i>I for til</i>	<Så vil eg be åt deg> <vi spørr no i deg redagtor> <æ krip han koi> <de reise Oslo> <grote brev i deg> <seinne dokter Hegbom i dæ>	<i>så vil jeg be deg vi spør nå deg redaktør</i> <i>jeg kryper til køys de reiser til Oslo</i> <i>krote brev til deg sende doktor Hegbom til deg</i>
----	---	---	--

uttalt som plosiver i disse sammenhengene.¹³ Pkt. 2–5 viser eksempler på mer sjeldne formfenomener i konsonantismen i materialet. Også vokaler blir forbytta jamfør pkt. 6–8, men som det her framgår av pkt. 6 om /y/, som ikke finnes i samisk, er mønsteret ikke like gjennomført her.

På det morfologiske nivået er avvikende genusmarkering det mest framtrepende trekket. Alle tre genus ser ut til å kunne bli forbytta med hverandre slik pkt. 9 viser, men det er overveiende maskulinum og nøytrum som blir feildistribuert. Femininummarkering er stort sett beholdt den preproprielle artikkelen <ho> (som også blir brukt foran tradisjonelt ikke-feminine nomen) og possessivene <mi> og <hennes>. Her er det verdt å merke seg at i forbindelse med nomen som er personer, innebærer genusforvekslinga alltid en kjønnsinversjon. Nøytrumsmarkører forekommer i noen få tilfeller, f.eks. <dæ bræst> (*presten*) og <dæ Lasse>, men ellers blir disse brukt på inanimate nomen, som <dæ staten> og <dæ belledekk> (*politikken*).

Videre i pkt. 10 viser eksemplene at bestemt singular ofte er morfologisk undermarkert og heller dannes av foranstilte ord, mens det vanligste suffikset for bestemt plural, *-an*, derimot blir overforbrukt. <Han> (og noe sjeldnere <den>) blir også hyppig brukt som formelt subjekt, jf. pkt. 11. Adjektivbøyinga avviker på flere måter, men hovedtendensen er at bestemt variant blir brukt i ubestemte konstruksjoner som i pkt. 12.

Like variasjonsprega synes det syntaktiske nivået å være. Enkelte skribenter har ingen tilfeller av brudd mot det man kan anse som «etablert norsk (eller nordnorsk)» leddstillingsmønster, mens andre legger inn

¹³ Nordsamisk har tradisjonelt ikke [ç] ordinitialt, og direkte innlån med denne lyden har derfor fått flere ulike substitutter: Noen steder affrikaten [tʃ], muligens etter mønster av ulike nordnorske talemål, som i /tʃos:ka/ *čoska* 'kiosk'; andre steder overgang til plosiv, som i /kilo/ *gilo* 'kilo', muligens med støtte i finsk; og i noen tilfeller begge, som i /tʃeak:sa/ *čeaksa* eller /keak:sa/ *geaksa* 'kjeks' (forekommer også som /k^beaak:sa/ *keaksa*).

mengder av syntaktiske brudd som knapt lar seg ordne i ryddige mønstre. Noen holder seg til manglende verbinversjon i hovedsetninger, særlig i sammenheng med nektingsadverb (pkt. 13). Andre frekvente strategier er utelatelse av kopulaverb og lite bruk av finittitet (pkt. 14). I tillegg kan preposisjoner enten inkluderes, utelates eller varieres på måter som gjerne oppfattes som avvikende.

Et høyfrekvent trekk er dobbelt negasjon i form av konstruksjoner som <ikkje ingenting>, <ikke aldrig>, og <ikke ingen>, og en nesten like viktig del av den klassiske formelen er leksemene <ogsoso> (*også*) og <mykke> (*meget*) – begge forekommer med mange ulike stavemåter. Videre opptrer ofte de eldre skriftformene *blive* og *have*, som bl.a. <plive>, <pleven>, også i tekster som ellers er talemålsnære. Fraser der *så* + adjektiv dobles, som <so kla, so kla>, <så fuil, så fuil>, <so pra, so pra>, er et annet emblematiske trekk sammen med et knippe samiske hilsener og interjeksjoner, særlig <voi, voi>, <bergele>, <gito>, <hivasti>, <boris> – samtlige med flere stavemåter. Enkelte skribenter holder gjennomgående fast på et «singular-vi» også når avsenderen er én enkeltperson. Noen steder kan bruken av <vi> og <vårres>/<vorran> forstås som at innsenderen uttaler seg på vegne av et fellesskap, men tidvis blir det også klart at <vi> erstatter et *jeg*, som når <kjeringa våres> og <våres hain> omtales.¹⁴

Mer overordna skriver den språklige formen i «finnkallbrevene» seg inn i grensesnittet mellom autentisitet og inautentisitet. Formen er autentisk ved at mange av «sametrekene» er velkjente fra tidligere forskning slik vi allerede har påpekt med henvisning til Bull (1993, 2004). Med utgangspunkt i en rekke studier presenterer Bull (2004) en oversikt over kontaktfenomener i norsk språkpraksis i språkkontaktbygder. Her inngår blant annet plosiv-interferens, at /i/ brukes for /y/, genusavvik – spesielt i forholdet mellom maskulinum og nøytrum, dobbel nektelse av typen «ikke aldri», brudd på V2-regelen og spesifikke mønstre for nominalfrasevariasjon for kategoriene numerus og bestemthet. Mange av disse trekkene er mer generelt velkjente også fra

¹⁴ At «finnkallen» i disse tekstene ofte brukte *vi* om seg selv, finner vi kommentert allerede på 1920-tallet. I en tekst i *Norgesposten* (Brooklyn, New York) i 1926 blir blant annet dette stiltrekket omtalt som typisk for brev der forfatteren «er en god nordmand, avstammet fra fjeldlapperne». Denne bruken av *vi* (for første person singular) blant samer ble påpekt så tidlig som omkring 1600 av Peder Clausson Friis (1881, s. 407): «[Siøfinnerne siger] icke nogen Tid *Jeg*, men *Vi* som sig».

strukturbeskrivelser av norsk som andrespråk (se f.eks. Brautaset, 2009). Samtidig er det ingen tvil om at brevenes språkstil også er inautentisk. Et eksempel på dette er alle de prepropriele artiklene som florerer i tekstene, ofte basert på feil genustilordning. Slike artikler er lavfrekvente i de tradisjonelle flerspråklighetsområdene i Nord-Troms og Finnmark (Bull, 1996, s. 163). Et annet eksempel er f⇔v-veksling, som oss bekjent per i dag ikke er beskrevet fra samisk-norske språkkontaktmøter i det hele tatt. Det er også klart at bruken av mange trekk forvrenses og overdrives i tekstene på inautentisk vis, som når det forekommer rene opphopninger av «kvasi-lappiske» markører som ikke er motivert av narrasjonen ellers.

Nedslag i materialet

Prøv frå Kommelhåjen – «Arbeider-Avisens pussige finnkall»

Som allerede nevnt var Kanelius Kommelhåjen (også <Kaneles> og <Kommelhaajen>) den første «finnkallbrev»-skribenten som ble publisert utenfor Nord-Norge. I januar 1924 kom det første innlegget på trykk i *Arbeider-Avisen* i Trondheim. Under overskrifta «Prøv frå Kommelhåjen» ytra Kanelius seg i relativt omfattende tekster (omtrent en tredel av en avisside i fullformat) med ujevne mellomrom gjennom 17 år fram til 1941. Tidvis slapp venner og slektninger av Kanelius til i spalten, som figurene Latrinus Kommelhåjen og Lasse Klongrvold, men språkformen forble den samme. Vi finner over 50 innlegg i *Arbeider-Avisen*, og mange av dem ble etter kort tid gjengitt i regionaviser i flere deler av landet. I 1927 ble spalten utstyrt med en egen vignett som skal forestille Kanelius sittende i kofte og med pennen i gang (se figur 1). Kommelhåjen-spalten er for øvrig et sjeldent eksempel på at «finnkallbrevet» ble supplert av illustrasjoner; det forekommer i form av penne-tegninger to ganger i 1934 og én gang i 1940. Samtlige innlegg ble forfatta av Harald Langhelle (1890–1942), som var redaksjonssekretær og seinere redaktør i *Arbeider-Avisen*. I et intervju i forbindelse med at han inntok redaktørstolen i 1940 (*Arbeider-Avisen* 8.1.1940), blir det be-krefta at han står bak signaturen Kommelhåjen, og dette framgår også av en oversikt over forfattermerker i norsk presse (Sommerfeldt, 1946, s. 17). Langhelle var opprinnelig fra Bruvik i Hordaland, men arbeida innenfor arbeiderbevegelsen og -pressa flere steder i landet. I 1918 ble

han ansatt som sekretær i Det Socialdemokratiske Ungdomsforbund i Norge-Norge, og året etter ble han redaktør for både *Nordlands Socialdemokrat* (Bodø) og *Folkeviljen* (Harstad). Det er trolig fra oppholdet i Harstad han har fått inspirasjon til figuren Kanelius. Det ekte Kommelhågen ligger like sør for Harstad by, og som andre grender i dette området ble Kommelhågen først bosatt av samiske familier (Lysaker, 1978, s. 177). Stedsnavnet var altså tett kopla til *det markasamiske*. Med tanke på Langhelles utstrakte reisevirksomhet i distriktet er det ikke utenkelig at han møtte samer med noen av de karakteristiske språktrekkene, men som den bladmannen han var, kan han også ha fått inspirasjon gjennom skriftlige kilder. Som omtalt ovenfor mente Alfred Nilsen, medarbeider og redaktør i Narvik-avisa *Fremover*, at han var den første til å skrive denne typen petitstoff, og hvis dette stemmer,¹⁵ er det godt mulig at Langhelle leste hans tekster. Også andre aviser i Ofoten hadde «finnkallbrev» på trykk mens Langhelle var virksom i Harstad.

I Langhelles tapning er «samestilen» temmelig sterkt karikert gjennom at en rekke av de typiske trekkene er høyfrekvente og i mange tilfeller overgeneralisert. Sammenlikna med de fleste andre skribenter har han dessuten nokså mange fraser fra samisk (om enn med haltende ortografi): Ved siden av de vanlige «Voi voi» og «perkele/bergele» finner vi <Ibmeli ramadus> ('gudskjelov'), <Sumas battaraika> (*cummas bahtaráiggi* 'kyss meg i ræva'), <Gito! Gito!> (*giitu* 'takk') og <gonagasbarne læ bottom> (*gonagasbárdni lea boah tán* 'kronprinsen kom / er kommet'). I enkelte sammenhenger kan man mistenke at Langhelles vestlandske bakgrunn skinner gjennom, og at både hans eget talemål og landsmål/nynorsk preger valget av former: Han griper tidvis til varianter som <me> (1.pers.pl.), a-infinitiv (<væra>, <brisa>, <veta>) og <halde> (inf.) som må sies å være lite typiske for en (nordlig) nordnorsk kontekst. Suffikset *-leg* er et annet slikt spor, sammen med formene <deim> (pron.obj.) og <fyrst> (adv.). Stavemåten <bole> for *bordet* må kunne forstås som en «trønderisme» ettersom [r] av historisk *rð* bare finnes i sørlig nordnorsk.

¹⁵ Et innlegg om «vi 'Finna' i Kommelhaajens menigheit» som sto på trykk i *Fremover* i desember 1923, er gjengitt i minst fjorten aviser de følgende månedene, og en annen tekst fra «Kommelhaugen» som ble trykt i *Fremover* i 1924, omtales i *Waren Sardne* 2.1.1926, men ettersom årgangene 1922–1927 av *Fremover* mangler i Nasjonalbibliotekets digitale base, har vi så langt ikke klart å finne flere eksempler på Kommelhågen-tekster eldre enn 1930.

Innholdsmessig er Langhelles Kommelhåjen-tekster blant de mest komplekse i korpuset. Hovedpersonens utsagnsposisjon er et nokså diffust utkantstrøk i nord, men samtidig har han påfallende god innsikt i forhold i avisas primære nedslagsfelt i Trondheim og Trøndelag. Trivialiteter fra dagliglivet i <vorrans gamme> flettes sammen med hendelser fra lokal- og rikspolitikken, og videre kommenteres interne stridigheter i Arbeiderpartiet på nokså forblommet vis. Karl Marx, Tranmæl, kronprins Olav, Mussolini, Gustav Indrebø, margbein og kom-mager virvles inn i samme univers og gjør satiren temmelig utilgjengelig for lesere av vår tid. Her aktualiseres ei klassisk utfordring for historiske sosiolingvister, som gjennomgående blir nødt til å rekonstruere et komplekst bilde av den sosiale konteksten som omgir det fortidige språkfenomenet de studerer (jf. Auer mfl., 2015, s. 5). Nærmere analyser av det som avisa *Nordlys* i 1930 omtalte som «[*Arbeider-Avisens*] pus-sige finnkall», krever betydelig innsikt i den samtidige politiske dis-kursen for å sikre den sosio-historiske validiteten, og vi har så langt ikke inkludert dette i undersøkelsene våre.

Sikkert er det at Kanelius Kommelhåjen ble godt kjent, ikke minst fordi tekstene ofte bevegde seg over i det ganske grovkorna, med pikante «feilstavinger» som <rævformistisk> (*reformistisk*), <fræsende venstre> (*Frisinnede Venstre*) og <piskop> (*biskop*) og stadige hentydninger til <prenvin> (*brennvin*) og kroppsvæsker og -lyder: <So fis ho eit gråve vind so han prake som dei skoil skjute med gammelbyrsa>. Kom-melhåjens kjendisstatus antydes også av at enkelte av hans formulerings-måter ble ansett som allment kjente. Det ser vi for eksempel av en kommentar som «Me have ikkje ingenting, som Cornelius Kommel-hoien sier» i *Smaalenenes Social-Demokrat* i 1934, og når *Opdalingen* i 1939 omtaler den nye rettskrivingsreformens stavemåter med *p* i ord som tidligere hadde hatt *b*, mener de at dette er «for likt 'kommelhåjen'».

Så selv om Langhelles Kommelhåjen muligens hadde et forelegg i Alfred Nilsens skriverier i *Fremover*, var det paradoksalt nok Trond-heims-versjonen som fikk størst gjennomslagskraft. Flere trønderske aviser har i 1920- og 1930-årene spredte innlegg som tydelig er kalkert over *Arbeider-Avisens* figur. Blant annet leverer studentavisa *Under Dusken* sin versjon av «Prev fra Kommelhåjen» høsten 1925. Her er språkformen enda mer karikert og inautentisk og rommer atskillige trekk med flertydig proveniens: For eksempel peker stavinga med *v* i <vriheit> og <volk> i retning av tysk, og suffiksvarianten <heit> kan i en

trondheimsk kontekst implisere både landsmål og bygdedialekter. Mindre diskutabel er nektelsen <itj>, som er en tydelig lokal markør.

Fremover trykte brev fra Kommelhåjen parallelt med Langhelles skriverier i *Arbeider-Avisen*, men sjeldnere og med «Gammel Jo» som sentralfigur. Språkformen er langt på vei den samme, men med nordnorske markører som palatalitet (<main>, <kuine>) og vokalsenking (<sevelisert> (*sivilisert*), <rekshospital>). Innholdet er dessuten i større grad basert på hverdagskomikk framfor satire over politiske forhold. Kommelhåjen-tradisjonen ble ytterligere forlenga av *Nordlands Avis* (Hemnesberget) som fra 1953 publiserte nye «Prøv frå Kommelhåjen», denne gangen med «Nils Nilsasa» som avsender. I innleggene som var på trykk utover i 1950-årene, var språkformen lett gjenkjennelig, men i likhet med tekstene i *Fremover* var det mer fokus på daglige og familiære gjøremål og mindre på politikk og forholdet til myndighetene. De siste innleggene fra Kommelhåjen vi har funnet, sto i *Nordlands Avis* i november og desember 1974. Da var «Per Persasa» avsender, og selv om både <gommunestyre> og <busjet> er nevnt, er det lite dagsaktuell satire i disse tekstene. Kommelhåjen gjorde et comeback i noen nummer av *Fremover* i 1961, denne gangen signert «Gammel-John», og vi finner også et «Brev ifrå Kommelhågen» i *Ofotens*

Figur 1: *Arbeider-Avisens* spalte «Prøv fraa Kommelhåjen», ført i pennen av Harald Langhelle, brukte denne vignetten fra 1927 til 1941. Faksimile fra *Arbeider-Avisen* den 21.9.1931 (CC BY-NC-ND). Signert F.M., muligens Fredrik Matheson.

Tidende i 1959, men da bruker figuren Joel Kommelhågen ingen av de tradisjonelle «sametrekke». Det er heller ingen referanser til det stereotypisk samiske i teksten.

Forsøk på språklek utenfor det nordnorske området

Det finnes også skribenter i sørnorske redaksjoner som gjør forsøk på å følge brevformelen. Et tidlig eksempel er et Kommelhågen-innlegg i *Arbeiderbladet* (Oslo) fra 1925 som legger seg tett opp til Langhelles stil, men som vi ikke kan finne i *Arbeider-Avisen*. Former som <æ flien> (*er blitt?*) og <ho skræm> (*skremmer*, pres.) bryter mot det vanlige mønsteret, men ellers må teksten sies å lykkes godt i sin imitasjon av «finnkallspråket» slik Langhelle bruker det. En tekst med overskrifta «Ein prev frå Finnmarkja» i lagsbladet *Ungdomsvon* (Molde) i 1928 er derimot mer idiosynkratisk. I parentes under overskrifta står «Samemaal», og blant en del gjenkjennelige trekk er former som har mer til felles med landsmål/nynorsk. Den vestnorske klangen kommer også fram på andre måter: Geitehold er riktignok velkjent fra deler av Nord-Norge, men en «fattifinne fraa Kautogeino» vil neppe gripe til <ti hovmotie jeitene som kliv i høge fjile> som den mest nærliggende metaforen. Også former som <mainne> (*mann*), <pæst> (for *fest*), <strakkje> og <streinvin> stikker ut sammenlikna med mønstrene vi kjenner fra flertallet av «finnbrevene».

Namdal Arbeiderblad slapp til to innlegg signert <Olaves Knarken> i 1928 og 1929, og dette er de eldste eksemplene på at «finnkallspråket» blir brukt helt uten øvrige referanser til det samiske. Foruten noen lokale markører som nektelsesvarianten <it> og jamningsformen <dagga> (*dager*) er framstillinga helt i tråd med «finnkallspråket». Til og med <voi, voi!> er på plass, men tekstene handler ellers kuriøst nok om lokale fotballoppgjør i Namdalen.

Partiorganet *Alarm* (Oslo) trykte et <reiseprev> signert <Finn-Morten> høsten 1931, og dette framstår som «formfullendtt» sammenlikna med de samtidige tekstene. Mye tyder på at forfatteren var harstadværingen Fritz Carlo Mikalsen, som allerede i 1929 hadde publisert en tekst i *Alarm* der «Finn-Morten» kom til orde. Mikalsen hadde tidligere hatt tekster på trykk i *Harstad Tidende*, og trolig var han godt kjent med «samestilen» derfra.

Vi har allerede nevnt de sytten «Præv i frå Rævmofjellet» som *Dagsavisen* (Trondheim) trykte gjennom store deler av 1948. Avsenderen «Mattis Sjursa» oppgis å være «en reinsame av den gamle gode sorten» som bor i en finngamme «visstnok et steds i Namdalen», og dette er dermed det første eksempelet på leserbrev fra et samisk miljø utenfor Nord-Norge. I Mattis' penn får «finnkallspråket» en tydelig trøndersk tone med jamvektsinfinitiver og <itj> som nekting, men de fleste av de andre særtrekkene videreføres.

Mottakelse – motstemmer

Det er vanskelig å si noe generelt om det som kan kalles resepsjonshistorien til dette mylderet av tekster. Men det faktum at sjangeren fikk så lang levetid og ble spredt så vidt, indikerer iallfall at avisutgiverne anså teksttypen som noe publikum ønska seg. Med moderne briller framstår det nokså forunderlig at sjangeren skulle treffe så breit, både med tanke på form og innhold. Mange av forsøkene på mer eller mindre autentisk talemålsnær staving fører med seg et skriftbilde som må ha vært like krevende å avkode i samtida som i dag. At <uinglean> står for *underklærne*, <kroindi> for *grundig* og <sdordenket> for *Stortinget*, er ikke helt intuitivt, og man må være godt trent i det *Adresseavisen* kaller «quasi-lappisk» (jf. ovenfor), for å kunne løse slike rebuser. Gåteknekkinga kan selvsagt i seg selv ha motivert en del lesere, men samtidig er det ingen tvil om at det formmessige gir tydelig motstand. Det gjør også innholdet i mange av tekstene, men her er det opplagt at vår avstand i tid gjør det vanskeligere å henge med i hentydningene til dagsaktuelle saker på lokal- og riksplan. I videre analyser av materialet blir det sentralt å se nærmere på hvilke diskurser de ulike tekstene knytter seg til, særlig for politiske forhold der «det samiske» inngår.

Det er imidlertid mulig å finne noen klare motstemmer som nokså tidlig reagerte på «finnkallbrevene». Blant de sterkeste er Nils Johnsen Sarri, som var med på å stifte Ofoten samelag i 1921, og som allerede i 1923 kom med et innlegg i *Fremover* (Narvik) der han kritiserte avisa for å ha trykt tekster som så tydelig drev gjøn med samene. Tre år seinere kom han med et liknende innlegg i det sørsamiske organet *Waren Sardne* ('Budskap fra fjellet', 2.1.1926) der kritikken er retta mot *Nordland*,

som hadde trykt «et inserat, som var skrevet paa et sprog der hverken var fugl eller fisk». Sarri kaller dette «et slags jeip efter samene», og han viser at han kjenner fenomenet fra flere aviser i regionen: «Det er ikke hyggelig at se sine naboer drive et forfatterskap der kun tjener til at skade det mest fredelskende folk, samernes renome.»

Hvor veletablert den språklige stilen hadde blitt i løpet av 10–15 år, får vi en indikasjon på i et redaksjonelt innlegg i avisa *Nordkap* (Hammerfest) i 1935. Der opplyses det om at avisa har fått tilsendt flere innlegg på «et slags samisk-norsk». Redaksjonen er oppmerksom på at slike tekster «vekker munterhet hos mange», men vil likevel ikke sette dem på trykk fordi «en slik sprogform virker direkte krenkende på bra folk». En rosverdig redaksjonell linje, vil nok de fleste mene, og det skulle gå 15 år før det kom et nytt «finnkallbrev» i avisa.

Det er ikke helt enkelt å fange opp publiserte ytringer som åpent reagerer på denne teksttypen, men fra etterkrigstida finner vi to avisinnlegg som nevner det. Det ene er signert Harald P. og sto i *Haalogaland* (Narvik) 11.2.1950. Skribenten irriterer seg over «billig ‘humor’ og talentlaust jatt» basert på «denne utidige geipen til samane sin sære måte å tale norsk på»: «Nei, la det vere slutt på det talentause jattet som ‘do, do, voi, voi, han Sara’.» Det andre er signert Ø.S. og sto under «Ordet fritt» i *Fremover* 4.2.1952. Innskriveren viser til et «finnkallbrev» som nylig sto i avisa, og hen reagerer på hvordan det framstiller «samenes primitive slutninger og uttrykksmåter i sin hjelpeløse Ofoten-dialekt»: «Mange fikk seg sikkert en billig latter over dette satiriske innlegget, men mange med meg vil sikkert se den tragiske bakside når tankene søker etter og fester seg ved satirens objekt.» Etter dette skulle det gå ni år før *Fremover* trykte det neste (og nestsiste) «Prev fra Kommelhåjen».

Sammenfattende betraktninger – og nye spørsmål

I tråd med Couplands (2001) beskrivelse av strategisk inautentisitet som virkemiddel i stilisering er det nettopp kombinasjonen av autentiske og inautentiske trekk som skaper den intenderte latterlige effekten av «finnkallbrevene»: «Sametrekken» må være tilstrekkelig autentiske og gjenkjennelige for at publikum skal klare å identifisere dem innenfor den felles sosiokulturelle referanserammen som de indeksikalske forbindelsene mellom de stereotypiske figurene og den karikerte språk-

bruken inngår i. Og parallelt er inautentisiteten – det opplagt kreative, hyperbolske og overskridende – et obligatorisk element i å konstruere det refleksivt komiske; tekstene utgjør et speilbilde av en felles, men like fullt vag kunnskap om og forståelse av en sosial orden i den virkelige verden.

Men hva var så effekten i en breiere kontekst av «slike tøvbrev», som Alfred Nilsen (tidl. redaktør i *Fremover*) kalte dem i 1950? Jakten på mulige svar kan umulig gå utenom den minoriserte gruppas perspektiv, som til dels kommer fram i sekvensen om motstemmer ovenfor. Anders Larsen – avisredaktør, lærer og forfatter av den første samiske romanen *Beaiveálgu* ('Daggry', 1912) – bidro til å skriftliggjøre opplysninger om sjøsamisk språk og kultur, inkludert ei lita samling av ordtak der vi finner denne vendinga: «En slarv av en nordmann bare ler, når samene taler norsk, men en norsk herremann hører godt etter og smiler ikke engang» (gjengitt på nordsamisk og norsk i Bjørklund & Gaski, 2014). Hvor gammelt dette ordtaket er, vet vi ikke, men ordtaket som muntlig traderingssjanger indikerer at samers erfaringer med latterliggjøring og herming av deres norske språkbruk går langt tilbake i tid. Det doble språkstigmaet fra fornorskingsperioden er dokumentert i forskning i både sjøsamiske (Johansen, 2009) og kvenske kontekster (Lane, 2010): Det var stigmatiserende for samer og kvener å snakke samisk og/eller kvensk, men vel så stigmatiserende var det i og etter språkskifteperioden å gi en samisk og kvensk identitet og tilhørighet til kjenne gjennom norske innlærervarieteter og språkkontaktdialekter med samiske og/eller kvenske trekk. I SFKs (2023) rapport vies fenomenet betydelig oppmerksomhet i utgreiinga om «Diskriminering på grunn av etnisk opprinnelse» (kap. 24.3.2):

I sannhets- og forsoningskommisjonens narrative intervju og skriftlige personlige historier har 255 personer fortalt at de har opplevd diskriminering i forskjellige [sic] form og i forskjellige sosiale sammenhenger. [...] De fleste forteller at de har blitt diskriminert på grunn av sitt samiske eller kvenske språk, eller mangel på språkkunnskaper. De som har delt sine historier med kommisjonen, forteller hvordan de har blitt hermet etter fordi deres måte å snakke på oppfattes som norsk med samisk, kvensk eller finsk aksent. Selv om de fleste beskrivelser er fra de to eldste aldersgruppene i kommisjonens materiale, forteller også yngre personer om lignende erfaringer. (SFK, 2023, s. 620)

Historikeren Henry Minde, som vi viste til innledningsvis, peker på det doble språkstigmaet som en avgjørende faktor i språkskiftet: «Det som

knekte det samiske språket var dermed ikke kravet om at samene måtte lære norsk i og for seg, men normen om at det [sic] den samiske ikke skulle høres når man snakket norsk; man måtte beherske norsk perfekt» (Minde, 2000, s. 96–97). Og noe «finnkallbrevene» bidrar til å kaste lys over, er den doble språkideologiske standarden som etableres parallelt: Mens samene skal beherske prikkfri norsk, kan nordmannen fritt bruke «kvasi-lappisk» som han vil. Denne formen for dobbel standard gjenfinnes i andre kontekster der «mock»-/imitasjonsvarianter av minoriserte gruppers språk gjør seg gjeldende, ofte med betydelige elementer av språklig rasisme (se f.eks. Smalls & Davis, 2023).

Avslutningsvis står vi overfor en rekke spørsmål på terskelen til videre utforskning av materialet: Det vil være verdifullt å gjøre mer presise og detaljerte foranalyser med vekt på hvilke trekk som kan sies å være autentiske interferensfenomener fra samisk – og dermed markerte og bærere av indeksikalitet. Det vil være sentralt å gjøre innholdsanalyser av tekstene, ikke minst med øye for de politiske motivene som kjennetegner alle tekstene der <bolledikk> er en gjenganger, særlig med koplinger til Arbeiderpartiet. Dette er som nevnt den delen av materialet som vi oppfatter som mest utilgjengelig for en moderne leser, men ikke desto mindre interessant og viktig i en kontekstualisering av språkpraksisen. En annen form for innholdsanalyse vi ser for oss, er vektlegging av metaspråklige og språkhierarkiske forhold der det lages tydelige koplinger mellom «samene»s språkmestring og sivilisatoriske nivå, noe som blant annet antydes i den strengen vi har inkludert i tittelen på denne artikkelen (henta fra *Ofoten Folkeblad* 25.9.1930). Ikke minst er det viktig å utforske forbindelseslinjene til revytradisjonen der karikering av samers norsk har vært et utbredt – flere steder obligatorisk – virkemiddel. Og til slutt vil vi gjerne se nærmere på humordimensjonen ved fenomenet. For hvorfor ble «finnkallbrevene» oppfatta som morsomme i det omfanget og med den utbredelsen i tid og rom som disse tekstene peker i retning av? I sum kan svar på disse spørsmålene kaste nytt lys over hvordan representasjoner av samer og deres norske språkbruk ble del av den breiere norske offentligheten på 1900-tallet.

STIAN HÅRSTAD
Professor, Institutt for språk og litteratur, NTNU
stian.haarstad@ntnu.no

ÅSE METTE JOHANSEN
Førsteamanuensis, Institutt for språk og kultur,
UiT Norges arktiske universitet
ase.mette.johansen@uit.no

Litteratur

- Agha, A. (2003). The social life of cultural value. *Language & Communication*, 23(3–4), 231–273. [https://doi.org/10.1016/S0271-5309\(03\)00012-0](https://doi.org/10.1016/S0271-5309(03)00012-0)
- Auer, A., Peersman, C., Pickl, S., Rutten, G. & Vosters, R. (2015). Historical sociolinguistic: the field and its future. *Journal of Historical Sociolinguistics*, 1(1), 1–12. <https://doi.org/10.1515/jhsl-2015-0001>
- Bastiansen, H. G. & Dahl, H. F. (2003). *Norsk mediehistorie*. Universitetsforlaget.
- Berntsen, B. (1999). *Skarpt sett*. Andresen & Butenschøn.
- Bjørklund, I. & Gaski, H. (red.) (2014). *Anders Larsen: 'Mearrasámiid birra': ja eará čállosat = 'Om sjøsamene': og andre skrifter*. Tromsø Museum skrifter XXXV. ČálliidLágádus.
- Brakstad, I. V. (2011). Jøden som konstruksjon i norske vittighetsblader ca. 1916–1926. I V. Moe & Ø. Kopperud (red.), *Forestillinger om jøder – aspekter ved konstruksjonen av en minoritet 1840–1940* (s. 109–126). Unipub.
- Brautaset, A. (2009). Norsk som andrespråk. I T. Bull & A.-R. Lindgren (red.), *De mange språk i Norge – flerspråklighet på norsk* (s. 163–184). Novus forlag.
- Bull, T. (1993). Språkskifte hos kvinner og menn i ei nordnorsk fjordsamebygd. I G. Bjørhovde, S. des Bouvrie & T. Steinfeld (red.), *Gå mot vinden. Festskrift til Åse Hiorth Lervik på 60-årsdagen 2. juli 1993* (s. 190–211). Emilia.
- Bull, T. (1996). Målet i Troms og Finnmark. I E. H. Jahr & O. Skare (red.), *Nordnorske dialekter* (s. 157–174). Novus forlag.

- Bull, T. (2004). Samisk-nordisk språkkontaktforskning. Eit statusoversyn. I J. Kusmenko (red.), *The Sámi and the Scandinavians. Aspects of 2000 years of contact* (s. 183–198). Verlag Dr. Kovac.
- Coupland, N. (2001). Dialect stylization in radio talk. *Language in Society*, 30, 345–375. <https://doi.org/10.1017/S0047404501003013>
- Friis, P. C. (1881). Norrigis Bescriffuelse. I G. Storm (red.), *Samlede skrifter* (s. 243–410). Den norske historiske Forening / A.W. Brøgger.
- Hagland, J. R. (2010). – hann braust vid ad tala norrænu: om fremmend-språk og morsmål i vestnorsk mellomalder. *Nordand. Nordisk tidskrift for andrespråksforskning*, 5(1), 27–36.
- Halonen, M. & Pietikäinen, S. (2017). Mocking fakeness. Performance, phonetic aspiration and ethnic humour. *Pragmatics*, 27(4), 507–528. <https://doi.org/10.1075/prag.27.4.02hal>
- Hårstad, S. (2023). «Jai er en ærlig Jude». Språklig stilisering av «jødiskhet» i norsk offentlighet frem til 1940. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, 39(1), 30–68. <https://doi.org/10.21827/tvs.39.1.40598>
- Jensen, E. B. (2017). Tromsøseminaristene: Dype spor i nordnorsk kultur- og samfunnsliv. *Ottar*, 318, 3–10.
- Johansen, Å. M. (2009). *Velkommen te 'våres Norge. En kvalitativ studie av språkbytte og språkbevaring i Manndalen i Gáivuotna/Kåffjord*. Novus forlag.
- Kjerschow, P. (1922). *Utkast til lov om rendriften*. Landbruksdepartementet.
- Klippenberg, M. (1995). Folkeleg opplysning på fullnorsk grunn. Tida før 1905. I J. Kløvstad (red.), *Ungdomslaget. Noregs Ungdomslag 1896–1996* (s. 15–86). Det Norske Samlaget.
- Krefting, E., Nøding, A. & Ringvej, M. (2014). *En pokkers Skrivesyge. 1700-tallets dansk-norske tidsskrifter mellom sensur og ytringsfrihet*. Scandinavian Academic Press.
- Lane, P. (2010). 'We did what we thought was best for our children': a nexus analysis of language shift in a Kven community. *International Journal of the Sociology of Language*, 202, 63–78. <https://doi.org/10.1515/ijsl.2010.014>
- Lien, L. (2015). '... pressen kan kun skrive ondt om jøderne'. *Jøden som kulturell konstruksjon i norsk dags- og vittighetspresse 1905–1925*. [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.

- Lysaker, H. (1978). *Trondenes bygdebok. Gårdshistorie for Sandtorg herred*. Trondenes bygdeboknemnd.
- Minde, H. (2000). *Diktning og historie om samene på Stuoranjárga*. Diedut 4. Sámi instituhtta / Sámi dutkamiid guovddáš.
- Pettersen, M. E. (2003). Samene kommer til Ballangen. *Árbok for Ballangen*, 5, 12–16.
- Rampton, B. (2009). Interaction ritual and not just artful performance in crossing and stylization. *Language in Society*, 38, 149–176. <https://doi.org/10.1017/S0047404509090319>
- Rasmussen, T. (2021). Inuitrepræsentationer i norske vittighedsblade 1888–1933. I E. Rees, H. Karlsen, M. Brovold & S. Dingstad (red.), *Minoritetsdiskurser i norsk litteratur* (s. 67–89). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215045320-2021-04>
- [SFK 2023] Sannhets- og forsoningskommisjonen (2023). *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen*. Avgitt til Stortingets presidentskap 01.06.2023. Dokument 19 (2022–2023). Sannhets- og forsoningskommisjonen. <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Organene/sannhets—og-forsoningskommisjonen/>
- Røssaak, E. (2022). Nasjonalbibliotekets massedigitalisering: En ny tilgang på fortid blir til. I A.-B. Gran & E. Røssaak (red.), *Mangfold i spill. Digitalisering av kultur og medier i Norge* (s. 152–172). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215044828-2021-08>
- Silverstein, M. (2003). Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language & Communication*, 23(3–4), 193–229. [https://doi.org/10.1016/S0271-5309\(03\)00013-2](https://doi.org/10.1016/S0271-5309(03)00013-2)
- Smalls, K. A. & Davis, J. L. (2023). Language and Racism. I A. Duranti, R. George, & R. C. Riner (red.), *A New Companion to Linguistic Anthropology* (s. 560–576). Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119780830.ch31>
- Sommerfeldt, W. P. (1946). *Forfattermerker i norske aviser og tidskrifter*. Annen utgave. Fabritius & Sønner.
- Trohaug, K. K. (2005). *Samar i norsk litteratur. Ein studie*. HBO-notat 1/2005. Høgskolen i Bodø.

«Grei skuring»? En komikers imitasjon av norsk med polsk preg

Anne Golden¹ og Lars Anders Kulbrandstad²

¹MultiLing, Universitetet i Oslo, ²Universitetet i Innlandet

Sammendrag

I denne artikkelen presenterer vi Danuta, komikeren Lene Kongsvik Johansens scenefigur, slik hun fremstår som del av et standup-show. Danuta er en vaskehjelp fra Polen og forteller om sine erfaringer fra hjemmene hun har arbeidet i, samtidig som hun reflekterer over nordmenns adferd. Vi analyserer Danutas språk og opptreden, spesielt Kongsvik Johansens imitasjon av et andrespråkspreget norsk talt av polakker, inklusive ordvalget, og til dels innholdet i fortellingen. Det vi ønsker å finne ut, er i hvor stor grad Danutas kommunikative adferd har noe til felles med autentisk andrespråksnorsk talt av polakker mens de er innlærere. Data til denne sammenligningen har vi fått fra flere kilder: analyse av et opptak av en polsk innlærer, tidligere studier av polakkers andrespråksnorsk og diskusjon om Johansens imitasjon med fire polske lingvister. Vi finner at Johansens imitasjon har mange trekk til felles med polskpreget andrespråksnorsk, selv om disse ikke er konsekvent gjennomført. Vi stiller også spørsmål om slik humor med imitasjon av andrespråkspreget norsk og humoristiske fortellinger kan oppfattes som nedlatende og dermed er problematisk. Her finner vi at Danutas fortelling er like krass overfor nordmenns væremåter som overfor polakker, og at de stereotypiske forestillingene hun trekker frem, vel så ofte peker på nordmenn. I denne diskusjonen bruker vi analysebegreper fra et par humorteorier, og vi refererer til polske og norske

lingvisters synspunkter. I tillegg viser vi til noen standup-komikeres vurdering av humorens grenser slik det kommer frem i media og intervjuer.

Nøkkelord: *humor, imitasjon, polsk, andrespråkpreget norsk, standup*

Abstract

In this article, we present Danuta, a stage character of comedian Lene Kongsvik Johansen, as she appears in a stand-up show. Danuta is a cleaning lady from Poland and talks about her experiences from the homes she has worked in, while reflecting on the behavior of Norwegians. We analyze Danuta's language and behavior, in particular Johansen's imitation of Norwegian learner language spoken by Poles, including her choice of words, and partly the content of her story. What we want to find out is to what extent Danuta's communicative behavior, which we assume is based on Norwegians' perceptions of Polish-influenced learners' Norwegian, is similar to authentic learners' Norwegian spoken by Poles while they are learning the language. We have obtained data for this comparison from several sources: by analyzing a recording of a Polish learner, by looking at previous studies of Poles' Norwegian, and by discussing Johansen's imitation with four Polish linguists. We find that Johansen's imitation has many features in common with Polish-influenced Norwegian, even if these are not consistently implemented. We also ask whether such humor with imitation of learners' Norwegian and humorous stories can be perceived as condescending and thus problematic. Here we find that Danuta's story is likely harsh towards Norwegians' ways of being as towards the Poles, and that the stereotypical ideas she presents often point to Norwegians. In this discussion, we use analytical concepts from a couple of humor theories, and we refer to Polish and Norwegian linguists. In addition, we refer to some stand-up comedians' views of the limits of humor as it appears in the media and interviews.

Key words: *humor, imitation, Polish, learner Norwegian, stand up*

Innledning

Lene Kongsvik Johansens scenefigur Danuta inngår i standup-showet *Rett fra Navlen*, som ble vist på standup-scenen Latter og på TV (både TV-Norge og Discovery+) fra høsten 2019 (premiere 21. august) og utover på vinteren 2020. I sketsjen er Danuta en vaskehjelp fra Polen som har arbeidet i noen norske hjem. Hun forteller om sine erfaringer fra et par av hjemmene samtidig som hun reflekterer over nordmenns adferd. I studien som er presentert i denne artikkelen, undersøker vi i hvor stor grad Danutas språk sammenfaller med autentiske polakkers norsk, og om denne sceneopptredenen er underholdende også for personer som snakker norsk med en eller annen aksent, eller om den kan virke nedlatende, da særlig overfor polske innvandrere.

Vi starter med å introdusere scenefiguren Danuta og analyserer så språket hennes. Dette sammenligner vi med norsken til en autentisk polsk innlærer og diskuterer hvilke av Danutas språktrekk som er typiske, eventuelt utypiske, i norsken til personer med polskspråklig bakgrunn. Vi inkluderer også fire polske lingvisters synspunkter på Danutas norsk. Dernest diskuterer vi hvor underholdende det er å lytte til Lene Kongsvik Johansens imitasjon av polskpreget norsk, eller om hele innslaget – både språkføringen og historiene – kan virke nedlatende overfor polakker i Norge. Her inkluderer vi også vurderinger fra et par norske lingvister. Vi tar i tillegg med komikeres synspunkter på humor som er kommet frem i media, og fra et par komikere som vi selv har intervjuet. Men aller først introduserer vi de sentrale teoretiske begrepene som vi bruker, det vil si språklig imitasjon, stereotyper og særlig humor. Vi presenterer også noen tidligere analyser av andrespråkspreget norsk hos innlærere med polskspråklig bakgrunn.

Imitasjon, stereotyper og humor

I Kulbrandstad og Golden (2024) har vi diskutert hva imitasjon er, hvilke språkbrukssituasjoner slik imitasjon forekommer i, hvilke funksjoner imitasjonen har, og hvilken innsikt i folkelingvistiske stereotyper studiet av imitasjonen gir. Der gir vi en oversikt over forskningsfeltet andrespråksimitasjon, og vi presenterer en typeinndeling av feltet. Hovedinndelingen går mellom intensjonell og ikke-intensjonell imitasjon (ibid, s.

9) og i denne artikkelen er det en planlagt intendert effektskapende imitasjon av polsk andrespråksnorsk vi studerer.

Stereotypier kan ganske enkelt defineres som Kanahara (2006, s. 306) gjør, som “a belief about a group of individuals”, og de er ikke nødvendigvis diskriminerende eller fordomsfulle. (Se nærmere drøfting i Creese & Blackledge, 2020; Opsahl & Golden, 2023). Stereotypier som knyttes til noen innvandrergrupper, er i Norge blitt undersøkt av Bye (2015), der 63 deltakere ble bedt om å vurdere hvordan nordmenn flest så på de fem største innvandrergruppene i Norge (Bye mfl., 2014, s. 473). Hun brukte «The Stereotype Content Model» utarbeidet av Fiske mfl. (2002). I denne modellen er forestillingene organisert i to dimensjoner, en varmedimensjon og en kompetansedimensjon. Når resultatet ble presentert grafisk med to akser, en for hver dimensjon, samlet oppfatningene av innvandrerne under ett seg midt i grafen. Da deltagerne videre ble bedt om å vurdere spesifikke innvandrergrupper, forble de polske innvandrere i denne midtposisjonen sammen med de pakistanske og irakiske, mens de svenske og somaliske skilte seg fra den generelle innvandrer-kategorien og de andre innvandrergruppene. Svenske innvandrere ble oppfattet som både varme og kompetente, mens somaliske innvandrere ble knyttet til den mest negative stereotypien (lav varme, lav kompetanse). Andre stereotypiske forestillinger om polakker i Norge er at de stort sett er håndverkere (Golden & Opsahl, 2023), de er hardt arbeidende kroppsarbeidere med svake ferdigheter i norsk (Dyrlid, 2018), de tar litt lett på norske lover og regler (Obojska, 2020), og en polsk kvinne er «den perfekte renholdermodell» (Opsahl & Golden, 2023).

Flere norske forskere (Kjus & Kaare, 2006; Botvar, Gresaker & Hovdelien, 2019) definerer humor i tråd med den amerikanske psykologen og humorforskeren Paul McGhee (1979, s. 6) som «de forhold ved en situasjon som får oss til å le». Men som McGhee selv skriver, er denne definisjonen sirkulær, og han konkluderer med å si at humor er noe som bare eksisterer i hodene våre, men at vi gjenkjenner den når vi ser den, og «we are more likely to see it in some moods than others» (McGhee, 1979, s. 6). En like enkel definisjon finnes i Dahl (2021, s. 45), som sier det er en måte å kommunisere på som har som mål å fremprovosere glede og latter, og som blir tolket som morsomt. Med andre ord inkluderer Dahl tolkning. Botvar, Gresaker og Hovdelien (2019, s. 13) legger til at humor er et relasjonelt og situasjonelt fenomen som ikke har en fastlagt, iboende mening, men som også gis mening ut fra den

kulturelle konteksten og de spesifikke sosiale situasjonene den inngår i. De bygger her på Kjus og Kaare (2006, s. 15), som også understreker at det som oppleves som humoristisk, vil variere, siden «bruk, opplevelse og verdisetting av humor [er] avhengig av kulturell kontekst og av de bestemte sosiale situasjonene den tar form i». Det er det samfunnsmessige aspektet som er i fokus i den humorsosiologiske debatten (sociology of humor), som ifølge Kuipers (2014, s. 1) dreier dette seg mest om de alvorlige implikasjonene som humoren kan ha. Dette gjelder særlig ved politisk, etnisk og sexistisk humor. Hun hevder (s. 9) at debatten går mellom dem som mener at humoren kan fungere som motstand eller opprettholdelse («resistance» eller «support») avhengig av politisk regime, og altså er viktig, og dem som mener at dette synet overdriver humorens betydning, og hevder at humoren er grunnleggende tvedydig.

Tradisjonelle humorteorier som inkongruensteorien, overlegenhetsteorien, ventilteorien og karnevalsteorien (Kjus & Kaare, 2006, s. 16) har gitt sitt bidrag til forståelsen av humor, og vi finner at særlig inkongruensteorien med sitt fokus på det uventede og motstridende, og karnevalsteorien med sitt fokus på det overskridende og kreative (Kjus & Kaare, 2006; se også Lomeu Gomes, Opsahl & Røyneland, 2024) bidrar med nyttige innsikter for vår analyse. Ifølge inkongruensteorien kan latteren utløses av ytringer og handlinger som oppfattes som brudd med tilvante mønster, går mot vante forestillinger, ikke passer inn i situasjonen eller er fenomener som oppleves som absurde (Botvar mfl., 2019, s. 19). Karnevalsteorien er inspirert av Bakhtin og hans analyse av karnevalskulturen i middelaldersamfunnet, der autoritetsforhold ble snudd på hodet (Bakhtin, 2003; Johansen, 2020). Det humoristiske lå nettopp i vrengebildet av situasjoner og relasjoner, noe som hevet bevisstheten om rådende sosiale og politiske forhold (Kjus & Kaare, 2006, s. 19).

All humor er ikke like morsom for alle. Kant og Norman (2019) mener at årsaken til at samme spøk kan oppleves forskjellig, henger sammen med den psykologiske og/eller sosiologiske avstanden fra den enkelte tilhører både til innholdet og formen i spøken så vel som til komikeren (se også Kulbrandstad & Golden, 2024). Dessuten spiller fortellerens avstand til spøken – geografisk, tidsmessig eller sosialt – en rolle. Både grad av makt og kulturelle forskjeller vil også ha innflytelse på hva som anses akseptabelt å spøke med. Nettopp dette trekkes frem i intervjuene med standup-artister. I intervjuene i Morgenbladet mars

2023 understrekes det at hvem og hva som kan spøkes med, har forandret seg (Morgenbladet, 2023), og de to vi selv har intervjuet, hevder at de ikke lenger spøker med ‘alle’ grupper, særlig ikke med folkegrupper som «har hørt mye negativt allerede», men med folk fra naboland (finner og svensker) og tidligere kolonimakter (Frankrike) og supermakter (USA) går bra. Dessuten mener de at artister har større handlingsrom dersom de selv på en eller annen måte har et utseende som peker mot en annen folkegruppe eller har en familiebakgrunn fra en minoritet i Norge. Med andre ord er både avstand og makt sentrale aspekter i intervjupersonenes refleksjoner om hva som er akseptabelt.

Guri Melby (2008, s. 40) valgte å undersøke humorprogrammet *Team Antonsen* i sin språkholdningsstudie fordi «humor i mange tilfeller speiler holdninger og verdier i samfunnet på en mer ‘ærlig’ måte enn andre medietekster», og fordi man der kan «ta for seg emner og bruke virkemidler som er tabubelagte og politisk ukorrekte i andre sammenhenger». Dette synet passer med annen forskning om humor, f.eks. hos Kjus og Kaare (2006). For Espen Beranek Holm (NRK, 2024) er god humor «å klare å se ting fra en annen vinkel, se det i annet lys, se det med andre øyne. Og da kan det også kanskje fungere som en øyeåpner.»

Som vi ser, blir humor omtalt som et relasjonelt og situasjonelt fenomen som ikke har en fastlagt, iboende mening, men som gis mening ut fra den kulturelle konteksten og de spesifikke sosiale situasjonene den inngår i, og den må tolkes. Den endrer seg hele tiden og gjenkjennes lettere når vi er i et visst humør. Avstanden mellom aktørene, dvs. mellom avsender og mottager, så vel som mellom spøken og disse aktørene er viktig for at spøken anses som akseptabel, og maktforhold spiller en rolle. Humoren kan likevel være tabubelagt, men ansett for å være ærlig, og den kan fungere som øyeåpner for nye innsikter. Og ikke minst, det er noe man ler av. Dette er vårt utgangspunkt i denne studien.

Danuta

Lene Kongsvik Johansens scenefigur Danuta i skjetsen fra forestillingen *Rett fra Navlen* er ikledd en mørk kjole med stor hvit blondekrage som går ut over skuldrene, og hun har høyhælte sko. Påkledningen virker gammeldags. I det meste av innslaget fremfører Danuta en monolog, men det er også innslag av musikk, hun tar noen dansetrinn, og både

sang eller snakkesang (med noen rim) forekommer i de ca. sju minuttene innslaget varer. Slik innledes innslaget:

Goddag. Jeg heter Danuta og siden ett år jeg har bodd i Norge og vasket for nordmenn. Du kan si min historie er enkel historie. Norge er rikt land, jo, dere er rik. Jo, så hvis dere trenger hjelp med vaske, dere har rad, og da jeg får jobb. Det er grei skuring. Det er en ting jeg lært av vaske for nordmenn. Ingen nordmenn vil ha vaskehjelp. Nei, dere synes vaskehjelp er flaut eller kvinne ... hva er det du sier? «Kvinnefintelig»? Ja, det er «fintelig». Eller dere er redd vaskehjelp skal stjele penger eller se dildo. Men det er på grunn av tidsklemme, prolaps eller sliten følelse nesten alle nordmenn har vaskehjelp. Og det jeg synes er litt morsomt.

Innledningen illustrerer godt Danutas kommunikative adferd. Vi finner blant annet avvik fra det vi kan kalle L1-norsk i form av talt bokmål (Mæhlum & Røynealand, 2023) på ulike språklige nivå, det vil si både når det gjelder syntaks (*siden ett år jeg har bodd i Norge*) og morfologi (*dere er rik*). Dessuten finnes det fonologiske avvik som ikke kommer frem i teksten over (se eksempler i analysen nedenfor og oversikt i vedlegg 1). Men Danuta bruker også lavfrekvente ord som *tidsklemme* og *flaut* og et eldre og ikke så vanlige uttrykk som *Det er grei skuring*. Hun ironiserer over det hun ser som typiske norske verdier som likestilling, og til dels kritikkverdig norsk adferd som fordommer mot utlendinger (de stjeler) og dobbeltmoral (de vil ikke innrømme at de bruker vaskehjelp), hun henviser til en seksuell aktivitet som er forbundet med skam i visse miljøer (dildo), og hun uttrykker klart sin oppfatning av den norske væremåten: *det jeg synes er litt morsomt*. Hun henvender seg direkte til et norsk publikum (*dere/du*). Hennes gammeldagse klesdrakt gir assosiasjoner til tidligere tiders husjomfruer. De humoristiske innslagene finnes følgelig både i språk, innhold og klesstil.

Våre forskningsspørsmål er hvorvidt Danuta høres polsk ut når hun snakker norsk, dvs. i hvor stor grad språket hennes sammenfaller med autentiske polakkers norsk. Dessuten spør vi om denne sceneopptredenen (både språkimitasjonen og innholdet i sketsjen) er underholdende også for personer som snakker norsk med en eller annen aksent, eller om sceneopptredenen kan virke nedlatende, særlig overfor polske innvandrere.

Tidligere forskning av polske innlæreres norsk

Det finnes ikke mange studier av språket til polske innlærere når de snakker norsk. Men i en nylig publisert masteroppgave har Stian Ramstad (2024) både oppsummert forskningen og selv undersøkt hvilke uttalemessige avvik som forekommer, og hvilke trekk som oppleves som mest fremtredende av førstespråkstalere av norsk. Tolv polske andrespråkstalere med et språknivå mellom B1 og C1 på CEFR-skalaen leste opp en norsk tekst som inneholdt «alle de uttalemessige trekkene ved østnorsk som var forventet å være problematiske for polske førstespråkstalere» (ibid, s 54). Ramstad hadde kommet frem til disse forventede problemene ved å studere beskrivelser av både norsk og polsk fonologi og sammenligninger av disse slik som i Kristoffersen (2000) for norsk, i Gussmann (2007) for polsk, og i Biskup (1988), Skommer (2014) og Garbacz (2023), som sammenligner systemene. Elleve førstespråkstalere, kalt bedømmere, som alle brukte en østnorsk varietet, vurderte opplesningene. Ramstad fant at bedømmerne til sammen reagerte på tolv avvik¹: avvik ved intonasjon, tonem, trykk, vokallengde, samt ord-final avstemming av de stemte konsonantene /g/ og /v/ («utlydsherdning»), realisering av /u/ som [u]; /y/ som [i]; /ø/ som [ɛ], [u], [o], [u] eller [y]; /s/ som [z]; /t/, /d/ og /n/ som [rt], [rd], [rn]; og /r/ som [r] (Ramstad, 2024, s. 65).² De fire prosodiske avvikene var de mest utbredte, dvs. avvik ved intonasjon, tonem, trykk og vokallengde, de fantes i opplesningene til alle deltagerne og ble derfor utpekt som «de aller mest fremtredende kjennetegnene» (ibid, s. 96) ved polskpreget norsk. I tillegg undersøkte han hvordan denne aksenten ble oppfattet av bedømmerne, nemlig i hvor stor grad de oppfattet aksenten til de ulike polske innlærerne som sterk, forståelig, forstyrrende og (u)behagelig.

Så vidt vi kan se, finnes det ikke publiserte studier som tar opp typiske morfologiske, syntaktiske eller leksikalske avvik hos polakker når de *snakker* norsk, med unntak av én studie (se under). I Golden, Mac Donald og Ryen (2014) er det nevnt en rekke grammatiske forskjeller mellom norsk og polsk, f.eks. at polsk har fri ordstilling (siden det er et

¹ Ramstad (2024, s. 64) kaller disse avviksvariabler, og de er dannet av elleve avvik. Den tolvte er konsonantkombinasjonene [rt, rd, rn] som ikke uttales som retrofleksjer.

² Siden de polske innlærerne leste en tekst som bedømmerne vurderte, hadde de skriftlig innputt og forholdt seg egentlig til norske grafemer og grafemkombinasjoner.

kasusspråk), obligatorisk aspektmarkering ved verbene, flere verb og preposisjoner som krever genitivsform av det påfølgende substantivet, og mer bruk av prefiks i verbene (der norsk bruker verbalpartikler). Etter vårt kjennskap er det foreløpig ingen studier som har undersøkt om disse forskjellene fører til avvik i polakkers *muntlige* norskbruk. Derimot har vi noen få studier av *skriflig* norsk hvor polakker er inkludert. Disse studiene er stort sett basert på teorien om tverrspråklig innflytelse, og kontrastiv analyse av språkene er derfor et viktig utgangspunkt. Ett av trekkene som er studert, er avvikende tempusbruk. Dette er for så vidt et generelt andrespråkstrekk og forekommer særlig hos personer som har et aspektprominent språk som førstespråk, slik som polsk er. Presens perfektum er da en vanskelig kategori og blir ofte erstattet med preteritum eller presens av polske innlærere (Janik, 2010). I den ene studien av muntlig som vi har funnet, er det akkurat denne erstatningen som forekommer (Szymańska & Janik, 2022). Forskerne finner også en moderat bruk av preteritum perfektum og svært hyppig bruk av modalverbet *skulle* om fremtidshendelser. Men siden dette er språkbruken til kun én polsk lege med svært gode norskkunnskaper som studeres i én konsultasjon, er både konteksten og generaliserbarheten begrenset.

Et annet trekk som er undersøkt inngående hos polske norskinnlærere, er adjektivformene i skriftlig norsk (Janik, 2016). Både polsk og norsk har kongruens i både attributiv og predikativ stilling (s. 259), og Janik fant at innlærerne ikke hadde større problemer med tilegnelsen av dette fenomenet (s. 201). De få feilene som innlærerne i hennes studie gjorde, kom for det meste av problemer de hadde med å identifisere den grammatiske konteksten adjektivet befant seg i, altså gjenkjenne substantivenes tall og genus og hvorvidt de sto i bestemt eller ubestemt form (f.eks. *en god mønster, samfunnet er egentlig ganske rik*). Heller ikke genustilordningen så ut til å volde spesielt besvær for polske innlærere (Pawlinska, 2023), de avvikene hun fant, var noen hankjønnsformer som ble brukt ved hunkjønnsord, og intetkjønnsformer ved hankjønnsord.

Bestemthetshåndtering viser seg generelt å være problematisk for personer som ikke har bestemthet som grammatisk kategori i førstespråket (Johansen, 2022) og dette gjelder derfor også for innlærere med polsk språkbakgrunn. Og de fleste innlærere har vanskeligheter med ordstillingen i norsk. I en masterstudie (Tveit, 2009) ble beherskelsen av

den såkalte inversjonsregelen hos innlærere med tysk og polsk språkbakgrunn sammenlignet (til sammen 120 innlærere fra to nivå i ASK-korpuset). Resultatene viste at de polske innlærerne hadde mange flere avvik enn de tyske innlærerne, og forskjellen ble forklart med større likhet mellom den norske og tyske setningsstrukturen enn mellom den norske og polske når det gjelder ordstillingen i deklarativsetninger.

Selv om det er mange innlærergrupper – og ikke bare de med polsk språkbakgrunn – som har vanskeligheter med de kategoriene i norsk som vi har kommentert over, dvs. tempus, bestemthet, genus, adjektivkongruens og inversjon, varierer det i hvilken grad og på hvilken måte disse trekkene er problematiske. Det fører derfor til at de ulike gruppene løser utfordringene i den norske grammatikken på ulike måter, og språket deres vil være preget av normlikhet og forskjellige avvik i varierende grad.

Vurderinger av og holdninger til innlærerspråk

Det finnes – så vidt vi vet – ikke noe forskning om hvorvidt det generelt oppfattes negativt eller komisk å ha en utenlandsk aksent når en snakker norsk. Men det finnes relativt mange studier med ulike metoder og tilnærminger som indirekte berører dette temaet (se Kulbrandstad (2015) for en oppsummering). Studiene viser at de fleste nordmenn er ganske positive til aksentpreget norsk, men at det varierer noe avhengig hvem personene som snakker aksentpreget er, hvilket yrke de har, hvor de jobber osv. Studiene viser også at det varierer litt avhengig av bedømmernes egen bakgrunn (Carlsen, 2006; Kulbrandstad, 2007). En studie gjennomført av Kløve og Kibakaya (2007) tar for seg arbeidsgiveres reaksjoner på uttalen til arbeidssøkere med utenlandsk bakgrunn. Disse tar stilling til en rekke påstander om utlendinger som har utenlandsk aksent. De fleste svarer at de er *uenige* i påstander om at utlendinger bør forsøke å kvitte seg med aksenten, at personer med utenlandsk aksent ikke bør ansettes i ansvarsfulle stillinger, og at personer med aksentpreget norsk sannsynligvis ikke har høyere utdanning. Dette tyder på at aksentpreget norsk ikke ble sett på som noe negativt. At det likevel var ferdigheter i norsk som var det viktigste kriteriet når arbeidsgiverne skulle vurdere hvorvidt de ville ansette personene som de hadde hørt på opptakene, indikerer likevel at avvik i språket ikke aksepteres like lett.

Et av forskningsspørsmålene i Ramstad (2024) var hvilken rolle uttalemessige avvik spilte da de elleve førstespråkstalere, som var begynnerstudenter på universitetet, vurderte hvorvidt en aksent var forståelig, forstyrrende og behagelig. Han fant at det ikke var et 1:1-forhold mellom vurderingene av aksentens styrkegrad og vurderinger av samme aksent knyttet til ‘forståelighet’, ‘forstyrrelse’ og ‘behag’. Den sterkeste sammenhengen fant han mellom ‘forstyrrelse’ og ‘aksent’, og den svakeste mellom ‘behag’ og ‘aksent’ (s. 101). Med andre ord fant han ikke at aksent i seg selv ble stemplet negativt. I mediene, derimot, har personer som snakker gebrokkent, ofte blitt fremstilt i et negativt lys (Kulbrandstad, 2002). Kulbrandstads studie av et avismateriale fra Internett viser at personer som snakker aksentpreget, ikke sjelden kobles til kriminalitet eller annen uønsket virksomhet.

Metode

Vi transkriberte den ca. syv minutter lange sekvensen og foretok en mellomting mellom en tradisjonell feilanalyse og en performanseanalyse (jf. Golden & Hvistendahl, 2023). Det vil si at vi merket av alle avvik, fant frem til avvik fra avvikene – altså det som er i tråd med L1-norsk – innenfor de samme kategoriene. Dernest tok vi for oss uttalen og lyttet oss frem til avvik og avvik fra avvikene der også. Dette samlet vi i en tabell (se appendiks). Disse funnene sammenlignet vi med forekomsten av de samme fenomenene i transkripsjonen av en autentisk polsk innlærer av norsk. Denne innlæreren kalles nr. 21³ og er en kvinnelig student på 30 år med polsk som førstespråk. Til slutt sammenlignet vi de avvikende trekkene med funnene i tidligere forskning. I tillegg viste vi sketsjen med Danuta til fire polske lingvister med særdeles god norsk-kompetanse. De ble fordelt på to grupper og skulle diskutere om Danutas språk lignet norsk snakket av polakker når det gjaldt uttale, morfologi, syntaks og pragmatiske trekk. De skulle nevne det de spesielt hadde lagt merke til både av likheter og forskjeller.

³ Opptaket av nr. 21 er del av NORINT-korpuset ved Tekstlaboratoriet, Universitetet i Oslo. Korpuset består av intervju med internasjonale studenter med ulike førstespråk som går på norskkurs og har norskferdigheter på eller over nivå B1 i henhold til det europeiske rammeverket CEFR, se <https://www.hf.uio.no/humit/ressurser/norint-talesprak/>

Som del av studien av hvorvidt Kongsvik Johansens sceneopptreden når hun gestaltet den polske vaskehjelpen Danuta, kunne virke krenkende, lot vi de to gruppene med polske lingvister se sketsjen på nytt og ba dem om å vurdere opptreden og innholdet. De ble bedt om å kommentere om de selv syntes dette var morsomt, om de mente opptreden først og fremst var underholdende også for tilskuere som selv har lært norsk som andrespråk og sannsynligvis snakket norsk med aksent, og i hvilken grad de mente denne opptreden *kunne* fremstå nedlatende, særlig overfor polakker. De ble også spurt om hva de generelt syntes om slike «humoristiske» innslag som imiterer folk fra deres egen kultur. En polsk lingvist med kun begynnende norskkunnskaper fikk de samme spørsmålene, men hun begrenset seg (naturlig nok) til å kun se på det ikke-verbale (mimikk, gester, opptreden). To norske lingvister deltok også i samtalene. Dessuten brukte vi et oppslag i Morgenbladet fra mars 2023 (Morgenbladet, 2023) og et intervju på P2 fra august 2024 (NRK, 2024, 10. august) som bakgrunnsstoff. Vi intervjuet også selv to norske standup-komikere om grensene for bruk av imitasjon av innvandreres norsk som komisk virkemiddel i 2024. Vi spurte dem enkeltvis hva de kunne spøke med og imitere, og om dette hadde forandret seg de siste årene.

Språklig analyse ⁴

På grunnlag av tabellen over språklige avvik i Danutas monolog (se appendiks), analyse av tilsvarende trekk hos innlærer nr. 21, kommentarer fra de polske lingvistene og tidligere forskning kan vi svare på spørsmålet hvorvidt Danutas språk høres ut som typisk norsk talt av polakker, og hva som er, eller ikke er, årsaken til dette.

Når det gjelder de enkelte lydene og kombinasjonene av dem, er det en del variasjon både hos Danuta og hos nr. 21, men begge bruker så å si gjennomført [u] for /u/. Imidlertid er det enkelte trekk som har mer gjennomgående avvik hos nr. 21, slik som bruk av tonelag 1 i ord som har tonelag 2 i L1-norsk, utlydsberding og uttale av konsonantgruppen /ng/ som [ng]. Danuta er ikke like konsekvent. Med hensyn til både

⁴ Takk til førsteamanuensis Piotr Garbacz ved ILN, UiO som har vært til uvurderlig hjelp i analysen.

morfologi og syntaks er det en del variasjon mellom avvikende og normriktig språk hos begge. Dette gjelder variasjon i former, formbruk og setningsmønstre. Forskning har vist at perfektum er en vanskelig kategori siden denne ikke brukes i polsk (Janik, 2010, 2014), men hos Danuta varierer både verbbyggingen og verbalbruken, slik at det ikke alltid er lett å fastslå hva slags avvik som gjør seg gjeldende (*jeg fortalt henne* = enten *jeg fortalte henne* eller *jeg har fortalt henne*). Også nr. 21 har formavvik i verbene, slik som utelatelser av både *-e* og *-er*.

Vi finner ofte naken form av substantivet i stedet for bestemt form hos Danuta (*vaskehjelp skal stjele penger*), og hun mangler ofte den ubestemte artikkelen (*Norge er rikt land*). Nr. 21 utelater også den ubestemte artikkelen mange ganger. Kongruensavvik finner vi hos Danuta noen steder i forbindelse med flertall (*nordmenn er for lat*), og hos nr. 21 finner vi det samme. Det er også et eksempel på ubøyd attributivt adjektiv både hos Danuta (*den fin øredobb*) og hos nr. 21. Danuta har ingen genusavvik.

I tillegg finner vi mange syntaktiske avvik hos Danuta. Brudd på V2-regelen er nesten gjennomført, dette gjelder også nr. 21. Begge har også noen feilplasserte setningsadverbialer (Danuta sier: *André også hadde ...*). Dessuten er det noen utelatte preposisjoner (*flink å vaske*) og subjunksjoner (*... fortalte henne jeg er*), og det formelle subjektet mangler i ett tilfelle hos Danuta (*hva er du sier ...*). Disse trekkene finner vi også hos nr. 21. Danuta utelater flere steder infinitivmerke (*hjelp med vaske*), noe ikke nr. 21 gjør.

Det er altså mange av Danutas avvik i morfologi og syntaks som vi finner igjen hos nr. 21, selv om både hyppigheten av de avvikende trekkene og variasjonen mellom avvikende og rett form er ulike hos den imiterende Danuta sammenlignet med den autentiske innlæreren. Men vi må huske på at vi her kun sammenligner med én polsk innlærer, og at dette ikke kan si noe om forekomsten av et trekk hos polakker generelt, men snarere kan gi en indikasjon på språkbruken hos denne innlærergruppen. Dessuten er det jo et karakteristisk trekk ved innlærerspråket at det er variabelt.

Når det gjelder Danutas bruk av ord og idiomatiske uttrykk, skiller dette seg klart fra nr. 21. Danuta bruker kun noen få ord feil (eks. *følelse* i stedet for *opplevelse*), og i et eksempel bytter hun om på fonemer (*fintelig*). Ellers har hun hyppige forekomster av idiomatiske uttrykk, uten formfeil, slik som *støv på hjernen*, *svarte penger*, *det skulle tatt seg*

ut og det nå litt uvanlige uttrykket *grei skuring*. Dette er påfallende. Det samme gjelder bruken av mange lavfrekvente ord fra ulike ordklasser: *attpåklatt, tidsklemme, prolaps, digert, robust, beinbygning, hardkokt, sylteagurk, surkål, rødbeter, brød, striskjorte, havrelefse, blåmandag, rulletobakk, glidekrem, støttestrømper, lesebriller, hyrdestund*. Og alle passer i den konteksten de står i. Slike lavfrekvente ord finner vi ikke hos nr. 21.

Morsomt for alle?

Det andre forskningsspørsmålet dreier seg om hvorvidt Danutas fortelling og Kongsvik Johansens andrespråksimitasjon kan virke som latterliggjøring av norsktalende polakker, eller om sketsjen og fremføringen kun har en underholdende effekt. Siden dette er satt opp som et show, må vi anta at alle virkemidlene som er brukt i denne sketsjen, har som mål å underholde, også den imiterte språkbruken som er intensjonal og planlagt (Kulbrandstad & Golden, 2024). Og siden folk har kommet for å se forestillingen, antar vi at de «er i et visst humør» (McGhee 1979, s. 6) og er rede til å underholdes. Det vil si at vi spør oss om det å etterligne en aksent bare er et nøytralt virkemiddel for at Danuta skal oppfattes som polsk, og kun er et bakteppe for innholdet i sketsjen. Eller kan det være slik at det å etterligne denne polskklingende aksenten likevel virker krenkende for noen?

Selv om vi på grunnlag av studiene vi har referert til over, kan anta at de fleste med norsk som førstespråk ikke vil vurdere andrespråkspregede norsk som negativt (unntatt i visse testsituasjoner), kan de som selv har aksent, føle seg uthengt når de blir imitert. I samtalen med de polske lingvistene, som selv har svært høy kompetanse i norsk om enn med ulike grader av aksent, var det enighet om at det er konteksten for imitasjonen og hensikten med den som er avgjørende for hvordan en slik imitasjon oppfattes. Siden konteksten her var et show og hensikten var å underholde, virket ikke imitasjonen negativ eller krenkende for dem. Dessuten vurderte de Danutas polskpregede norsk som god, på tross av de formelle avvikene. De påpekte blant annet at ordforrådet var avansert, og at det var god flyt i språket, altså mente de at det ikke var noen uthenging av polskpregede norsk.

I Danutas språk ser vi en inkongruens eller uoverensstemmelse (jf. inkongruensteorien) mellom det formelle, hvor det er avvik, og vokabularet, som inneholder lavfrekvent vokabular og mange idiomatiske uttrykk (Golden, 2022) som både passer i sammenhengen og brukes uten formfeil. En slik uventet kombinasjon av språktrekk hos samme person *kan* ha en komisk effekt. Vi finner også kjennetegn fra den karnevalske humoren med overskridelser (Bakhtin, 2003) i Danutas fremtoning og opptreden. Måten hun er kledd på, minner om en tjenestepike fra en annen tid, og omtalen av husvertenes hemmelige seksuelle aktiviteter med dildo er svært frimodig.

Vi finner antydninger til noen stereotypiske fremstillinger av polakker (blant annet at de er perfekte renholdere) lett karikert. Danuta bryter ikke direkte noen formelle lover og regler, men har en litt tvilsom adferd rent moralsk. Vi forstår at hennes motivasjon for å fortelle de norske kvinnene hun arbeider for, noen sannheter, men mest løgner, om forholdene hjemme i Polen, er penger. Hun spiller på disse kvinnenes følelser og får dem både til å le og gråte, for å få bedre lønn. Dette biter kvinnene på, og Danuta fremstår som den sterke. Men komikken ligger særlig i at Danuta også trekker frem stereotypiske oppfatninger som polakker angivelig har av nordmenn – igjen i karikert form. Danuta presenterer nordmenn både som dobbeltmoraliske og umoraliske. De mener de ikke bør ha vaskehjelp, men har det likevel. De liker ikke utlendinger, men ansetter heller utlendinger enn nordmenn. De er ensomme, drikker uhemmet og arrangerer swingers-fester. De vil helst at utlendinger skal være stakkarslige, slik at nordmenn kan synes synd på dem og selv kan fremstå som snille osv. På denne måten blir karikeringen av polakkene oppveid av den enda sterkere karikeringen av nordmenn. De polske lingvistene nevnte at selv om det som ble presentert, var stereotypier om polakker og deres syn på nordmenn, bunnet de i noen realiteter som var gjenkjennelige (og humoristiske). De to standup-komikerne svarte begge at folk var mer på vakt nå, men at det var avhengig av hva tema var, og i hvilken sammenheng spøken og imitasjonen forekom.

Ifølge Kant og Norman (2019) vil imidlertid den psykologiske og/eller sosiokulturelle avstanden mellom den enkelte tilhøreren til både innholdet i spøken og komikeren, samt fortellerens avstand til spøken, spille en rolle for mottagelse av humoren. I forbindelse med Danutasketsjen kan de som er til stede i salen, og de som ser videoinnspillingen,

være både nordmenn og polakker (og andre), alle med sin sosiokulturelle bakgrunn. Avstanden mellom komikeren og publikum, og mellom publikum og sketsjen vil derfor være ulik. Danuta er av Kongsvik Johansen fremstilt med et nordeuropeisk utseende slik av avstanden geografisk er kort, men sosiokulturelt kan denne avstanden, avhengig av den enkeltes bakgrunn, (f.eks. når det gjelder utdanning og yrke) være ulik. Kant og Normans (2019) avstandsbegrep kan altså forklare at sketsjen også kan oppfattes forskjellig, både som morsom og krenkende på samme tid.

Avslutning

Vi har stilt spørsmålet om Danuta høres polsk ut. I vår analyse har vi funnet at Kongsvik Johansen, når hun spiller Danuta, har et repertoar av midler til å gi norsken et polsklignende andrespråkspreg. Hun ser ut til å kalkere polakkers innlærerspråk fonologisk ved å etterligne intonasjonen, særlig trykkfordeling og tonelagsavvik. Utlydsharding (avtonalisering) forekommer hyppig, og /r/ realiseres med kraftig vibrasjon. Hun bruker også avvikende vokalkvantitet; oftest delabialisering (/ø/ >[e], /y/ >[i]) og feil i dimensjonen fremre – bakre (/ø/ > [o]). De fire prosodiske avvikene som Ramstad (2024, s. 96) utpekte som de «aller mest fremtredende kjennetegnene» ved polskpreget norsk, var avvik ved intonasjon, tonem, trykk og vokallengde. Disse saliente trekkene finner vi hos Danuta, om ikke gjennomført, men tilstrekkelig til at det farger språket, og til at språkbruken (nesten) oppfattes som autentisk av de polske lingvistene.

Grammatisk etterligner Danuta polskpreget andrespråksnorsk ved å utelate både småord og endelser, slik at både tempusbruken og bestemt-hetshåndteringen, som forskerne peker på, blir til dels avvikende. I tillegg til denne morfologiske forenklingen, finner vi syntaktisk forenkling. Danuta bryter nesten gjennomgående V2-regelen og feilplasserer setningsadverbialet.

Flere av de fonologiske og grammatiske avvikene peker riktignok til områder som er problematiske for innlærere generelt, og avvik vil forekomme hos ulike innlærergrupper og ikke bare hos dem med polsk som førstespråk. Men måten ulike grupper takler disse utfordringene på,

er oftest forskjellig, slik at realiseringene blir ulik hos ulike språkgrupper.

Når det gjelder leksikon og idiomatiske uttrykk, er det få avvik hos Danuta, og mange av ordene og uttrykkene hun bruker, er lavfrekvente. Slike lavfrekvente ord finner vi nesten ikke hos nr. 21, og korrekt bruk av idiomatiske uttrykk er generelt nesten bare å finne hos innlærere med svært god kompetanse i norsk og som da i tillegg har få avvik i det hele.

Vi spør videre om denne sceneopptredenen (både språkimitasjonen og innholdet i sketsjen) er underholdende også for personer som snakker norsk med en eller annen aksent, eller om sceneopptredenen kan virke nedlatende, særlig overfor polske innvandrere. Kongsvik Johansen fremfører en intensjonal og planlagt imitasjonen av polsk andrespråksnorsk, sannsynligvis mest for å gi bakteppe til scenefiguren Danuta. Tilhørerne skal settes inn i en polsk vaskehjelps verden der hun forteller overraskende og absurde fortellinger og henvender seg direkte til de norske tilskuerne. Til tross for en del (polske) andrespråkstrekk er Danutas språkbruk god, hun snakker med god flyt, og spesielt vokabularet er avansert. Vi finner altså ikke at dette er en uthenging av polskpreget norsk.

Kongsvik Johansen bruker ulike humoristiske virkemidler i måten Danuta fremtrer på, og i det hun forteller i sketsjen. Den karnevalistiske humoren utspiller seg med overskridelser og kreativitet. Hun får vaskehjelpen Danuta til å fremstå som den overlegne og sterke i de ulike situasjonene hun forteller om, til tross for hennes underordnede stilling. Vi har å gjøre med et slags komisk «mundus inversus»-virkemiddel (den omvendte verden), der den underlegne blir overlegen. Fortellingene hennes er dessuten kreative med overdreven utbrodering av egenskaper både ved egne forfedre og barn og fantasifull beskrivelse av husværet i Polen. Men det er de norske hjemmene og personene der som virker latterlige.

Humoristisk fremstilling av innvandrere er etter hvert blitt et ømtålig og omdiskutert tema i norske komikerkreter (Morgenbladet, 2023). Beskyldninger om rasisme sitter løst. Men ifølge de to standup-komikerne vi selv har intervjuet, er det fremdeles mulig å spøke både med innenlandske og innvandrede minoriteter så lenge det kommer tydelig frem hvor sympatien ligger. Deres poeng er at det må være udiskutabelt at man ikke mener å henge ut folk, særlig utsatte grupper. Før var det slik at hvis du var kjent som antirasist, var det greit. Det gjelder ikke lenger.

Standup-miljøet er todelt, mener de, en del komikere er veldig forsiktige, andre har videre grenser. I vår sketsj ligger sympatien åpenbart hos Danuta. Derfor finner vi at Lene Kongsvik Johansens sceneopptreden her snarere er «grei skuring» enn krenkende.

ANNE GOLDEN
Professor emeritus
MultiLing
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
anne.golden@iln.uio.no

LARS ANDERS KULBRANDSTAD
Professor emeritus
Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk
Universitetet i Innlandet
lars.kulbrandstad@inn.no

Referanser

- Bakhtin, M. (2003). *Latter og dialog. Utvalgte skrifter*. Oversatt av Audun Johannes Mørch. Cappelen Akademisk Forlag.
- Biskup, Z. (1988). Noen grunnleggende forskjeller mellom polsk og norsk: En kontrastiv minigrammatikk. *NOA norsk som andrespråk*, (6), 1–22.
- Botvar, P. K., Gresaker, A. K. & Hovdelien, O. (2019). Humor og religion – et umake par? I P. K. Botvar, A. K. Gresaker & O. Hovdelien (Red.), *Ingen spøk: En studie av religion og humor* (s. 9–29). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.69.ch1>.
- Bye, H. H., Herrebrøden, H., Hjetland, G. J., Røyset, G. Ø. & Westby, L. L. (2014). Stereotypes of Norwegian social groups. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(5), 469–476.
- Bye, H. H. (2015). Norske stereotypier. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 52(11), 952–954.
- Carlsen, C. (2006). Lekfolks og fagfolks toleranse for aksentpreget norsk. I H. Sandøy & K. Tenfjord (Red.), *Den nye norsken? Nokre peilepunkt under globaliseringa* (s. 295–315). Novus forlag.

- Creese, A. & Blackledge, A. (2020). Stereotypes and chronotopes: The peasant and the cosmopolitan in narratives about migration. *Journal of Sociolinguistics*, 24(4), 419–440. <https://doi.org/10.1111/josl.12376>
- Dahl, J. M. R. (2021). *Voices on the Border. Comedy and Immigration in the Scandinavian Public Spheres*. [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen]. <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/11250/2730168>
- Dyrlid, L. M. (2018). Polakken kan. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 29(3/4), 124–145. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2018-03-04-03>
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J., Glick, P. & Xu, J. (2002). A Model of (Often Mixed) Stereotype Content: Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>
- Garbacz, P. (2023, 25.-26. mai). *Språkstrukturen i L3-norska talad av personer med polska som modersmål*. [Konferanseinnlegg]. NOA 2023: Den 10. nasjonale forskingskonferansen om norsk som andrespråk, Høgskulen i Volda. <https://www.hivolda.no/noa-2023-den-10-nasjonale-forsningskonferansen-om-norsk-som-andresprak>
- Golden, A. (2022). *Ordforråd, ordbruk og ordlæring i et andrespråkperspektiv* (5. utg.). Gyldendal.
- Golden, A. & Hvistendahl, R. (2023). Forskning på andrespråksskriving i Norge. I A. Golden & E. Selj (Red.), *Skriving på norsk som andrespråk* (2 utg., s. 281–305). Cappelen Damm.
- Golden, A., MacDonald, K. & Ryen, E. (2014). *Norsk som fremmedspråk. Grammatikk* (4. utg.). Universitetsforlaget.
- Golden, A. & Opsahl, T. (2023). No(r)way? Language Learning, Stereotypes, and Social Inclusion Among Poles in Norway. *Social Inclusion*, 11(4), 80–90. <https://doi.org/10.17645/si.v11i4.7112>
- Gussmann, E. (2007). *The Phonology of Polish*. Oxford University Press.
- McGhee, P. E. (1979). *Humor: Its origin and development*. Freeman.
- Janik, M. (2010). En polakk i norsk fortid. Om feil de polskspråklige norskinnlærere gjør i bruk av perfektum og preteritum. *Folia Scandinavica Posnaniensia*, 11, 87–100.

- Janik, M. (2014). En kontrastiv analyse av norske og polske fortids-tempora i et andrespråksperspektiv. *NOA norsk som andrespråk*, 30(2), 106–131.
- Janik, M. (2016). Adjektivbøyning i norsk – kongruenstilegnelse hos polskspråklige norskinnlærere. *Dysertacje Wydziału Neofilologii UAM w Poznaniu 19*. [Doktorgrads-avhandling, Universitetet i Poznań]. <https://doi.org/10.14746/9788394719883>
- Johansen, H. (2022). *Bestemt og ubestemt. En korpusbasert studie av morsmålets rolle for bruk av bestemte og ubestemte former hos norskinnlærere uten grammatisk bestemthet i morsålet*. [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen].
- Johansen, M. G. (2020). *Hva er humor?* Universitetsforlaget.
- Kanahara, S. (2006). A review of the definitions of stereotype and a proposal for a progressional model. *Individual Differences Research*, 4(5), 306–321.
- Kant, L. & Norman, E. (2019). You Must Be Joking! Benign Violations, Power Asymmetry, and Humor in a Broader Social Context. *Front. Psychol.*, 10:1380. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01380>
- Kløve, M. H. & Kibakaya, L. K. L. (2007). Second Language Proficiency and the Job market. A pilote study. I C. Carlsen & E. Moe (Red.), *A Human Touch to Language Testing. A collection in honour of Reidun Oanæs Andersen on the occasion of her retirement June 2007* (s. 211–224). Novus.
- Kjus, Y. & Kaare, B. H. (2006). *Humor i mediene*. Cappelen Akademisk.
- Kristoffersen, G. (2000). *The Phonology of Norwegian*. Oxford University Press.
- Kuipers, G. (2014). Sociology. I S. Attardo (Red.), *Encyclopedia of Humor Studies* (2. utg., s. 711–715). Sage.
- Kulbrandstad, L.A (2002). Omtale av utlendingers norsk – studie av et avismateriale fra Internett. I A. Hauksdóttir, B. Arnbjörnsdóttir, M. Garðarsdóttir & S. Þorvaldsdóttir (Red.), *Nordens sprog som andet- og fremmedsprog* (s. 383–398). Háskoli Íslands.
- Kulbrandstad, L. A. (2006). Det va jo norsk da, men det va'kje norsk. Ungdommer møter andrespråkspreget norsk. I H. Sandøy & K. Tenfjord (Red.), *Den nye norsken? Nokre peilepunkt under globaliseringa* (s. 99–123). Novus forlag.
- Kulbrandstad, L. A. (2007). Lærerstudenter og språklig variasjon. En holdningsundersøkelse. *Nordisk Pedagogik*, 27(4). 357–372.

- Kulbrandstad, L. A. (2008). Metaspråk og språklig oppmerksomhet i møte med andrespråkspreget norsk. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 3(2), 83–102.
- Kulbrandstad, L. A. (2015). Språkholdninger. *NOA norsk som andrespråk* 31(1-2), 247–283.
- Kulbrandstad, L. A. & Golden, A. (2024). Andrespråksimitasjon – former og funksjoner. *NOA Norsk som andrespråk*, 40(2).
- Lomeu Gomes, R., Opsahl, T. & Røynealand, U. (2024). «Imitation game»? Karnevalesk humor i medierepresentasjoner av andrespråkspreget tale. *NOA Norsk som andrespråk*, 40(2).
- Melby, G. (2008). Språk og symbolsk makt i Team Antonsen. *Målbryting* 9 (35–68). <https://doi.org/10.7557/17.4797>
- Morgenbladet (2023, 17.-23. mars). Humor spesial. *Morgenbladet*. Div forfattere, s. 4-21.
- Mæhlum, B. & Røynealand, U. (2023). *Det norske dialektlandskapet*. Cappelen Damm Akademisk.
- NRK (2024, 10. august). *Helgemorgen* [Radioprogram], Intervju av Espen Beranek Holm i P2 med Arne Egil Tønset.
- Obojska, M. A. (2020). What's in a name? Identity, indexicality and name-change in an immigrant context. *European Journal of Applied Linguistics*, 8(2), 333–353. <https://doi.org/10.1515/eujal-2020-0004>
- Opsahl, T & Golden, A. (2023). «Polsk, men» – narrativer om profesjonell identitet og posisjonering blant høyt utdannede polakker i Norge. *Nordand Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 18(2), 110–124. <https://doi.org/10.18261/nord>
- Pawlinska, A. (2023). «Verdens verste mareritt». *Polakkers genustilegnelse i norsk* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo].
- Ramstad, S (2024). *Det vi hører når vi hører polsk aksent. En studie av hvordan førstespråkstalere oppfatter aksentpreget østnorsk blant personer med polsk som førstespråk*. [Masteroppgave, Universitetet i Oslo].
- Skommer, G. (2014). Norsk fonologi – en utfordring for polske innlærere. *NOA norsk som andrespråk*, 30(2), 67–85.
- Szymańska, O. & Janik, M. (2022). I en vev av tempus: Tempusbruk i norsk som andrespråk hos en voksen polsk innlærer. I S. Ragnhildstveit, A. Golden & A.-K. H. Gujord (Red.), *Nye innsikter i norsk som andrespråk - Inspirert av Kari Tenfjords forskning* (s. 85–106). Alvheim og Eide Akademisk forlag.

Tveit, R. G. (2009). *Inversjon i norsk når polsk og tysk er morsmål*. [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/32404/Avhandling.pdf?sequence=4>

Appendiks

Tabell 1: Språktrekkavvik hos Danuta

UTTALE			
SPRÅKTREKK	OBSERVASJONER	EKSEMPLER AVVIK	NORMRETT
Intonasjon	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jevn flyt og stort sett L1-preget rytme og melodi 		
Trykk-plassering	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ett tilfelle med trykk på første stavelse i importord 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ historie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ generasjon; familie; miljø; rasistisk o.l.
Bitrykk	<ul style="list-style-type: none"> ▪ I ganske mange ord uttales stavelser som er trykklette i norsk L1, med bitrykk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ heter; siden; Norge; vasket; sliten; gråter; trenger; dere; Polen; fiendtlig; eller; årene 	
Hovedtrykk	<ul style="list-style-type: none"> ▪ I noen ord får stavelser som har bitrykk i norsk L1, hovedtrykk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vaskehjelp; hybelkanin; øredobb 	
Uten trykk	<ul style="list-style-type: none"> ▪ I ett tilfelle uttales en stavelse som har bitrykk i L1 norsk, uten trykk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nordmenn 	
Tonelag	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mange ord eller ordgrupper som har tonelag 2 i norsk L1, uttales med tonelag 1 ▪ Noen ord som har tonelag 1 i norsk L1, uttales med tonelag 2 ▪ Enkelte ord som har tonelag 2 i norsk L1, og som uttales med tonelag 2 her, har likevel avvikende realisering av tonelaget, nemlig overdrevet fall i tonehøyde 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vasket; historie; stjele; kvinne; side; smuler; aldri; uker; suppe; hjemme; sitte; gammel ▪ dildo; enkel ▪ Norge; tanken; stjålet 	
Vokallengde	<ul style="list-style-type: none"> ▪ I noen ord er det lang vokal der L1 norsk har kort vokal ▪ I noen ord er det kort vokal der L1 norsk har lang vokal 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vaske; nesten; suppe; tretten; gammel; mann; Mark; oss ▪ ler; støv 	
Vokalkvalitet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ /u/ for /u/ nesten konsekvent ▪ /o/ for /ø/ i mange ord ▪ /i/ for /y/ i noen ord ▪ /a/ for /æ/ i et par tilfeller ▪ /aj/ for /æj/ ▪ /o/ for /u/ i noen tilfeller 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Danuta; grunn; kunde; frue; slum; hun; sjalu ▪ følelse; spøk; drømmene; røkt ▪ syk; synes; sylteagurk ▪ er; lært ▪ meg ▪ historie; horehus; dildo; Polen; kroner 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hundre ▪ barnløs; øredobb ▪ beinbygning; rådyrt; hybelkanin; mye ▪ jeg

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Åpen uttale av /e/ (/ɛ/) i noen ord ▪ Diftongen <au> uttales /au/ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ trenger; eller; tre; ned; deformerte ▪ flau 	
Konsonant-kvalitet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ /r/ uttales med kraftig vibrasjon ▪ Ustemte plosiver i slutten av ord ▪ Aspirerte plosiver i slutten av noen ord ▪ Noen stumme konsonanter uttales ▪ Noen manglende retrofleksjer ▪ Manglende /ç/ i noen ord 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nordmenn; eller; grunn; rulletobakk ▪ dag ▪ syk; ut; tett ▪ råd; livet; hyrdestund ▪ spurt ▪ kilo 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ land; råd; jobb ▪ Retrofleks i lært; barna ▪ /ç/ i kjente; tje
Konsonant-grupper	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <ng> uttales som [ŋg] 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ting; oppgang; ingen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ seng
MORFOLOGI OG MORFOSYNTAKS			
Verb - hjelpeverb	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Utelatt hjelpeverb 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jeg lært; leilighet skinnende ren; jeg også opptatt av 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mange med hjelpeverb
Verb - formavvik	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Preteritumsformer uten e (Alt. tolkning: perfektum og utelatt hjelpeverb) ▪ Infinitiv uten -e ▪ Presens uten -er ▪ Blanding av former 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ fortalt; gjord; begynt; likt ▪ vær; ligg ▪ ligg ▪ jeg lå (for la) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ fortalte
Verb – feil bruk av form	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Perfektum for preteritum ▪ Perfektum partisipp i stedet for preteritum ▪ Presens i stedet for preteritum 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ann-Kristin har reist ▪ jeg ... stjålet ▪ jeg har 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rett bruk av perfektum: har bodd; Rett bruk av preteritum: vasket; bodde; fortalte; lo; elsket; tok ++
Substantiv - genus	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ingen genusavvik 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ damen; hjernen; navnet 	
Substantiv - bestemthet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Naken form i stedet for bestemt form ▪ Manglende ubestemt artikkel 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vaskehjelp; forrige vaskehjelp; polske dame; familie; nattbord; hus; kanin; kropp; golv; oppgang; fot; seng; taklampe; toalett; do; leilighet; alder ▪ enkel historie; rikt land; gammel dame; hundrelapp; billig øredobb; polsk kvinne; god følelse; ren polsk familie; fattig slum; hardkokt miljø; gourmet- og swingersklubb; horehus; gammel mann; ensom ulykkelig gammel mann 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kunden; trettiårene; tanken; hjernen; livet ▪ en fin øredobb

Substantiv - numerus	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bøyningsendelse utelatt i en del ord 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ utlending; flekk ▪ krok; stol; gardin; 	
Kongruens	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ubøyd predikativt adjektiv ▪ Ubøyd attributivt adjektiv 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dere er rik; nordmenn er for lat; norske menn mer attraktiv ▪ den fin øredobb 	
SYNTAKS			
V2-regelen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Så å si gjennomgående brudd 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ siden ett år jeg har bodd +++ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ så ble han; da jeg ..., sa jeg
Annen ordstilling	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Noen tilfeller av feilplassert setningsadverbial 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vi også tok; André jo hadde 	
Infinitivmerke	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Infinitivmerket ofte utelatt 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hjelp med vaske; lært av vaske; vaske en ting; opptatt av gi kunden; jeg startet vaske; for vær ærlig 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hater å ha vaskehjelp; feller for å se; tanken på å stjele;
Preposisjoner	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Preposisjon utelatt i noen tilfeller ▪ Ett tilfelle med feil preposisjon 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ redd vaskehjelp skal stjele; flink å vaske; hus et par i trettiårene; ligger seng ▪ siden ett år 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ på grunn av tidsklemme; spøk til side; opptatt av; kommer fra +++
Subjunksjoner	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Subjunksjon utelatt i noen tilfeller 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ liker jeg er flink; fortalt henne jeg er sjette generasjon; fortalte henne familie kommer; fortalte hennes hybelkanin; etter de kranglet; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ og at jeg er hvit; og at en gang;
Andre utelatelser	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tilfelle med utelatt formelt subjekt 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hva er du sier 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ det er sant; det er grei skuring; det var flekk; det er synd
LEKSIKON OG IDIOMATIKK			
Idiomatikk	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Noen uidiomatiske uttrykk ▪ Uidiomatisk enkel bestemthet 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sliten følelse; støv på hjernen sin; ▪ den fin øredobb; den deformerte fot 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Flere lavfrekvente idiom: det skulle tatt seg ut; fritt vilt; spøk til side; støv på hjernen; tok meg tid
Ordvalg	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Feil ord i noen tilfeller 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 'har' (for 'er'); 'følelse' i for 'opplevelse' 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Flere lavfrekvente ord: attpåklat; hardkokt; gourmet- og swingersklubb; glidekrem; taklampe; tåler

